

Grodziska w województwie rzeszowskim

I. Uwagi wstępne

Wśród wielu stanowisk archeologicznych występujących na ziemiach polskich, wielkie zainteresowanie badaczy wzbudzały miejsca po dawnych umocnieniach obronnych-grodach. Do naszych czasów zachowały się nie tylko wały ziemne, nasypy, fosy czy rowy, lecz również nazwy miejsc „grodzisko”. Pod pojęciem „grodzisko” rozumiemy miejsca, gdzie dawniej istniał gród. Cóż zatem oznacza sama nazwa gród, występująca w podobnym brzmieniu we wszystkich krajach słowiańskich? ¹

W literaturze naukowej już bardzo dawno zwrócono uwagę, że słowo gród powstać musiało na określenie osady zagrodzonej, zamkniętej, służącej za schronienie dla ludności osiadłej. Według Witolda Henslę „słowo gród, zgodnie z jego etymologią, oznacza przede wszystkim miejsce sztucznie w celach obronnych zagrodzone. Stąd pojęcie to obejmuje zarówno ściśle wojskowe czy schroniskowe urządzenie obronne, jak też wieś czy ośrodek administracyjny przystosowany do obrony” ².

Grody we wczesnym średniowieczu odgrywały poważną rolę jako punkty oporu, mające za zadanie utrudnić nieprzyjacielowi marsz w głąb kraju ³. Wśród grodów, ze względu na ich funkcję jaką miały do spełnienia, możemy wyróżnić następujące: obronne, polityczno-administracyjne, kultowe, kulturalne i gospodarcze ⁴.

Będące w większości grody obronne posiadały wyłącznie militarny charakter, lokalizowano je wzdłuż znanych szlaków komunikacyjnych (ważne przejścia graniczne, brody rzeczne, przełęcz górskie). Warownie tego typu zawsze posiadały załogi rekrutujące się ze stałych oddziałów wojskowych, bądź też z ludności zobowiązywanej do odbywania straży grodowej. Tego typu grody znajdowały się w rejonach najgęstszego zaludnienia, a także na pograniczach w poszczególnych punktach wymagających obrony.

W okresie przed uformowaniem się państwa na naszych ziemiach, niektóre grody spełniały rolę ośrodków pogańskiego kultu religijnego (np. Arkona na Rugii, Radogoszcz Wielecka i inne).

Wiele spośród grodów spełniało funkcję polityczno-administracyjną jako czoła opola i ziem, a najpóźniej od XIII wieku siedziby kasztelanii. Rozwój sił produkcyjnych doprowadza do powstania wokół znaczniejszych grodów ośrodków o charakterze targowo-rzemieślniczym — pod-

grodzi. Ich funkcje początkowo służebne preradają się od X wieku w miejską strukturę produkcji rzemieślniczej, wymiany towarowej itp.

Ze względu na to, że grodziska bardzo często zaznaczają się w krajobrazie dzięki potężnym wałom i fosom, miejscowa ludność wokół tych miejsc wytworzyła szereg podań i legend; o dawnych bojach, podziemnych przejściach, o niezwykłych zdarzeniach, zapadniętych kościołach itp. Miejscowe mniemania i legendy znajdowały bardzo często wyraz w lokalnym nazewnictwie. Wśród obiektów tych można wyróżnić dwie grupy nazw, wyrażające zrozumienie, że grodziska są pozostałościami po fortyfikacjach miejskich, grodowych, zamkowych czy w ogóle wojskowych, oraz nazwy powstałe w związku z legendarnymi postaciami czy zdarzeniami.

Spośród grupy pierwszej można wyróżnić następujące rodzaje nazw, takie jak: „grodzisko”, „horodysko”, „horodyszcze”, „zaczysko”, „mieścisko”, które zgodnie z użytą tu formą językową mówią o dawności i minionej aktualności takich zjawisk jak: gród, zamek, miasto. Innym typem będą nazwy związane z pobytem Szwedów na ziemiach polskich, a więc takie nazwy jak: „Wały Szwedzkie”, „Szwedzka Góra”, „Szwedzkie Okopy”, które powstały w czasie najazdu szwedzkiego, podczas którego wojska szwedzkie istotnie wykorzystywały niedostępność położenia i wały istniejących grodzisk oraz nazwy brzmiące krótko: „Wały”, „Okopy”, „Ukopek” ⁵.

Do drugiej grupy nazw związanych z legendami należy zaliczyć: „Dziewczogóra”, „Anielska Góra”, „Łysa Góra”, „Zbójcka Góra”, „Zbójka”, „Koci Zamek” itd.

Pośrednim dowodem przemawiającym za istnieniem w najbliższej okolicy grodu, mogą być dane topograficzne: „Zawada”, „Zawadka”, „Stróże”, „Strażów” itp. miejscowości o tego typu nazwach, a nierzadko i pewne partie pól w obrębie wsi. Szczególnie ostatnie nazwy poświadczają istnienie tzw. stróży w pobliżu grodów czy w ich obrębie ⁶.

II. Stan badań nad grodziskami w Polsce południowo-wschodniej.

Badania nad grodziskami na ziemiach polskich zainicjował Zorian Dołęga Chodakowski w początkach XIX wieku ⁷. Pod koniec wieku XIX tematykę grodów w swoich badaniach

Ryc. 1. Mapa grodzisk pewnych i domniemanych w województwie rzeszowskim.

Oprac. A. Kunysz, rys. R. Halicki

uwzględnia coraz więcej osób, powstaje szereg prac, w których publikuje się opisy warowni, a nierzadko nawet rezultaty poszukiwań. Wiek XX przynosi poważne zainteresowanie dla badań nad przeszłością. Polska po odzyskaniu niepodległości podejmuje szereg prac związanych z ochroną zabytków, inicjując badania ratownicze i inwentaryzację stanowisk o charakterze zabytkowym. Poważną rolę odgrywa w tej dziedzinie powołanie instytucji pod nazwą „Państwowe Grono Konserwatorów Zabytków

Przedhistorycznych”⁸. Obszar obecnego województwa rzeszowskiego znajdujący się na peryferiach dwóch województw krakowskiego i lwowskiego, był w minimalnym stopniu objęty badaniami przez wyżej wymienioną instytucję. Niemniej pewne materiały do interesującego nas zagadnienia z obszarów nadszańskich ogłosił Bohdan Janusz⁹.

Przed II-gą wojną światową wykonano kartotekę grodzisk na ziemiach polskich. Z okresu międzywojennego pochodzi szereg cennych pu-

blikacji zawierających inwentarze grodzisk z terenu Wielkopolski¹⁰, Śląska¹¹, Małopolski¹², Pomorza¹³.

Prawie od nowa prace inwentaryzacyjne podjęto po roku 1948, kiedy utworzono Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego¹⁴. Z inicjatywy tej placówki postanowiono stworzyć centralną kartotekę grodzisk. Po powołaniu do życia Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk — materiały dotyczące grodzisk znalazły się w pracowni Polskiego Atlasu Archeologicznego¹⁵.

Jak na tym tle wyglądają ziemie dzisiejszego województwa rzeszowskiego? Czy prowadzono tutaj prace badawcze nad tym problemem i w jakim zakresie? W końcu jaka jest literatura, dotycząca grodzisk na tym terenie?

Obszary obecnego województwa rzeszowskiego aż do lat po II wojnie światowej były w minimalnym stopniu badane. Było to wynikiem słabego zainteresowania ze strony archeologów, pracujących w ośrodkach naukowych Lwowa i Krakowa. W starszej literaturze historycznej różni badacze regionalni uwzględniali legendy i podania związane z grodziskami i zamczyskami. Można by tutaj wymienić W. Sarnę, który opisał dość dużo obiektów archeologicznych z dzisiejszych powiatów krośnieńskiego i jasielskiego¹⁶. Z pierwszymi badaniami archeologicznymi mamy do czynienia w końcu XIX wieku. Przeprowadza je w okolicach Leżajska T. N. Ziemięcki, odkrywając grodzisko we wsi Grodzisko Dolne¹⁷. W swoich badaniach etnograficznych w okolicy Ropczyc, Seweryn Udziela zbiera informacje dotyczące legend i grodzisk¹⁸.

W okresie międzywojennym terenem nas interesującym zajął się R. Jakimowicz publikując grodzisko w Wietrznie — Bóbrce¹⁹. Na tym można by zakończyć przegląd literatury dotyczącej grodzisk do czasu wybuchu II-giej wojny światowej.

Po zakończeniu wojny, terenami sanockimi interesują się A. Fastnacht i T. Żurowski, publikując między innymi szereg materiałów do grodzisk w Ziemi Sanockiej²⁰. Od roku 1950 grodziskami w dolinie Sanu i Wisłoki interesuje się A. Żaki²¹. Podjęte też zostały prace wykopaliskowe na znanym już wcześniej grodzisku w Wietrznie pow. Krosno²². Największe zasługi na polu badań nad grodziskami posiada w Rzeszowskiem G. Leńczyk, który przeprowadził szereg poszukiwań zwiadowczych i inwentaryzację na kilku stanowiskach wczesnośredniowiecznych²³. Pewne zasługi na niwie inwentaryzacji grodzisk posiada również amator — archeolog Marian Aleksiewicz²⁴.

Zainteresowanie terenem województwa rzeszowskiego wzrasta od roku 1957, kiedy to przy Muzeum Okręgowym w Rzeszowie z inicjatywy doc. Fr. Kotuli utworzono Ośrodek Archeologiczny. Głównym celem nowo powstałej placówki było podjęcie szerszych niż dotychczas badań z dziedziny archeologii. Badania podjęte i przeprowadzone w latach 1957 - 1967 przez archeologów: J. Janowskiego, A. Kunysza i K. Moskwę pod kierunkiem naukowym prof. dr Rudolfa Jamki na wielu stanowiskach

z doby wczesnośredniowiecznej, przyniosły szereg cennych materiałów z kilkunastu grodzisk.

W latach 1952—1956 przeprowadzono na wielu grodziskach badania o charakterze zwiadowczym i stacjonarnym. Ich celem była inwentaryzacja oraz wyjaśnienie ich funkcji i czasokresu powstania. W nielicznych tylko przypadkach przeprowadzono szersze stacjonarne badania wykopaliskowe (Przemyśl, Sanok, Biecz, Wietrznio i inne). Spośród wielu badanych grodzisk należy przede wszystkim wspomnieć o Brzezowej pow. Jasło²⁵, Brzezówce pow. Krosno²⁶, Sanoku m. pow.²⁷, Bieczu pow. Gorlice²⁸, Przeczycy pow. Jasło²⁹, Trzcinicy pow. Jasło³⁰, Mymoniu pow. Sanok³¹, Kopyśnie pow. Przemyśl³², Przemyślu m. pow.³³, Hermanowicach pow. Przemyśl³⁴, Wybrzeżu pow. Przemyśl³⁵, Bachowie pow. Przemyśl³⁶, Tuligłowach pow. Jarosław³⁷, Chodakówce pow. Przeworsk³⁸, Przeworsku m. pow.³⁹, Jarosławiu m. pow.⁴⁰, Łańcucie m. pow.⁴¹, Rzeszowie m. woj.⁴², Wielowsi pow. Tarnobrzeg⁴³, Temeszowie pow. Brzozów⁴⁴, Wietrznie pow. Krosno⁴⁵ i innych.

Z przeglądu dotychczasowej literatury wynika, że w większości są to artykuły o charakterze sprawozdawczym, dające tylko ogólne dane dotyczące badanego obiektu oraz omawiające ciekawsze zabytki znalezione w toku wykopalisk. Mimo ich charakteru przyczynkowego przyniosły pewną ilość materiałów źródłowych do takich zagadnień jak: charakter i typ budowli obronnych, technika umocnień ziemnych, zabudowa grodu, funkcja obiektu itp. Uzyskano też obszerne materiały dotyczące mieszkańców grodów, ich zajęć itp. Niektóre dane pozwoliły nakreślić rolę grodów w stosunkach osadniczych i gospodarczych najbliższej okolicy⁴⁶.

Obecne ziemie województwa rzeszowskiego dostarczyły nam dotychczas 123 (Ryc. 1) miejsc obronnych. Poważna grupa grodzisk z tej liczby nie została objęta badaniami sondażowymi, dlatego trudno oznaczyć ich chronologię⁴⁷. Tym bardziej, że niektóre grodziska w średniowieczu są wykorzystywane do wznoszenia na ich terenie zamków obronnych.

Niektóre grody z naszego obszaru dość wcześnie spełniają rolę ośrodków władzy administracyjnej i wojskowej dla pewnego obszaru, np. stolice ziem: Przemyśl, Sanok, czy kasztelanii — Biecz, a może też Lubaczów i Jarosław. Podział terytorialny tego pogranicznego obszaru na kasztelanie nie przetrwał do czasów średniowiecza, na skutek włączenia terenów dorzecza Sanu dość wcześnie do obszaru Rusi. Panował tutaj inny system administrowania ziemiami, aniżeli na obszarach Małopolski.

III. Klasyfikacja grodzisk

Pokażna ilość grodzisk znanych z ziem polskich, pozwoliła wyróżnić wśród nich wiele typów o znamienych cechach. Dzięki tym cechom możemy dzisiaj przeprowadzić ich

Ryc. 2. Typologia grodzisk w Rzeszowskiem.

Oprac. A. Kunysz, rys. R. Halicki

analizę pod kątem funkcji względnie chronologii.

Kryteria, które umożliwiają wyróżnić typy grodzisk są następujące⁴⁸:

- zachowany rzut poziomy umocnień obronnych,
- położenie w terenie (cyple wzgórz, tereny nizinne),
- funkcja jaką spełniały w czasie istnienia,
- inne względy.

Niektórzy autorzy w opracowaniach wyróżnili między innymi grodziska: pierścieniowate,

stożkowate⁴⁹, podkowiaste, cyplowate z wałem poprzecznym i inne⁵⁰ (Ryc.2).

Na terenie województwa rzeszowskiego najliczniejszą grupę grodzisk stanowią warownie pierścieniowate. Charakterystyczną cechą tej grupy grodzisk będzie ich rzut okrągły lub owalny. Wznoszone one były na cyplowatych wzniesieniach, głównie nad rzekami w południowej części woj. rzeszowskiego. Wszystkie grodziska tej grupy posiadają do dzisiaj zachowane pokaźne wały pojedyncze, podwójne lub potrójne.

Wśród tej grupy można wyróżnić kilka typów, a mianowicie:

- a) grodziska o jednolitym zamkniętym pierścieniu wałów,
- b) grodziska pierścieniowate z wałami dookołnymi,
- c) grodziska pierścieniowate wielodziałowe⁵¹.

Pierwszy typ to grodziska małych rozmiarów. Do nich można zaliczyć warownie z Białej Góry k/Sanoka, Hoczwi pow. Lesko, Brzezówki, Krajowic (Golesz) pow. Jasło, Lubeni pow. Rzeszów, Czudca pow. Strzyżów, Lubaczowa, Kopyśna pow. Przemyśl, Tyrawy Wołoskiej pow. Sanok, Wiązownicy pow. Jarosław. Drugi typ reprezentują grodziska, które posiadają jeden pierścień wałów otaczający gród oraz istnieje drugi pierścień wałów wzmacniający dodatkowo warownię. Tego typu grodziska znamy z Brzezowej pow. Jasło, Chodakówki pow. Przeworsk, Krygu pow. Gorlice a może też Lisowa pow. Jasło. W ostatnim przypadku wały do dnia dzisiejszego się nie zachowały, przypuszczenie nasze opieramy na rozplanowaniu grodziska uchwyconym na planie katastralnym z połowy XIX wieku.

Najciekawszy typ stanowią grodziska pierścieniowate wielodziałowe dużych rozmiarów (od 4—6 ha powierzchni), znane między innymi z: Braciejowej pow. Dębica, Trzciny pow. Jasło, Przeczycy pow. Jasło, Trepczy, Tyrawy Wołoskiej, Mymonia pow. Sanok, Sielnicy pow. Przemyśl, Przemyśla m. p., Hermanowic pow. Przemyśl, Wietrzna pow. Krosno, Tuligłów pow. Jarosław i innych. Znamiennym szczegółem tych grodzisk jest wznoszenie kilku wałów (2, 3, a nawet 4-ch) koncentrycznie otaczających gród właściwy. W kilku przypadkach stwierdzono, że odległość między wałami jest bardzo zbliżona (ok. 5—7 m), trzeci wał był najwyższy⁵². Sądząc po technice konstrukcji wałów można przyjąć ich przynależność chronologiczną do doby plemiennej sprzed X wieku⁵³.

Do grupy grodzisk stożkowatych z omawianego obszaru można by zaliczyć obiekty z Kalnikowa pow. Przemyśl, Solcy pow. Przemyśl, Witkowic pow. Ropczyce. Obiekty te bardzo małych rozmiarów mogły być punktami o charakterze strażnic lub miejsc sygnalizacyjnych przed zbliżającym się nieprzyjacielem⁵⁴. Zgodnie z istniejącymi kryteriami zalicza się je do schyłkowej fazy wczesnego średniowiecza.

Z omawianego terenu znamy w jednym przypadku na razie grodzisko z grupy podkowiatych z Wielosi pow. Tarnobrzeg. Być może badania archeologiczne pozwolą do grupy tej zaliczyć warownie z Łączek Jagiellońskich a nie wykluczone, że i z Bieździadki pow. Jasło⁵⁵.

Ostatnia grupa, jaką można wyróżnić, to grodziska półwyspowe z wałem poprzecznym. Warownie tego typu lokalizowano na wąskich urwistych cyplach, nieraz głęboko wysuniętych w widły rzek. Obwarowanie cypli polegało na przekopaniu poprzecznego rowu i usypaniu wału w najwęższej jego części. Z terenu województwa rzeszowskiego do grodzisk tego typu możemy zaliczyć obiekty z Ba-

chowa pow. Przemyśl oraz z Hyżnego pow. Rzeszów.

Zaznaczyć w końcu należy, że klasyfikacja grodzisk nie jest ani pełna, ani ostateczna. W toku dalszych planowanych badań być może uda się ujawnić nowe obiekty, względnie dokładniej rozpoznać znane do tej pory. Na terenie wielu miejscowości, bowiem nie udało się do tej pory zlokalizować grodzisk mimo poświadczenia ich istnienia w źródłach pisanych oraz danych toponomastycznych (nazwy „Grodzisko”, „Horodysko”, „Horodyszczce”, „Horodek” itp.)⁵⁶. Do grupy tej zaliczamy obiekty z takich miejscowości jak: Gródek pow. Gorlice, Domaradz pow. Rzeszów, Dynów pow. Brzozów, Hołuczków pow. Sanok, Horodek pow. Lesko, Krzywca pow. Przemyśl, Kulaszne pow. Sanok, Kunowa pow. Jasło, Lachawa pow. Przemyśl, Łętownia pow. Przemyśl, Łukawica pow. Sanok, Łupków pow. Sanok, Myczkowce pow. Lesko, Nowosiółki pow. Lesko, Osławica pow. Lesko, Siedliska pow. Brzozów, Strachocina pow. Sanok, Wisłok Wielki pow. Sanok, Wola Postołowa pow. Sanok, Wola Rafałowska pow. Rzeszów, Wołuszowa pow. Sanok, Zboiska — Niebieszczyń pow. Sanok. Autor zdaje sobie sprawę, że wykaz wyżej podany nie jest kompletny⁵⁷. Istnieje wiele danych źródłowych oraz toponomastycznych typu: Stróże, Stróżówka pow. Gorlice, Strażów pow. Rzeszów, Stróże pow. Sanok, które być może mają związek z obiektami o charakterze militarnym⁵⁸. Do tej kategorii można zaliczyć miejscowości o nazwach: Zawada, Zawadka, Zwada itp., licznie występujące na terenie województwa rzeszowskiego.

IV. Chronologia grodzisk w Rzeszowskim

Datowanie grodzisk na ziemiach polskich należy do jednego z trudniejszych problemów. Skromna ilość zbadanych grodzisk oraz wąski charakter badań wykopaliskowych uniemożliwiają ściślejsze wypracowanie chronologii. Poza tym odczuwamy brak przewodnich dobrze datujących zabytków. Opieranie się na ceramice w określeniu chronologii jest zbyt problematyczne ze względu na istnienie pewnego konserwatywnego technicznego ludności na niektórych obszarach ziem Polski. W przypadku ziem dzisiejszego województwa rzeszowskiego zetknęliśmy się jeszcze z dodatkową przeszkodą, a mianowicie zmiennością przynależności państwowej tych obszarów, a tym samym różnymi wpływami kulturowymi. Pograniczny charakter tych ziem stwarzał, że osadnictwo często tutaj zmieniało swój zasięg, ciągle zaś napady doprowadzały do niszczenia wielu obronnych punktów. Wypowiedziane poniżej uwagi na temat chronologii grodzisk w Rzeszowskim należy uznać jako robocze; w toku dalszych rozwijających się badań, być może uda się uściślić kryteria datowania niektórych grodów (Ryc. 3).

Do tej pory nie znamy z ziem polskich sprzed VI wieku grodów, ale niemniej domyślać się możemy, że ludność słowiańska, zamieszkująca ziemie Polski w pierwszych pięciu wiekach n.e. znała już grody⁵⁹, tym bardziej, że prasłowiań-

Ryc. 3. Chronologia grodzisk w Rzeszowskim.

Oprac. A. Kunysz, rys. R. Halicki

ska kultura łużycka wznosiła duże warownie ziemne. Kontakty Słowian z imperium rzymskim i prowincjami rzymskimi, a wcześniej jeszcze z Celtami, musiały doprowadzić do upowszechnienia się organizacji obronnej złożonej z grodów. Jest chyba kwestią czasu i dalszych badań, by tę lukę w znajomości naszej wiedzy wypełnić.

Przykładowo można tutaj wspomnieć, że z omawianego terytorium znany z terenu grodzisk materiały z późnej fazy okresu rzymskiego (Trzcinica pow. Jasło⁶⁰) i wędrówek ludów

(Mymoń pow. Sanok⁶¹). Dalsze badania powinny wyjaśnić jaki jest stosunek owych znalezisk z osad otwartych do umocnień grodowych.

W okresie wczesnośredniowiecznym dochodzi do wytworzenia się różnorodnych umocnień obronnych. Z omawianego obszaru znany już co najmniej w VIII wieku miejsca obronne. W świetle dotychczasowych badań i uzyskanych materiałów do VIII—IX wieku odnieść można gród w Brzezowej pow. Jasło. Odkrytą na tym stanowisku ceramikę, resztki zabudowy, większość badaczy odnosi do czasów sprzed X wieku,

ściślej IX—X w.⁶². Do tego okresu czasu wypadnie nam zaliczyć grody z: Przeczycy pow. Jasło⁶³ (I faza umocnień obronnych), Trzcinicy pow. Jasło⁶⁴, Trepczy (gród I i II) pow. Sanok⁶⁵, Braciejowej pow. Dębica⁶⁶, Tuligłów pow. Jarosław⁶⁷ i Wietrzna pow. Krosno⁶⁸. Są to grody pierścieniowate, wielodziałowe. Charakterystyczną ich cechą jest zbliżona wielkość oraz ta sama liczba koncentrycznych wałów zaporowych, z których trzeci jest zawsze najwyższy. Poza tym odległości między wałami są prawie identyczne w granicach 60—70 m⁶⁹. Fakty te pozwalają przypuszczać, że pochodzą one z jednego okresu, typowe są dla jednej z grup plemiennych ludności Polski południowej⁷⁰. Nie wiemy tylko dokładnie, czy ich powstanie należy odnieść do wieku VIII, a może raczej końca IX i początku X wieku. Faktem wydaje się bezspornym, że należy je w świetle dotychczasowych badań odnieść do doby przedpaństwowej. Ich walory doceniano jeszcze w następujących wiekach, dokonując ich wtórnego użytkowania w okresie od końca X i początków XI wieku. Uzyskane materiały w obrębie grodzisk Przeczycy, Trzcinica dostarczyły zabytków z tego okresu czasu. Trzeba zaznaczyć, że badania nad grodziskami w Rzeszowskiem są w stadium wstępnym, dlatego wypowiedziane wyżej uwagi mogą ulec korektom.

Większość ze znanych i badanych grodzisk należy odnieść do kolejnej fazy osadnictwa wczesnośredniowiecznego datowanej na X—XI wiek. Są to przeważnie grodziska pierścieniowate o jednym lub dwu członowych wałach zwanych przez nas wcześniej jako wielodziałowe. Można tutaj wymienić: Przemyśl (wzgórze zamkowe)⁷¹, Hermanowice pow. Przemyśl⁷², Kopyśno pow. Przemyśl⁷³, Bachów pow. Przemyśl⁷⁴, Wybrzeże pow. Przemyśl⁷⁵, Biecz pow. Gorlice⁷⁶, Hoczew pow. Lesko⁷⁷, Mymoń pow. Sanok⁷⁸, Tyrawa Solna pow. Sanok⁷⁹, Lisów pow. Jasło⁸⁰, Przeczycy pow. Jasło (II faza umocnień)⁸¹, Brzezówka pow. Jasło⁸².

Na wieki XII—XIII badacze datują następujące grodziska: Kalników pow. Przemyśl⁸³, Lubaczów m. pow.⁸⁴, Sanok m. pow.⁸⁵, Odrzykoń pow. Krosno⁸⁶, Wielowieś pow. Tarnobrzeg⁸⁷, Lubenia pow. Rzeszów⁸⁸, Biała Góra pow. Sanok⁸⁹. Grodziska te reprezentują grupę stanowisk pierścieniowatych o jednym pierścieniu wałów oraz jedno podkowiaste (Wielowieś).

Wiele spośród uwzględnionych w inwentarzu grodzisk, z braku badań terenowych nie może być datowanych. Dalsze prace w tym zakresie pozwolą zaszeregować je w przyszłości do odpowiednich okresów. Dla pewnej grupy grodzisk, które uległy całkowitemu uszkodzeniu i zachowały się tylko o nich wzmianki w średniowiecznych źródłach pisanych, określenie czasokresu istnienia będzie niemożliwe.

V. Uwagi o technice umocnień obronnych

Dotychczasowe badania archeologiczne prowadzone na większości grodzisk potwierdzają istnienie silnych fortyfikacji drewniano-ziemnych. Rezultaty prac wykopaliskowych na tere-

nie takich grodzisk jak: Brzezowa, Braciejowa, Przeczycy, Przemyśl, Trzcinica, Trepcza, Wietrzno, Wielowieś pozwalają scharakteryzować technikę umocnień obronnych.

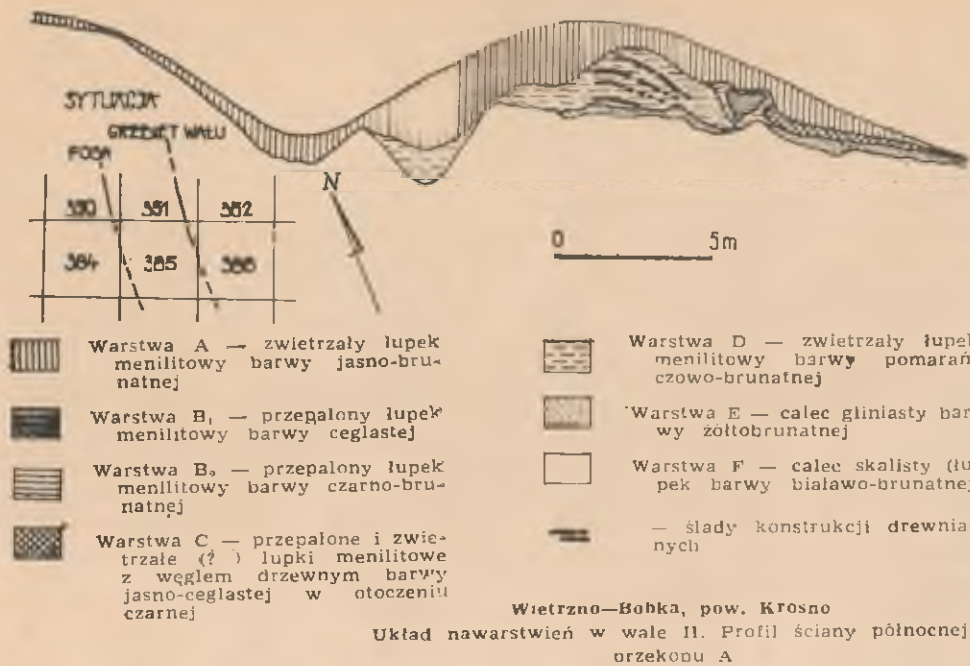
We wszystkich wczesnośredniowiecznych grodach jako budulca używano drewna i ziemi, w schyłkowej fazie zaś kamienia. Konstrukcja drewniana wewnątrz wału miała za zadanie wzmocnić wał oraz osiągnąć znaczną stromość zboczy. We wczesnej fazie wczesnego średniowiecza (VII—VIII wiek) istniały na naszych ziemiach gródki z palisadowym umocnieniem⁹⁰. W miarę zaś obumierania form wspólnoty rodowej i powstawania organizacji państwowych zanikają gródki palisadowe jako najbardziej rozpowszechniony typ umocnień obronnych, zaś w ich miejsce powstawać zaczęły grody o solidnych wałach znane najczęściej w Polsce południowej co najmniej od IX wieku⁹¹. Niemniej palisada znana jest jeszcze w XII—XIII wieku (np. Wawel).

Spśród znanych grodzisk w Rzeszowskiem do tej pory nie stwierdzono pewnych danych do umocnień palisadowych. Istnieją poszlaki, że z tego typu konstrukcją możemy się liczyć na terenie Przemyśla, gdzie pod nasypem wału grodu z X/XI wiek odsłonięto ślady po słupach⁹². Podobne zjawisko stwierdzono pod nasypem wału I grodu w Trzcinicy pow. Jasło⁹³. Wąski zakres prac badawczych, małe przestrzenie badanych odcinków wału, uniemożliwiają pełne zilustrowanie tej konstrukcji, a nawet pozwalają sugerować istnienie być może wcześniejszej jakiegś zabudowy słupowej.

Obszerniejszymi materiałami dysponujemy z okresu plemiennego. Przeprowadzone prace wykopaliskowe na terenie takich grodzisk jak: Brzezowa, Przeczycy, Trzcinica, czy Wietrzno dostarczyły ciekawych materiałów do umocnień grodów. Przy grodach wielodziałowych wał trzeci grodu bywał najwyższy (Wietrzno, Trzcinica, Trepcza zw. „Horodna”, Żmigród), jego zadaniem było prawdopodobnie powstrzymanie pierwszych ataków nieprzyjaciela⁹⁴. W razie sforsowania tej przeszkody, obrońcy mieli możliwość ukryć się za następnymi wałami. Prawie przy wszystkich wałach występują rowy względnie fosy, mające dodatkowo utrudniać dostanie się napastnikowi do grodu właściwego. Powstawały one jako rezultat sypania wałów ziemnych. Rozmiary fos (szerokość i głębokość) są dzisiaj w terenie słabo czytelne, gdyż zachowały się w stanie zanikowym na skutek obsuwania się nasypów wałowych.

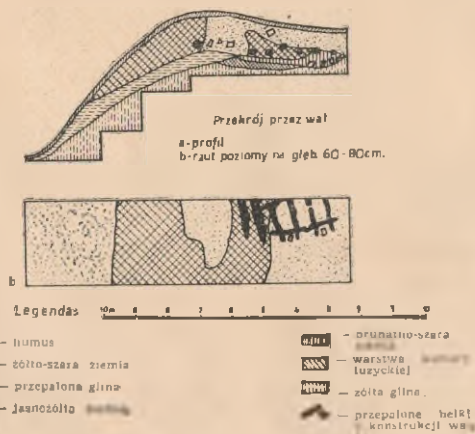
Jeśli chodzi o rozmiary wałów, ich długość, szerokość u podstawy i wysokość bywały bardzo zróżnicowane. Wynikało to z funkcji, jaką dany gród spełniał (militarna, administracyjna czy kultowa) oraz warunków geograficznych (położenie nizinne, cyplowate, wyżynne itp.).

Przystępując do szczegółowej charakterystyki konstrukcji wałów niektórych grodów, możemy wypowiedzieć uogólnienie, że w większości wypadków jądro wału jest drewniane, płaszcz zaś z gliny i ziemi. Od wieku XI nie-rzadko występować będzie ława lub licowanie kamienne.

Ryc. 4a. Wietrzno pow. Krosno. Przekrój przez wał grodziska.

Wg A. Żakiego

Ryc. 4b. Przeczyca pow. Jasło. Przekrój i rzut poziomy konstrukcji wału.

Wg A. Jodłowskiego

W trakcie badań grodziska w Wietrznie w wale I odkryto szereg bierwion dębowych i sosnowych, przegrodzonych nasypami ziemi i kamieni. Belki te pierwotnie zapewne okrągłaki o średnicy ok. 10 cm (silnie sprasowane pod ciężarem ziemi) były ułożone poprzecznie do biegu wału w odstępach kilkudziesięciocentymetrowych (Ryc. 4a). W innym miejscu wału, obok poziomo biegnących belek, odkryto pionowo wbite pale. Zdaniem prowadzących badania byłaby to konstrukcja tzw. przekładki słupowej⁹⁵. Moim zdaniem może to być ślad budowli słupowej z wcześniejszego okresu. W wale drugim odkryto również pozostałości konstrukcji drewnianej w postaci jednego pokładu bierwion, ułożonych poprzecznie do biegu wału gęsto obok siebie. Również w tym wale wystąpiły nieregularnie rozmieszczone słupy⁹⁶. W kolejnym trzecim wale w dolnym jego nasypie odkryto 5 pokładów bierwion dębowych. Bierwiona ułożone były poprzecznie do biegu wału i wykazywały nachylenie w kierunku wnętrza grodu, wzrastające w miarę piętrzenia się pokładów. Podobnie jak w poprzednich i tutaj stwierdzono ślady słupów. Wysunięto koncep-

cję, że w wale tym mogła istnieć drewniana obkladka wału (skrzynia jest mniej prawdopodobna⁹⁷). W wale IV odsłonięto w nasypie ziemnym zbutwiałe belki leżące poziomo i resztki konstrukcji strawionych przez pożar.

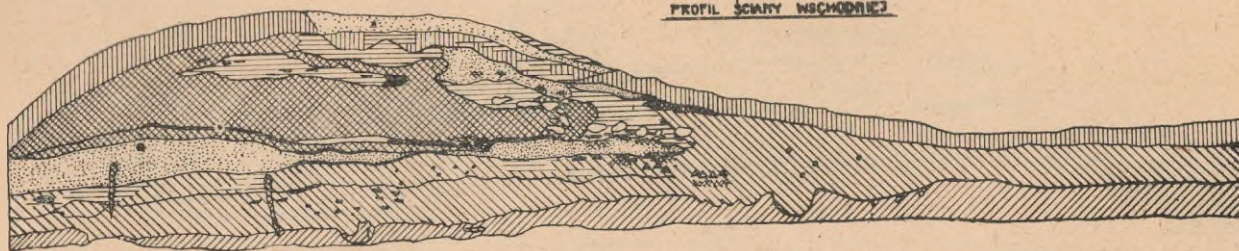
W podobnym grodzisku w Trzcinicy podczas przekopania odcinka wału (I) grodu właściwego i wału (II) podgrodzia (?) ujawniono ciekawe konstrukcje drewniane. W obrębie wału I odsłonięto zwęgloną konstrukcję drewnianą w formie skrzyni o wymiarach 380x200 cm (Ryc. 5b). W obrębie tej jakby skrzyni stwierdzono bierwiona kładzione w poprzek biegu wału w odstępach 25—30 cm. Grubość belek w trakcie odsłonięcia wynosiła od 5—12 cm. Mimo silnego sprasowania ciężarem ziemi, można było stwierdzić, że były to okrągłaki⁹⁸ (Ryc. 5a). Na narożach skrzyni stwierdzono zarysy słupów o średnicy około 30 cm, których zadaniem było podtrzymanie konstrukcji wału zwanej przekładkowo-słupową⁹⁹. Wał I składał się jak gdyby z szeregu skrzyń widocznych do dzisiaj w postaci zapadnięć korony wału w miejscu występowania konstrukcji drewnianej¹⁰⁰.

Wał II grodu wykazał bardziej zróżnicowaną konstrukcję wnętrza, obok belek poziomych w nieokreślonym układzie, stwierdzono po zewnętrznej stronie wału ślady skośnie wbijanych słupów, (Ryc. 6) mających na celu jego wzmocnienie lub utrudnienie wejścia na wał¹⁰¹. Nie przebadano do tej pory kolejnych wałów II i III, dlatego też trudno dzisiaj stwierdzić jaką kryją konstrukcję. Przebadanie dalszych wałów a szczególnie najwyższego trzeciego, pozwoliłoby być może ustalić w jakim dokładnie czasie wzniesiono cały gród.

W czasie prac wykopaliskowych w Przeczyca odkryto konstrukcję obronną wału I w wykopach po stronie południowej i zachodniej. Szczególnie w wykopie IX/65 r. po stronie zachodniej wału I natrafiono na resztki drewnianego jądra wału (Ryc. 4b). Na głębokości 60—80 cm odkryto sześć zwęglonych belek ułożonych równoległe wzdłuż wału i dwie biegnące po-

PROFIL ŚCIANY WSCHODNIEJ

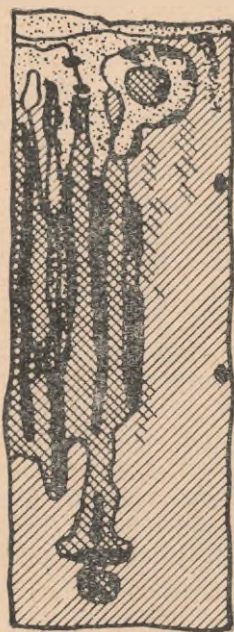
	— skorupy z naczyń		— warstwa ziemi czarno-szarej, płaszcz wału
	— zwęglone drewniane konstrukcje wału		— warstwy ziemi ciemno-brązowej
	— kamienie z lawy w wale		— glina użyta do nasypu wału
	— wypalona na czerwono polepa		— całec
	— zarysy słupów		— warstwa kulturowa pod nasypem wału

Ryc. 5a. Trzcinica pow. Jasło. Przekrój przez wał I grodu w czasie badań w 1962 r.

Rys. A. Kunysz

TRZCINICA POW. JASŁO
GRODZISKO „WAŁY”

WYKOP I - MB. 0-5 GŁĘB. 205 CM.

	ZARYS SŁUPÓW
	BELKI ZWĘGLONE Z KONSTRUKCJI WAŁU
	ŁUPEK WYPALONY NA CZERWONO
	POPIÓŁ I WĘGLE DRZEWNE
	ŁUPEK, CAŁEC SKALISTY

0 1 2 3m

Ryc. 5b. Rzut poziomy konstrukcji wału I.

Rys. A. Kunysz

przek. Odległość między poszczególnymi belkami wynosiła ok. 40—50 cm, a średnica 8—15 cm. Są to resztki przekładkowej konstrukcji wewnętrznej wału, która uległa spaleni, a następnie obsunęła się na zbocze. Dno wału z zewnątrz i wewnątrz oblepione było gliną, o czym świadczą grube warstwy wypalanej na czerwono ziemi. Szerokość wzniesionej konstrukcji wału u podstawy wynosiła 8—10 m, a miejscami nawet 15 m¹⁰². Posiadamy analogie do tego typu konstrukcji w Zawadzie Lanckorońskiej.

W trakcie zwiadowczych badań na grodzisku w Braciejowej pow. Dębica G. Leńczyk stwierdził istnienie w wale II grodu konstrukcji przekładkowej. Bierwiona drewniane posiadały szerokość 10 cm, a układano je równolegle do siebie w poprzek biegu wału¹⁰³. Zdaniem prowadzącego obserwację, na usypanej podstawie wału wzniesiono konstrukcję przekładkową drewniano-ziemną, zużywszy do jej budowy co najmniej 10 przekładek drewnianych, które przesypano ziemią gruzelkową i gliną. Górne warstwy przekładki wału spłonęły, w dolnych zaś partiach zgniły lub zetliły się i do dzisiaj istnieją wewnątrz wału jako zwęglone smugi drewna. Całość tak wzniesionego wału osiągała wysokość ok. 6 m¹⁰⁴. Badania nosiły charakter ograniczony do obserwacji profili ścian po rowach strzeleckich i bunkrach z II-giej wojny światowej, dlatego do wyżej wymienionych spostrzeżeń należy się odnieść z dużą rezerwą. Metodyczne przebadanie wałów mogłoby definitywnie odpowiedzieć nam na pytanie, jaki był typ konstrukcji wałów grodziska.

Wyżej opisane konstrukcje wałów — jak wynika z badań — należy wiązać z grodami pochodzącymi sprzed X wieku. Przemawiają za tym rozplanowanie wałów, duże rozmiary grodzisk oraz materiały archeologiczne, głównie ceramika lepiąca prawie w całości ręcznie a jedynie górą obtaczana¹⁰⁵. Poza tym tego typu konstrukcje wałów odkryto w wielu innych grodach na terenie Małopolski jak np. Zawada

— grzebień wbita palis — węgle a konstrukcja — kamienie — polepa — lupek skalisty z łuszczo i drobnymi kamieniami — całe skalisty barwy białawo-żółtej	— skropy naczyń — lupek świetlisty gęstożonny barwy szaro-brązowej — ziemia barwy szaro-brązowej, płaszcza wału — słupy drewniane — warstwa kulturowa pod nasypem wału — popiół z węglkami drzewnymi

Ryc. 6. Trzcinnica pow. Jasło. Przekrój przez wał II grodziska.

Rys. A. Kunysz

Lanckorońska (Wały Mieściska i Zameczyska) i inne warownie¹⁰⁶.

Na omawianym obszarze zetknęliśmy się jeszcze z inną konstrukcją wału, a mianowicie skrzyniową. Znana jest nam ona na razie z Przemyśla z terenu Wzgórza Zamkowego. Charakteryzuje się ona tym, że wał składał się ze skrzyń (wymiary ok. 5x3 m) wypełnianych gliną, a nawet kamieniami. W wykopie X na zboczu wschodnim grodu wewnątrz wału uchwycono fragment skrzyni — posiadał on wymiary ok. 1,5 m x 2,5 m x 2,5 m¹⁰⁷. Sama korona wału była umocniona dodatkową konstrukcją prawdopodobnie palisadą (wyk. II)¹⁰⁸.

Na bliżej nieokreślonej konstrukcję drewnianą wałów grodu natrafiono w Brzezówce pow. Krosno, Sielnicy pow. Przemyśl (być może przekładka?), Tyrawie Solnej, Trepczy (gród I, II) pow. Sanok. W ostatnim przypadku występują licznie na wałach obrobione głązy kamienne, być może ława lub lico wałów było do pewnej wysokości kamienne. Istnieją grodziska, w których wały nie posiadają konstrukcji drewnianej (a może zbutwiały), a usypane zostały z ziemi¹⁰⁹.

W toku dalszych badań powinniśmy uzyskać nowe dane dotyczące innych technik umocnień obronnych. W średniowiecznych źródłach przemyskich w opisach zamku z XVI wieku posiadamy przekazy o istniejącym przygródku otoczonym tynami¹¹⁰.

Nie wyjaśniona jest sprawa najwcześniejszych umocnień obronnych naszych najstarszych ośrodków o charakterze rzemieślniczo-targowym np. Przemyśla. Nasz dziejopis J. Długosz opisując oblężenie Przemyśla przez Bolesława Śmiałego w r. 1071 pisze:

„było to miasto podówczas potężne, wielką liczbą obywateli miejscowych i przybyłych osiadłe i w wszelką broń opatrzone, obronne rowy i głębokimi okopami znacznej wysokości, tudzież rzeką Sanem, płynącą od północnej strony miasta”¹¹¹.

Czy tak faktycznie było, trudno bez przeprowadzenia nad tym problemem badań archeologicznych odpowiedzieć.

Kończąc uwagi o technice umocnień obronnych nie sposób nie przytoczyć tutaj relacji o wznoszeniu grodów przekazanej nam przez

Ibrahima Ibn Jakuba, kupca i podróżnika z X wieku:

„kierując się ku łąkom — otoczonym wodami i trzciną, tam oznaczają miejsce okrągłe lub czworokątne, wedle kształtu i rozmiarów, a ziemię z niego sypią na wał utwierdzając go deskami i kołami, póki ściana nie dojdzie do zamierzonej wysokości”¹¹².

VI. Zakończenie

Głównym celem niniejszej pracy było przede wszystkim przygotowanie w miarę możliwości pełnego inwentarza grodzisk z terenu dzisiejszego województwa rzeszowskiego. By czytelnik mógł z tego inwentarza skorzystać, zaszła konieczność poprzedzenia części materiałowej, rozważaniami natury ogólnej dotyczącymi pojęcia gród, grodzisko, typologii i chronologii grodzisk oraz techniki umocnień obronnych.

Autor artykułu badania nad grodziskami w województwie rzeszowskim prowadzi od 12 lat. W okresie tym zgromadził wiele materiałów (opisowych, rysunkowych i fotograficznych) dla około 120 stanowisk obronnych. Opracowanie niniejsze po raz pierwszy uwzględnia materiały dotyczące grodzisk w Rzeszowskiem. Były już przed kilku laty próby uwzględniania tego typu stanowisk w niektórych opracowaniach autorów zajmujących się przeszłością regionu Karpat. W publikacjach tych ograniczano się jedynie do kartograficznego przedstawienia ilości osad obronnych¹¹³. Doprowadziło to w konsekwencji do pomyłek w lokalizacji wielu stanowisk, przeważnie w następnych opracowaniach pomijanych bez specjalnych wyjaśnień, dlatego obiekty te zostały skreślone z rejestru grodzisk¹¹⁴. Badacz prowadzący szczegółowy rejestr grodzisk uzyskiwał nowe wzmianki, czy punkty na mapie bez szczegółowego opisu. Nie trzeba w tym miejscu podkreślać, że wartość tego typu informacji czy artykułów była znikoma, wręcz badacza nie znającego dokładnie terenu wprowadzić mogła w błąd.

W wydanej ostatnio publikacji „Mapa grodzisk w Polsce”¹¹⁵, autorzy przedstawiający: alfabetyczny spis grodzisk, zestawienie grodzisk w Polsce według siatki współrzędnych geograficznych jak i załączoną mapę, dopuścili się sze-

regu nieścisłości. Po pierwsze uwzględnili w wykazach i na mapie z obszaru woj. rzeszowskiego tylko 57 miejscowości na znanych do tego czasu około 120. Po drugie w podawaniu nazw miejscowości, ich przynależności do powiatu również poczyniono szereg pomyłek¹⁶. W końcu trzeba podkreślić, że z mapy nie wiemy, ile jest na ziemiach Polskich grodzisk pewnych, a ile domniemanych, gdyż istnieje tylko jeden typ symbolu grodzisko, bez klasyfikacji.

Zdaję sobie sprawę, że stan badań uniemożliwia dzisiaj w stosunku do wielu obiektów określenie ich czasokresu powstania, czy szczegółów konstrukcji umocnień ziemnych. W odniesieniu do niektórych miejscowości i występujących tam grodzisk nie możemy podać szczegółowych opisów czy szkiców terenowych, jest to wynikiem tego, że autor nie zna wszystkich obiektów z autopsji, nie zdążył dotrzeć do nich w terenie. Miejmy nadzieję, że najbliższe lata umożliwią pełną ich inwentaryzację, wykonanie dla nich szkieletowej dokumentacji, a nie wykluczone, że i sondażowych badań, niezbędnych dla określenia przybliżonej chronologii. Wiele z poru-

szonych zagadnień ma charakter roboczych hipotez, które w toku dalszych badań mogą ulec zmianom.

Przy pisaniu niniejszej pracy korzystałem z pomocy kolegów archeologów działających na terenie województwa rzeszowskiego, a w szczególności mgra Kazimierza Moskwy i mgra Józefa Janowskiego. Sporą ilość danych zaczerpnąłem z archiwum Konserwatora Zabytków Archeologicznych Województwa Rzeszowskiego.

Wiele cennych uwag metodycznych i merytorycznych w trakcie pisania powyższej pracy uzyskałem od Prof. dra Rudolfa Jamki, kierownika Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Praca ta była również częściowo referowana na seminarium doktorskim w Katedrze Archeologii Polski UJ. Panu Prof. dr Rudolfowi Jamce, dr M. Cabalskiej, dr K. Godłowskiemu, mgr. A. Jodłowskiemu i innym biorącym udział w dyskusji nad moją pracą, składam tą drogą serdeczne podziękowanie za wnikliwą jej ocenę i istotne uwagi, które wykorzystałem przy ostatecznej jej redakcji.

Przypisy:

¹ A. Brückner, *Dzieje kultury polskiej*, t. I. Kraków 1931, s. 97; tenże, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków—Warszawa (bez daty), s. 157—158.

² W. Hensel, *Wstęp do studiów nad osadnictwem Wielkopolski historycznej*, Poznań 1948, s. 10—11, 16. Zob. też: *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. II, część pierwsza, Poznań 1964, s. 163—164.

³ B. Miskiewicz, *Rozwój stałych punktów oporu w Polsce do połowy XV w.*, Poznań 1964, s. 59—62.

⁴ *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. II, część I, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, s. 163—168.

⁵ *Mapa grodzisk w Polsce*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, s. 13—15.

⁶ K. Buczek, *Stróże, Studium z ustroju społecznego Polski wczesnofeudalnej*, Roczniki Dziejów Społ. i Gosp. t. XIX 1957, s. 37 i nast.

⁷ J. Kostrzewski, *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949.

⁸ Z. Wartołowska, *Grodziska na Ziemiach Polskich (w:)*, Mapa Grodzisk w Polsce, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, s. 14.

⁹ B. Janusz, *Zabytki przedhistoryczne Galicji wschodniej*, Lwów 1918, s. 150, 180—185.

¹⁰ J. Dylik, *Analiza geograficznego położenia grodzisk i uwagi o osadnictwie wczesnohistorycznym Wielkopolski*, Poznań 1936. Wł. Kowalenko, *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań 1938. W. Hensel, *Wstęp do studiów nad osadnictwem Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań 1948; tenże, *Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej*, t. I, Poznań 1950, t. II, Poznań 1953, t. III, Warszawa 1959.

¹¹ J. Żurowski i R. Jakimowicz, *Atlas grodzisk i zamczysk śląskich*, Kraków 1939, z. 1.

¹² G. Leńczyk, *Prasłowiańskie grody ziemikro-kowskiej*, ZOW, R. 15, 1946, s. 68—80; tenże, *Zamki i grodziska nad Wisłokiem*, ZOW, R. XIII, Poznań 1938, s. 99—104.

¹³ Ks. Wł. Łęga, *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. XXXV, cz. I, Toruń 1929, s. 155—461, tabl. I — LXXVIII; tamże, cz. II, s. 103—475.

¹⁴ A. Gieysztor, *Badania nad początkami formacji feudalnej i powstawaniem Państwa Polskiego, prowadzone w dziesięcioleciu 1945—1954 (w:)*, Pierw-

sza sesja archeologiczna, Warszawa 4. — 8. V. 1955, Warszawa—Wrocław 1957, s. 237—266, tam dalsza literatura.

¹⁵ *Mapa grodzisk w Polsce...*, zob. przypis 5. Autorzy wymieniają liczbę ok. 2312 grodzisk na ziemiach polskich, z województwa rzeszowskiego zaś 57 obiektów.

¹⁶ W. Sarna, *Opis powiatu krośnieńskiego*, Przemysł 1898; tenże, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908.

¹⁷ T. N. Ziemięcki, *Sprawozdanie z wycieczki archeologicznej w r. 1881 dokonanej (Sieniawa, Tryńcza, Grodzisko, Leżajsk, Podhorce)*, Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej, t. VI, Kraków 1882, s. 54—55.

¹⁸ Zobacz materiały w archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie (miejscowości Brzyzna, Witkowice) oraz S. Udziela, *Lud polski w powiecie ropczyckim*, Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej, Kraków 1893, s. 4—5.

¹⁹ R. Jakimowicz, *Grodzisko pod Przełęczą Dukielską*, WA, t. XIII, 1935, s. 173—174 + tabl. XLVII—XLIX.

²⁰ Zob. między innymi T. Żurowski, *Trepcza grodzisko pod Sanokiem*, Światowit, t. XXI, Warszawa 1955, s. 327—329 oraz A. Fastnacht, *Osadnictwo Ziemi Sanockiej w latach 1340—1650*, Wrocław 1962, s. 56—65 + mapa.

²¹ A. Żaki, *Grodziska nad górnym Sanem (Z najnowszych badań w województwie rzeszowskim)*, ZOW, R. XX, 1951, s. 187—189.

²² A. Żaki, *Wietrznow, wczesnośredniowieczny gród graniczny w świetle badań z lat 1952—1953*, WA, t. XXIV, Warszawa 1957, s. 1—36.

²³ G. Leńczyk, *Nowe stanowiska przedhistoryczne w woj. rzeszowskim*, Spraw. PAU, t. 49, 1948, s. 166—169; tenże, *Na śladach miejsc umocnionych*, ZOW, R. XXVII, s. 107—110.

²⁴ M. Aleksiewicz, *Osadnictwo grodowe na ziemiach województwa rzeszowskiego*, Nowiny Tygodnia, R. V, Rzeszów 1954, nr 17 (216) dodatek do Nowin Rzeszowskich.

²⁵ J. Machnik i K. Godłowski, *Grodzisko „Wałik” w Brzezowej pow. Jasło*, ZOW, R. XXII, z. 6, Poznań 1953, s. 207—212.

²⁶ J. Janowski, *W Brzezówce odkryto wczesnośredniowieczne grodzisko*, Nowiny Rzeszowskie z dnia 3 lipca 1957.

²⁷ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na terenie Sanoka i okolicy*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 25—27.

²⁸ A. Kunysz, *Badania archeologiczne na terenie Biecza w r. 1961*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów 1961, s. 12—16; tenże, *Przyczynki archeologiczne do najdawniejszych dziejów Biecza (w:)*, Biecz — Studia Historyczne, Wrocław 1962, s. 64—81.

²⁹ A. Kunysz, *Grodzisko w Przeczycy pow. Jasło*, WA, t. XXX, Warszawa 1964, s. 181—182. A. Jodłowski, *Badania archeologiczne na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Przeczycy pow. Jasło*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1965, s. 73—77.

³⁰ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na grodzisku w Trzciniicy pow. Jasło (w:)*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 21—24, ryc. 7c, d i ryc. 8c, d.

³¹ L. Gajewski, *Zamczysko we wsi Mymoń pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 1, s. 117—120, ryc. 1—2 i tabl. XIV. A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 83—91.

³² H. Zollówna, *Mons Grodzisko, Ziemia; R. 2, m. 2, s. 9*; tenże, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Kopyśnie pow. Przemyśl*, Spraw. Arch., t. V, Wrocław 1959, s. 213—220.

³³ A. Kunysz, *Przemyśl wczesnodziejowy*, Rocznik Woj. Rzeszowskiego, R. II, z. 1, Rzeszów 1960, s. 8—90; tenże, *Badania archeologiczne na terenie Przemyśla*, Małopolskie Studia Historyczne, R. II, z. 2/3, Kraków 1959, s. 162—163. A. Żaki, *Pierwsze zabytki budownictwa kamiennego w Przemyślu*, ZOW, R. XXVI, 1960, z. 3, s. 210—215.

³⁴ J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w powiecie przemyskim*, AAC, t. III, z. 1—2, Kraków 1961, s. 172—173, ryc. 4.

³⁵ A. Kunysz, *Archeologiczne badania zwiadowcze we wsi Wybrzeże pow. Przemyśl*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 34—36.

³⁶ J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w powiecie przemyskim*, AAC, t. III, z. 1—2, 1961, s. 173, ryc. 2.

³⁷ G. Leńczyk, *Nowe stanowiska przedhistoryczne w woj. rzeszowskim*, Spraw. PAU, XLIX, 1948, s. 167.

³⁸ G. Leńczyk, *Na śladach miejsc umocnionych*, ZOW, R. XXVII, 1961, z. 2, s. 110.

³⁹ A. Kunysz, *Materiały archeologiczne do pradziejów miasta Przeworska* (praca w maszynopisie). W artykule tym omówiono wyniki badań na terenie wzgórza plebańskiego z roku 1959 i 1960.

⁴⁰ A. Kunysz, *Początki Jarosławia w świetle badań archeologicznych*, Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia, t. V, Warszawa 1966, s. 10—17.

⁴¹ M. Drewko, *Średniowieczny gródek strażniczy w Łańcucie*, Światowit, t. XXIV, 1962, s. 629—638.

⁴² J. Janowski, *Źródła i materiały do pradziejów Rzeszowa*, Rocznik Woj. Rzeszowskiego, Rzeszów 1960, R. II, z. 1, s. 113—120. K. Moskwa, *Pradzieje powiatu rzeszowskiego*, Lublin 1964, s. 48, tam pełna dalsza literatura.

⁴³ K. Moskwa, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w Wielowisi pow. Tarnobrzeg*, WA, t. XXVII, z. 4, Warszawa 1962, s. 397.

⁴⁴ A. Jodłowski, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych na osadzie w Temeszowie pow. Brzozów*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 21.

⁴⁵ A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 27—30.

⁴⁶ Zobacz między innymi następujące prace: A. Żaki, *Wietrznów wczesnośredniowieczny gród graniczny*, s. 27—30. A. Kunysz, *Przemyśl wczesnodziejowy*, s. 70—77; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej*, s. 66—73; tenże, *Puszcza Sandomierska we wczesnym średniowieczu*, Rocznik Woj. Rzeszowskiego, R. IV, Rzeszów 1965, s. 366—368; tenże, *Z biegiem Sanu przed tysiącem lat*, Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia, R. III, 1963/64 (powielony), s. 15—24; tenże, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo otwarte w Polsce południowo-wschodniej*, WA, t. XXXI, z. 4, 1966, s. 320—362. A. Żaki, *Biecz i kasztelania biecka w zaraniu dziejów (w:)*, Biecz — Studia Historyczne,

Wrocław 1963, s. 49—64. A. Kunysz, *Przyczynki archeologiczne do najdawniejszych dziejów Biecza*, Biecz — Studia Historyczne, Wrocław 1963, s. 74—75.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dorzeczu Sanu*, Etnografia Polska, t. VI, Wrocław 1962, s. 358—365 z mapą.

⁴⁷ Nie jest wykluczone, że część warowni będzie można zaliczyć do czasów średniowiecznych, a może nawet nowożytnych. Badania powierzchniowe przeprowadzone na wielu obiektach, nie pozwalają definitywnie ustalić chronologii warowni.

⁴⁸ Kryteria tego typu stosował między innymi Wł. Kowalenko w pracy: *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań 1938, s. 49—73.

⁴⁹ J. Kamińska, *Grody wczesnośredniowieczne ziem Polski środkowej na tle osadnictwa*, Łódź 1953, s. 34—122; wyróżnia dwa typy: pierścieniowate i stożkowate.

⁵⁰ Wł. Kowalenko, *Grody i osadnictwo grodowe...*, s. 49—73; wyróżnia wszystkie w/w typy. W. Hensel w pracy: *Budownictwo obronne za pierwszych Piastów (w:)*, Początki Państwa Polskiego, t. I, Poznań 1962, s. 163—186; wymienia na mapach dwa typy: grodziska wklęsłe i stożkowate.

⁵¹ Autor zdaje sobie sprawę z bardzo hipotetycznej analizy typologicznej grodzisk pierścieniowatych. Brak dokładnych pomiarów sytuacyjno-wysokościowych grodzisk utrudnia właściwe rozpracowanie tego problemu.

⁵² Niektórym badaczom pozwoliło to wysnuć wniosek, że być może pochodzą one z jakiegoś jednorazowego, choć może długotrwałego „posiewu fortyfikacyjnego, jakiejś oddzielnej fazy rozwojowej w kulturze ludności wczesnośredniowiecznej Małopolski”. A. Żaki, *Skarb żelazny z Zawady Lancokorońskiej...*, s. 254. Autor grody tego typu określał mianem „karpackimi” i wiązał je z Chorwatami. Zob. A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 69 oraz ryc. nr 10.

⁵³ Zob. dalszy rozdział na temat „Uwagi o technice umocnień obronnych”.

⁵⁴ Uwagi A. Kunysza w pracy: *Przemyśl w starożytności i średniowieczu*, Rzeszów 1966, s. 32 i n., na temat Sólcy.

⁵⁵ G. Leńczyk obiekt ten zalicza do stawów odpowiednio otoczonych wałami. Zob. *Na śladach miejsc umocnionych...*, ryc. 2b.

⁵⁶ Dane dotyczące występowania w źródłach nazw: Grodzisko, Horodek, Horodyszczce itp.: 1. Babice pow. Przemyśl nazwa „Grodzisko” r. 1531, 2. Domaradz pow. Brzozów nazwa „Grodeczna” r. 1460, 3. Dubiecko pow. Przemyśl nazwa „Grodzisko” gwara miejscowa, 4. Hoczew pow. Lesko góra zw. „Grodzisko” (Mańkowski...), 5. Myczkowce pow. Lesko nazwy: „Hrodischoya” r. 1376, 6. Siedliska pow. Brzozów „Chorodisce” r. 1570, 7. Strachocina pow. Sanok „Grodzisko” r. 1520, 8. Wola Rafałowska pow. Rzeszów „Grodzisko” XIX wiek, 9. Hołuczów pow. Sanok „Horodyszczce” 1605 r., 10. Horodek pow. Lesko „Horodek” XV w., 11. Łukawica pow. Lesko „Horodyszczce” XIX w., 12. Łupków pow. Sanok „Horodek” 1526 r., 13. Nowosiółki pow. Lesko „Horodek” 1511 r., 14. Osławica pow. Lesko „Horodek” 1530 r., 15. Szczawne pow. Sanok „Horodysko” tradycja ustna, 16. Trepca pow. Sanok „Horodna” tradycja ustna, 17. Wybrzeże pow. Przemyśl „Horodysko” 1847 r.

⁵⁷ Trzeba nadmienić, że zainteresowanie grodami na tym terenie na szerszą skalę rozpoczyna się dopiero po roku 1950, stąd stan badań i inwentaryzacja tego typu źródeł i punktów topograficznych w terenie nie została zakończona.

⁵⁸ K. Buczek w pracy: *Stróże, Studium z ustroju społecznego Polski wczesnofeudalnej*, Roczniki Dziejów Społ. i Gosp., t. XIX, 1957.

⁵⁹ W. Hensel, *Budownictwo obronne za czasów pierwszych Piastów...*, s. 164.

⁶⁰ Zob. A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań w Trzciniicy...*, s. 24, ryc. 8d.

⁶¹ M. Cabalska, *Wędzidło typu huńskiego z Mymonia pow. Sanok*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 59—61, ryc. 1.

⁶² J. Machnik, K. Godłowski, *Grodzisko „Walik” w Brzezowej...*, s. 211. J. Dąbrowski,

Studia nad początkami Państwa Polskiego..., s. 6. A. Kunysz, *Osadnictwo w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 18—19. A. Żaki, *Skarb żelazny...*, s. 234. Ostatnio na ten temat wypowiedział się H. Łowmiański, *Początki Polski*, t. III, Warszawa 1967, s. 127.

⁶³ A. Kunysz, *Sprawozdania z badań...*, s. 21—24. A. Jodłowski, *Badania archeologiczne na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Przeczycy pow. Jasło...*, s. 76.

⁶⁴ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 18.

⁶⁵ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 63, 91.

⁶⁶ G. Leńczyk, *Sprawozdanie...*, (powielone) s. 2. A. Żaki, *Skarb żelazny...*, s. 235.

⁶⁷ G. Leńczyk, *Nowe stanowiska przedhistoryczne w województwie rzeszowskim*, Spraw. PAU, XLIX, s. 166 i nast.; tenże, *Na śladach miejsc umocnionych...*, s. 110.

⁶⁸ A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 22.

⁶⁹ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej*, s. 63; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 12, 16 (tabelka).

⁷⁰ Przed kilku laty wysunąłem koncepcję, że plemie, które wzniosło owe grody, to Chorwaci. Zob. A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 69, ryc. 10 oraz mapa. W tym samym okresie czasu A. Żaki wysunął hipotezę, że karpackie wielkie grody należy wiązać z Wiślanami. Zob. A. Żaki, *Skarb żelazny...*, s. 235—236. Odnośnie datowania Zawady Lanckorońskiej czy innych obiektów można je prawdopodobnie uznać za wiślańskie, mają wiele wspólnych cech z gradami wielkomorawskimi.

⁷¹ A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 48—50. A. Żaki, *Topografia wczesnośredniowiecznego Przemysła*, AAC, t. I, z. 1, s. 75—98.

⁷² J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w powiecie przemyskim*, AAC, t. III, z. 1—2, s. 172 (datują na XI—XIII w.).

⁷³ H. Zollówna, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w dolinie Wiaru*, AAC, t. I, z. 1, s. 125—128, określa na X—XII wiek istnienie grodu.

⁷⁴ J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne...*, s. 173 (datują na X—XII wiek).

⁷⁵ A. Kunysz, *Archeologiczne badania zwiadowcze we wsi Wybrzeże pow. Przemysł*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów 1961, s. 172—173.

⁷⁶ A. Kunysz, *Przyczynki archeologiczne do najdawniejszych dziejów Biecza (w:), Biecz — Studia Historyczne*, Wrocław 1963, s. 67—81.

⁷⁷ A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna w latach 1951—1955*, Spraw. Arch., t. V, Kraków 1959, s. 196.

⁷⁸ L. Gajewski, *Zamczysko w miejscowości Mymoń pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 1, s. 119.

⁷⁹ L. Gajewski, *Grodzisko w Tyrawie Solnej pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 2, s. 239—241 (okresy X/XI i XI—XIII w.).

⁸⁰ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 20—21.

⁸¹ A. Jodłowski, *Badania archeologiczne na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Przeczycy pow. Jasło...*, s. 76.

⁸² Odnośnie datowania tego obiektu zdania są różne. H. Zoll-Adamikowa i A. Żaki odnoszą do wieku XIV. Zobacz między innymi: H. Zollówna, *Archeologiczna Ekspedycja Podkarpacka*, ZOW, R. XXII, s. 236 oraz Wierchy, t. XXIV, s. 162, zaś J. Janowski grodzisko datuje na XI—XII wiek. Zob. art. J. Janowskiego, *W Brzeźowce odkryto wczesnośredniowieczne grodzisko*, Nowiny Rzeszowskie z dnia 3 lipca 1957 r. Znając materiał archeologiczny z badań J. Janowskiego, podzielał w pełni kryteria datowania tego grodziska przez w/w badacza. Uwagi A. Żakiego i Heleny Zoll-Adamikowej w świetle ostatnich badań są błędne. Autorzy bez przeprowadzenia szerszych wykopalisk ustalili chronologię grodziska.

⁸³ Badania K. Moskwy, materiały nie opublikowane w zbiorach Muzeum Ziemi Przemyskiej. Wg kry-

teriów datowania ceramiki w dolinie Sanu można ten obiekt odnieść do XII—XIII wieku.

⁸⁴ Z pomocą przychodzą nam źródła pisane, wzmiankujące gród pod r. 1216.

⁸⁵ Pierwsze wzmianki pisane mówią o Sanoku w r. 1152. Zob. A. Fastnacht, *Osadnictwo Ziemi Sanockiej w latach 1340—1650*, Wrocław 1962, s. 61. Badania autora na wzgórzu zamkowym potwierdziły istnienie tutaj warowni w XII—XIII w.

⁸⁶ J. Janowski, *Kilka uwag nad problematyką badawczą Zamku w Odrzykoniu pow. Krosno w świetle dotychczasowych prac archeologicznych*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 116.

⁸⁷ K. Moskwa, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w Wielosiu pow. Tarnobrzeg, WA*, t. XXVII, z. 4, Warszawa 1962, s. 397.

⁸⁸ G. Leńczyk, *Zamki i grodziska nad Wisłokiem...*, s. 100—101.

⁸⁹ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 90, ryc. 11.

⁹⁰ Za takim rozwiązaniem przemawiają badania w Santoku i Łęczycy. Zobacz: W. Hensel, *Wstęp do studiów nad osadnictwem Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań 1948, s. 10—11 oraz A. Nadolski, *W sprawie datowania i rekonstrukcji umocnień grodowych w Łęczycy*, *Studia wczesnośredniowieczne*, t. III, 1955, s. 355—359 oraz W. Hensel, *Budownictwo obronne za czasów pierwszych Piastów (w:), Początki Państwa Polskiego*, t. I, Poznań 1962, s. 164—165. Na temat ten wypowiada się B. Miskiewicz, *Rozwój stałych punktów oporu w Polsce do połowy XV wieku*, Poznań 1964, s. 67—73.

⁹¹ W. Hensel, *Budownictwo obronne...*, s. 166.

⁹² A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 43.

⁹³ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na grodzisku w Trzciniicy pow. Jasło...*, s. 23. Wysokie nasypy wałów względnie nawarstwień kulturowych doprowadzają do tego, że badacze ograniczeni środkami na prace wykopaliskowe nie mogli przebadać większych odcinków wału. Wąskie wykopy, zwięzające się dołem bardzo często do 1 m szerokości, zacierają właściwy obraz konstrukcji.

⁹⁴ A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 16.

⁹⁵ A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 13, ryc. 7.

⁹⁶ Tamże, s. 14.

⁹⁷ Tamże, s. 14—15.

⁹⁸ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań w Trzciniicy...*, s. 23.

⁹⁹ Tamże, s. 23 oraz A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 15.

¹⁰⁰ Tamże, s. 15.

¹⁰¹ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań w Trzciniicy...*, s. 23. Konstrukcja tego typu odpowiadałaby rekonstrukcji wału w Łęczycy z wieków VII—VIII n.e.

¹⁰² A. Jodłowski, *Badania archeologiczne na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Przeczycy...*, s. 75—76, ryc. 2.

¹⁰³ G. Leńczyk, *Braciejowa pow. Dębica, Grodzisko „Okop”* (rękopis sprawozdania z badań terenowych) za udostępnienie planu grodziska jak i jego opisu składam Panu Doc. dr G. Leńczykowi serdeczne podziękowanie.

¹⁰⁴ G. Leńczyk, tamże, s. 1.

¹⁰⁵ Zob. A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 19.

¹⁰⁶ Odnośnie datowania grodzisk w Karpatach, wypowiedziałem się w artykule: *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 63. Na ten temat pisał A. Żaki, *Skarb żelazny z Zawady Lanckorońskiej i problem chronologii grodzisk małopolskich*, AAC, t. III, z. 1—2, s. 234.

¹⁰⁷ A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 42.

¹⁰⁸ Materiały dotyczącego tego problemu nie zostały do tej pory opublikowane przez prowadzących badania wykopaliskowe.

¹⁰⁹ G. Leńczyk, *Na śladach miejsc umocnionych...*, s. 110.

¹¹⁰ Inwentarz zamku z r. 1553, zob. K. Arłamowski, *Zamek Przemyski w XVI w.*, Biuletyn Historii Sztuki i Kultury, t. XI, z. 1-2, s. 43 i nast.

¹¹¹ J. Długosz, *Opera Omnia*, t. X, s. 340 i nast.

¹¹² T. Kowalski, *Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich w przekazie Al-Bekriego*, Kraków 1946, s. 48-49.

¹¹³ Dotyczy to głównie prac A. Żakiego: *Wietrznowy...*, mapa na s. 31; tenże, *Początki osadnictwa...*, mapa na s. 113; tenże, *Z archeologii województwa rzeszowskiego*, Rocznik Przemyski, t. IX, z. 1, Przemysł 1962, mapa na s. 220 i inne artykuły tego autora.

¹¹⁴ Przykładowo można by tutaj podać art. A. Żakiego, *Początki osadnictwa...*, Wierchy, t. XXIV, na s. 105 podpis pod mapką brzmi „Mapka grodzisk wczesnośredniowiecznych w Karpatach polskich (w. VII-XII)” i na s. 113 identyczny podpis pod

mapką. Poza tym mapka grodzisk w artykule pt. *Z archeologii województwa rzeszowskiego*, Rocznik Przemyski, t. IX, z. 2, s. 220 nie podaje w legendzie nazw miejscowości.

¹¹⁵ Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk pod redakcją: Włodzimierza Antoniewicza i Zofii Wartolowskiej, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1964 r.

¹¹⁶ Przykładowo wymienimy następujące: Pawłokoma winno być Sielnica pow. Przemysł, Ruska Wieś, dzisiaj miejscowość ta nazywa się Wybrzeże pow. Przemysł, Podzamcze pow. Jasło, takiej miejscowości nie ma w tym powiecie, grodzisko to znowu jest pod nazwą Golesz na terenie dzisiejszej wsi Krajowice, w miejscowości Dęborzyn nie ma grodziska, istnieje natomiast grodzisko w sąsiedniej wsi Przeczycza. W końcu trzeba podać, że miejscowość Stubno znajduje się w powiecie Przemysł, a nie Jarosław jak to sugerują autorzy.

M A T E R I A Ł Y

W przygotowaniu inwentarza grodzisk z terenu województwa rzeszowskiego zastosowano pewien układ, a mianowicie przy tych miejscowościach, do których posiadamy przekazy pisane, podajemy rubrykę — źródła pisane. Przy miej-

scowościach, przy których nie dysponujemy źródłami pisanymi, rubrykę tę opuszczono. Również przy niektórych obiektach podajemy krótkie legendy, związane z danym obiektem, gdy ich nie było, automatycznie rezygnowano z uwzględniania

tego punktu. Być może dalsze badania pozwolą zebrać więcej obiektów i legend z nimi związanych. Materiały w inwentarzu uwzględniono wg stanu z końca 1966 roku. Przy publikacji bibliografii zastosowano następujące skróty:

A. WYKAZ SKRÓTÓW CZĘŚCIEJ CYTOWANYCH CZASOPISM, WZGLĘDNIE ARCHIWÓW I INSTYTUCJI

AAC — Acta Archaeologica Carpathica t. I—VI.

Archiwum KZA Rzeszów — Archiwum Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Rzeszowie.

AGZ — Akta Grodzkie i Ziemskie.

Kod. tyn. — Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego, Wyd. Kętrzyński i Smółka, Lwów 1875.

KDM — Kodeks Dyplomatyczny Małopolski, Wyd. Fr. Piekosiński, Kraków 1876—1886.

MA Kraków — Muzeum Archeologiczne Kraków.

Archiwum MA — Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

MPH — Monumenta Poloniae Historica, ed. A. Bielowski i W. Kętrzyński, Lwów—Kraków 1864—1893.

Spraw. Arch. — Sprawozdania Archeologiczne t. I—XVI.

Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. — Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1962, 1963, 1964, 1965.

Spraw. PAU. — Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności.

WA — Wiadomości Archeologiczne.

ZOW — Z Otchłani Wieków.

B. WYKAZ SKRÓTÓW CZĘŚCIEJ CYTOWANYCH ARTYKUŁÓW

Tadeusz Aksamit — *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...* Sprawozdanie z działalności Ośrodka Archeologicznego w Rzeszowie w latach 1960 i 1961, (w:) Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 35-44.

Adam Fastnacht — *Osadnictwo...* Osadnictwo Ziemi Sanockiej w latach 1340—1650, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław 1962.

Gabriel Leńczyk — *Na śladach...* Na śladach miejsc umocnionych, ZOW, R. XXVII, z. 2, Poznań 1961, s. 107-110.

— *Nowe stanowiska...* Nowe stanowiska przedhistoryczne w województwie rzeszowskim, Spraw. PAU, XLIX, r. 1948, s. 166 nast.

— *Zamki i grodziska...* Zamki i grodziska nad Wisłokiem, ZOW, R. XIII, Poznań, 1938, s. 99-104.

Antoni Kunysz — *Osadnictwo otwarte...* Wczesnośredniowiecz-

ne osadnictwo otwarte w Polsce południowo-wschodniej, WA, t. XXXI, z. 4, 1966, s. 320-362.

— *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...* Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki (Przyczynek do historii osadnictwa w kotlinie jasielskiej), Małopolskie Studia Historyczne, R. VI, z. 1, 2, Kraków 1964, s. 3-29.

— *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...* Osadnictwo wczesnośredniowieczne w granicach dawnej Ziemi Sanockiej, ze szczególnym uwzględnieniem Sanoka w świetle źródeł archeologicznych, Rocznik Województwa Rzeszowskiego, R. III, Rzeszów 1963, s. 55-104.

— *Przyczynki...* Przyczynki archeologiczne do najdawniejszych dziejów Biecza, Biecz — Studia Historyczne, Wrocław — Warszawa — Kraków 1963, s. 64-81.

— *Pradzieje powiatu...* Pradzieje powiatu łańcuckiego, przeworskiego i jarosławskiego w województwie rzeszowskim (maszynopis pracy magisterskiej).

Przemysł wczesnodziejowy... Przemysł wczesnodziejowy, Rocznik Województwa Rzeszowskiego, R. II, z. 1, Rzeszów 1959, s. 9-80.

— *Puszcza Sandomierska...* Puszcza Sandomierska we wczesnym średniowieczu, Rocznik Województwa Rzeszowskiego, R. IV, Rzeszów 1965, s. 366-392.

— *Z pradziejów wsi...* Z pradziejów wsi słowiańskich w Polsce południowo-wschodniej, ZOW, R. XXVII, z. 2, Poznań 1961, s. 112-119.

J. Machnik, J. Potocki — *Badania archeologiczne...* Badania archeologiczne w powiecie przemyskim, AAC, t. III, z. 1-2, Kraków 1961, s. 171-176.

Kazimierz Moskwa — *Wyniki konserwatorskich badań...*

Konserwatorskie badania powierzchniowe przeprowadzone w woj. rzeszowskim w roku 1962, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 32-33.

Andrzej Żaki — *Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy... Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy (Od starożytności po wczesne średniowiecze) (w:), Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego, Kraków 1964, s. 13-49.*

— *Początki... Początki osadnictwa w Karpatach Polskich, Wierchy, R. XXIV, Kraków 1955, s. 99-116.*

— *Wietrznów... Wietrznów wczesnośredniowieczny gród graniczny, WA, t. 24, z. 1, 1957, s. 1-32.*

— *Z archeologii woj. rzeszowskiej... Z archeologii województwa rzeszowskiego, Rocznik Przemyski, T. IX, z. 2, Przemyśl 1962, s. 193-229.*

— *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna... Karpacka Ekspedycja Ar-*

cheologiczna w latach 1951—1955, Spraw. Arch., t. V, Kraków 1959, s. 193-212.

— *Żelazny skarb z Zawady... Skarb żelazny z Zawady Lanckorońskiej i problem chronologii grodzisk małopolskich, AAC, t. III, z. 1-2, Kraków 1961, s. 219-243.*

Tadeusz Żurowski — *Trepcza... Trepcza grodzisko pod Sanokiem, Światowit, t. XXI, Warszawa 1955, s. 324-330.*

BABICE pow. Przemyśl

Źródła pisane: Akta Grodzkie i Ziemskie, t. XIX, s. 3128. W dziale granicznym z r. 1531 została zapisana nazwa „transeundo sursum dias dialem montis dicti Hrodiszcze”.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 327.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: Teren położony na południowy zachód od wzgórza cerkiewnego.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Teren grodu z trzech stron posiada strome zbocza, w rzucie poziomym przypomina nierówno-

mienny trójkąt o średnicy ok. 120 × 150 m. Od strony zachodniej odcięty od zaplecza wawozem (nie jest wykluczone, że naturalnym).

Badania: powierzchniowe przeprowadził autor artykułu w r. 1964, nie znajdując na powierzchni żadnych materiałów.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 108-113.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, ryc. 6, nr 9.

Archiwum KZA Rzeszów, nr 221.

BACHŁOWA pow. Lesko

Położenie stanowiska: Wzgórze położone na południe od drogi Hoczew—Średnia Wieś w odległości ok. 700 m i ok. 1 km na wschód od Hoczewki na terenie pól Hytki Stanisława, Michatka Antoniego i Migielik Anny. Wzgórze nosi nazwę „Wisielnik” a dawniej „Grodzisko”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Z dawnego grodziska zachowały się niewielkie ślady w formie wału od strony północnej oraz płaskie-

go szczytu — być może pozostałość po majdanie grodziska. Na polach występują kamienie wapienne, takie same jak w zachowanym wale.

Badania: Na zlecenie KZA w Rzeszowie przeprowadzili w r. 1961 Piotr Zaręba i Edward Gołębiowski.

Literatura: K. Moskwa, *Wyniki konserwatorskich badań...*, 1961, s. 44.

T. Aksamit, *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

BACHÓW pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Na prawym brzegu Sanu w miejscu, gdzie dawniej był kościół.

Typ stanowiska: Grodzisko cyplowate.

Opis: Obiekt posiada wymiary 75 × 60 m, o rzucie zbliżonym do trójkąta. Na stromych zboczach brak wału, jedynie od strony wschodniej widoczny jest fragment wału zaporowego, odcinającego wzgórze od sąsiednich wzniesień (Ryc. 7a, b).

Badania: W roku 1957 badania zwiadowcze przeprowadził A. Żaki. Podczas badań powierzchniowych w 1959 r. J. Machnik i J. Potocki znaleźli w wykopach z II-giej wojny światowej drobne ułamki naczyń.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Chronologia: X—XIII wiek.

Literatura: A. Schneider, *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji*, Lwów 1884, t. II, s. 225.

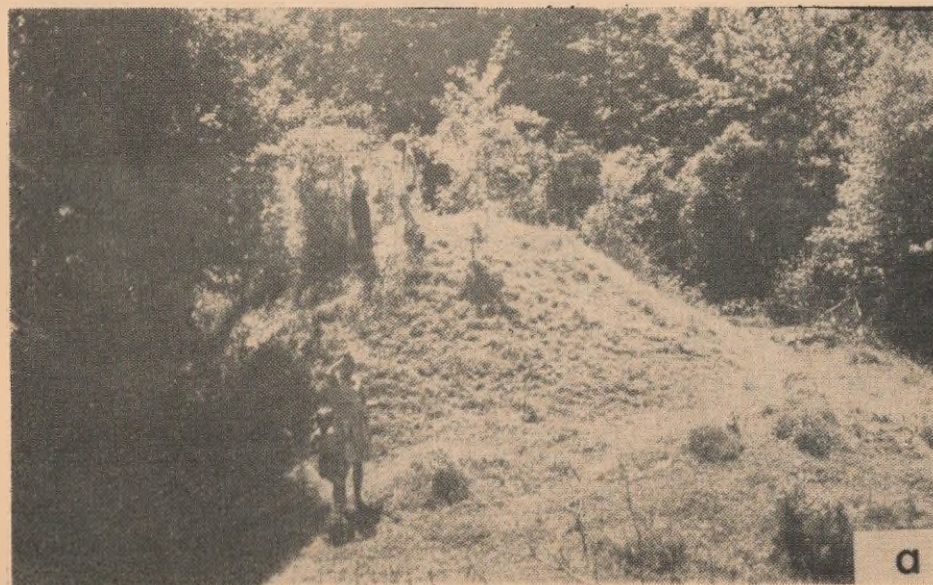
B. Janusz, *Zabytki przedhistoryczne Galicji Wschodniej*, Lwów 1918, s. 182.

A. Kunysz, *Przemyśl wczesnośredniowieczny...*, s. 74, ryc. 25.

AAC, t. I, z. 1, 1958, s. 134.

J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w powiecie przemyskim*, AAC, t. III, z. 1-2, 1961, s. 173, ryc. 2.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, ryc. 6, p. 13.

Ryc. 7a. Bachów pow. Przemyśl. Fragment wału zaporowego.

Fot. A. Kunysz

Ryc. 7b. Bachów pow. Przemysł. Ogólny widok grodziska od strony zachodniej.

Fot. A. Kunysz

BACHÓRZ pow. Brzozów

Położenie stanowiska: Wzgórze zw. „Parasol” usytuowane poza wsią.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Wzgórze posiada z natury obronny charakter; jego wymiary w przybliżeniu wynoszą 187 × 210 m na osi N-S i E-W. Cały owal zakreśla wał ziemny, dochodzący miejscami do 2 m wysokości.

Badania: W roku 1942 badania wykopaliskowe przeprowadził R. Jamka, zaś w 1953 r. A. Zaki podjął zwi-

adowcze badania, które nie dostarczyły żadnych materiałów ani też śladów warstwy kulturowej. Poza wałami występuje ceramika typu lużyckiego.

Literatura: A. Zaki, *O grodzie w Sielnicy („Pawłokomie”) i innych warowniach Małopolskich*, ZOW, R. XXII, Poznań 1953, s. 95, ryc. 2, 3.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70-71, ryc. 6, p. 7.

BARANÓW SANDOMIERSKI

pow. Tarnobrzeg

Źródła pisane: Wzmianka pod r. 1185 (?) KDM, I, 2, s. 104.

Literatura: Fr. Persowski, *Studia nad pograniczem polsko-ruskim w X i XI w.*, Wrocław 1962, s. 115.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: Rejon renesansowego zamku.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: W płaskiej dolinie niedaleko Wisły nad potokiem, prawdopodobnie wzniesiono gród otoczony wałem ziemnym. Budowa okazałej siedziby magnackiej w latach 1569—1583 doprowadza do zatarcia pierwotnych śladów grodziska i zameczku.

Badania: W latach 1960 i 1961 przeprowadzono szerokie badania archeologiczne związane z pracami budowlanymi i obniżaniem dziedzica. Badaniami kierował A. Krauss.

Materiały: Zabytki odkryte podczas prac — głównie ceramika, kafle i kilka przedmiotów żelaznych jak podkowa, gwoździe itp. odnieść można do wieków XV—XVII. Wyjątek stanowi fragment naczynia zachowanego w partii przydennej ze znakiem garncarskim. Odsłonięto fragment muru z zameczku „curia militaris” wg Długosza wzniesionego w I połowie XIV wieku.

Chronologia: Początek osadnictwa XIII—XIV w.

Literatura: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, t. II, W-wa 1881, s. 103.

A. Krauss, *Odkrycia archeologiczne w tarnobrzeskim zagłębiu siarki w latach 1957—1961*, Materiały Archeologiczne, t. IV, Kraków 1961, s. 352-353.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 391.

BERDECHÓW pow. Gorlice

Położenie stanowiska: Na lewym brzegu rzeki Białej, dopływu Dunajca, przy granicy z Bobową, stwierdzono istnienie niewielkiej stożkowatej góry o nazwie „Zameczysko”.

Badania: W roku 1957 z ramienia Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej przeprowadzono na szczycie

zameczyska małe odkrywki, uzyskując grudki zaprawy murarskiej.

Literatura: AAC, t. I, z. 1, Kraków 1958, s. 129.

A. Kunysz, *Z zagadnień archeologii dorzecza Ropy* (w druku).

BĘDZIEMYŚL pow. Ropczyce

Położenie stanowiska: W centrum wsi w pobliżu kościoła w miejscu, gdzie dawniej znajdował się dwór, istnieje domniemane grodzisko.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Wzniesienie górujące nad okolicznym terenem zostało wzmocnione dwoma wałami ziemnymi, dość dobrze zachowanymi.

Badania: A. Kunysz w roku 1960 nie przyniósł materiałów do datowania obiektu.

Literatura: Ks. Jan Wołek-Wacławski, *Będziemyśl i Kłęczany*, Jaworów 1937, s. 25, 26, ryc. na s. 26.

BIAŁA GÓRA pow. Sanok

Położenie stanowiska: Około 2 km na wschód od Sanoka (ściślej N-E) w paśmie zalesionych wzniesień, ciągnących się 250—500 m n.p.m. wzdłuż Sanu aż do jego przełomu pod Trepczą znajduje się na terenie wsi Biała Góra wzgórze zw. „Zamczysko” lub też „Górą Bony”.

Typ stanowiska: Zamczysko — grodzisko wczesno-średniowieczne.

Opis: Wierzchołek góry posiada płaską równinę owalną, spadzistą z trzech stron. Wzniesienie to zostało ufortyfikowane wałem ziemnym, zaś dla wzmocnienia obronności miejsca oprócz dookólnej fosy wykopano krótką łukowatą fosę dodatkową. Kształt umocnień owalny o wymiarach 155 × 31 m. Szerokość

fosy wynosi 8 m. Obiekt zachowany w wyjątkowo dobrym stanie.

Badania: W roku 1951 badania sondazowe przeprowadził A. Żaki, z kolei T. Żurowski w r. 1953 oraz A. Kunysz w r. 1962.

Materiały: Podczas badań zwiadowczych w roku 1962 uzyskano drobne ilości ceramiki datowanej na około wiek XIII.

Zbiory: Muzeum w Rzeszowie.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61 + mapa.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70, ryc. 11, mapa, ryc. 6, punkt 34.

BIECZ pow. Gorlice

Źródła pisane: in Beyech 1243, KDM, II, nr 423, s. 70; de Beyech 1257, KDM, II, nr 452, s. 108; de Beyech 1257, KDM, nr 1, s. 4; de Beyech 1262, KDM, I, nr 58, s. 72; de beich 1243, KDM, I, nr 26, s. 32; de beich 1257, KDM, nr 44, s. 54; Bronisio Beycensi 1259, KDM, I, nr 53, s. 65; de Biecz 1262, KDM, I, nr 60, s. 77; Biecz 1281, KDM, II, nr 481, s. 151.

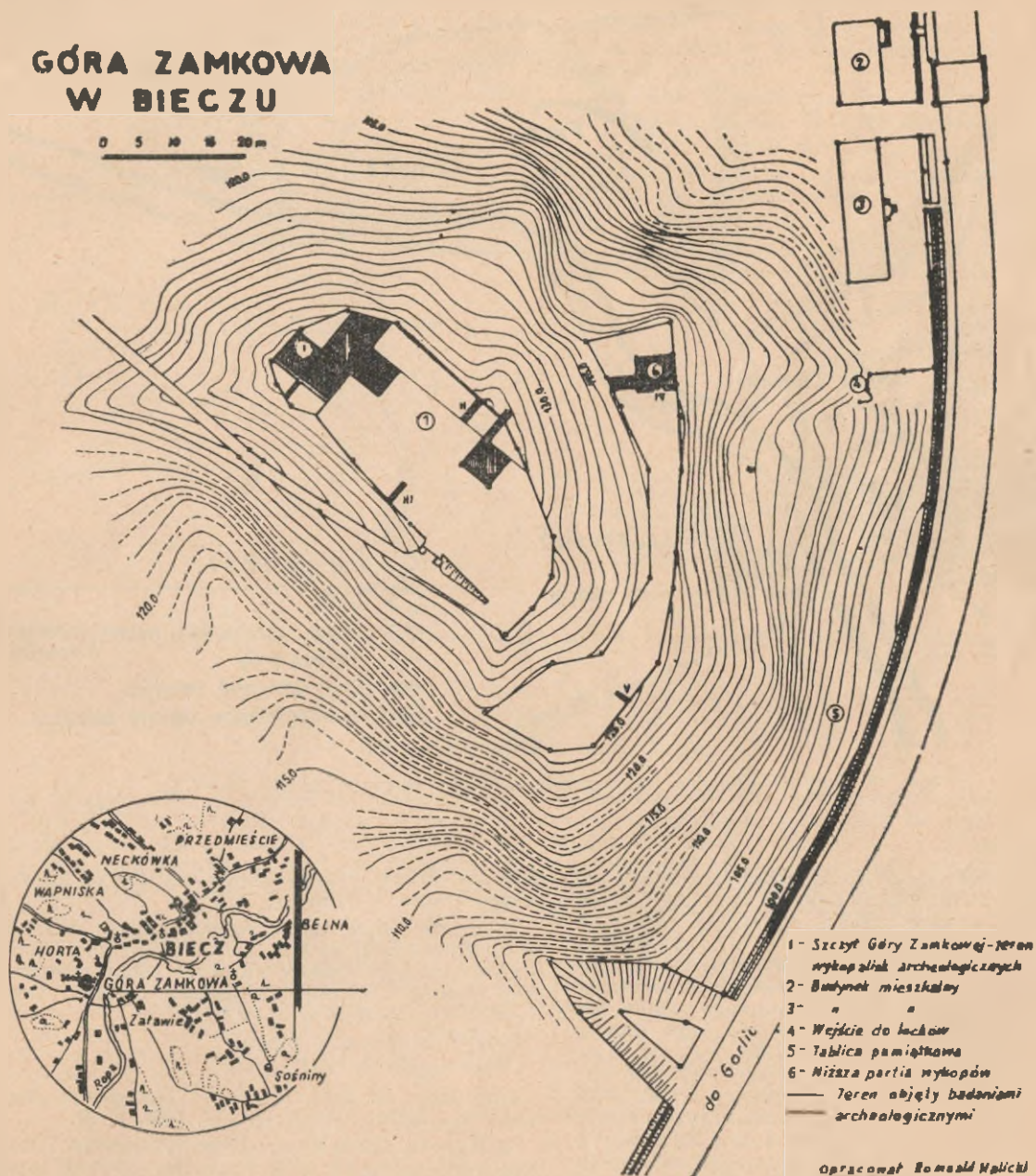
Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: Góra zamkowa w zachodniej partii miasta nad rzeką Ropą przy drodze do Gorlic.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Góra Zamkowa w Bieczu wznosi się ok. 334 m n.p.m. Najwyższa płaszczyzna owalna posiada wymiary 50 × 20 m. Od najwyższej strony wschodniej

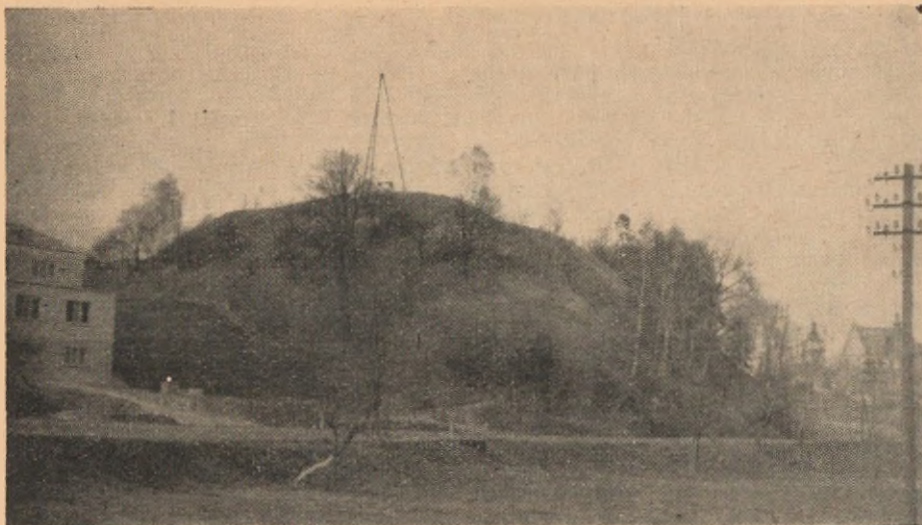
GÓRA ZAMKOWA W BIECZU

Ryc. 8. Biecz pow. Gorlice. Plan sytuacyjno-wysokościowy Góry Zamkowej w Bieczu.

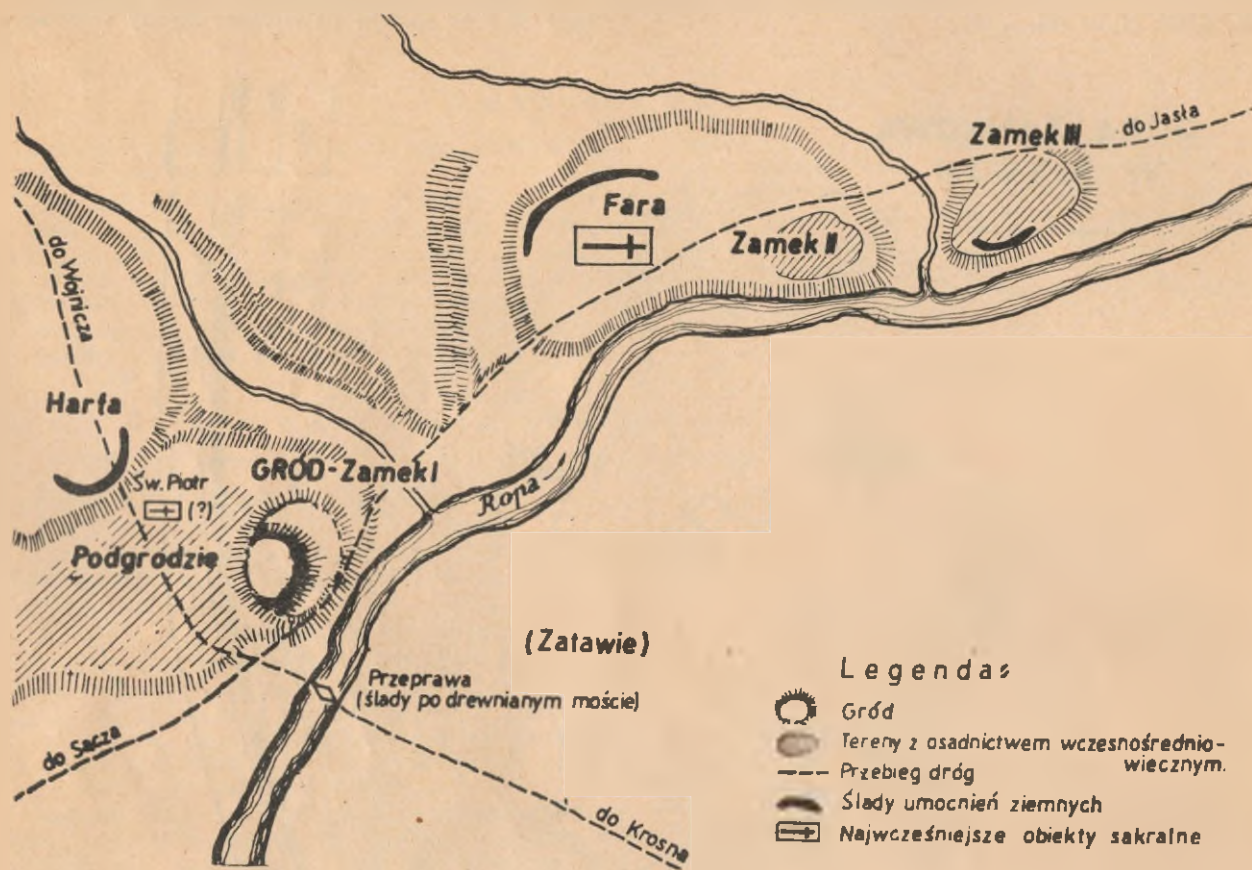
Wg A. Kunysza

Ryc. 9. Biecz pow. Gorlice. Zdjęcie Góry Zamkowej od strony południowej.

Fot. A. Kunysz

Ryc. 10. Biecz pow. Gorlice. Robotny plan zabudowy Biecza w X—XIII wieku.

Wg A. Kunysza

i południowej oraz częściowo zachodniej, znajduje się niżej położona równina. Grodzisko ze wszystkich stron posiada bardzo strome zbocza, od strony północnej dodatkowo odcięto go od zaplecza — wzgórz, ciągnących się w kierunku północno-zachodnim. Obiekt posiada zniszczoną stratygrafię na skutek zbudowania na nim (w końcu XIII wieku) obronnego zamku, po którym zachowały się mury obronne oraz baszta okrągła o średnicy ok. 10 m i świetle wewnętrznym 3,5 m. Stratygrafia na wzgórzu osiąga głęb. 280 cm. Zawiera mnóstwo zabytków z wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Od strony zachodniej przylega Podgórze (Ryc. 8, 9, 10). Już w końcu XIX wieku poszukiwacze skarbów rozkopali w poważnym stopniu wzgórze.

Badania: Wstępne drobne poszukiwania podjął na tym terenie w r. 1956 A. Żaki. W latach 1961—1962

szerokie prace wykopaliskowe na Górze Zamkowej przeprowadza A. Kunysz.

Materiały: Obok zabytków ruchomych: dużej ilości ceramiki toczonej na kole garncarskim, znaleziono tutaj wcześniej przęślik z różowego łupku wołyńskiego oraz monetę brązową bizantyjską cesarza Aleksego Kommena zmarłego w roku 1118.

Zbiory: Muzeum w Bieczu.

Chronologia: X—XIII wiek.

Literatura: A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, Spraw. Arch., t. VII, 1959, s. 60.

A. Kunysz, *Co wiemy o Bieczu*, Nowiny Rzeszowskie z dnia 21. VI. 1958 r.; tenże, *Badania archeologiczne na terenie Biecza w r. 1961*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961 (powielone), Rzeszów 1961, s. 12-16; tenże, *Przyczynki...*, s. 64-81.

A. Żaki, *Biecz i kasztelania Biecka*, Biecz — Studia Historyczne, Wrocław 1962, s. 53-57.

T. Sławski, *Biecz i dawna Ziemia Biecka*, Nad rzeką Ropą, t. I, Kraków 1962, s. 11-14.

AAC, t. I, z. 1-2, 1958, s. 129.

A. Kunysz, *Z zagadnień archeologii dorzecza Ropy* (w druku).

BIEŻDZIADKA pow. Jasło

Położenie stanowiska: Na podmokłej bagnistej równinie tuż obok cegielni znajdują się wały usypane w czworokąt o wymiarach 25×15 m. Według miejscowych podań znajdować się tutaj miała „Baszta” — strażnica.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko — wały.

Badania: W XIX wieku przypadkowo znaleziono na tym terenie kafle, grotty, ostrogi i wiele innych starożytności.

W roku 1960 przeprowadził A. Kunysz wykopaliska zwiadowcze na wałach, nie stwierdzając zasadniczo żadnych konstrukcji ani też zabytków.

Zbiory: Materiały z dawnych odkryć przechowywano w miejscowym dworze, lecz zaginęły w bliżej nieokreślonym czasie.

Literatura: Komunikat Biura Konserwatorskiego z r. 1893, s. 16.

Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908, s. 536.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 110, ryc. 2h, mapa, punkt 45.

BŁĄŻOWA pow. Rzeszów

Położenie stanowiska: W Błazowej Dolnej położonej w dolinie potoku Ryjak wznoszą się w zachodniej części wsi wzgórza zw. „Szalowe Góry”, 328 m n.p.m. Na ich zachodnim występie, stromo opadającym w dolinę małego potoku, wpadającego do strumyka Ryjaka, znajduje się tzw. „Grodzisko”.

Typ stanowiska: Grodzisko.

Badania: G. Leńczyk w roku 1947 nie przyniósł śladów osadnictwa na tym terenie, ani też żadnych umocnień (Ryc. 11).

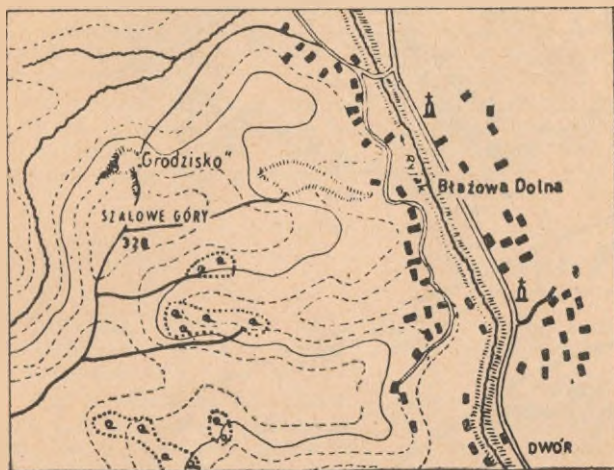
Literatura: Archiwum MA,teczka: Błazowa — sprawozdanie z badań G. Leńczyka, szkice, opis badań.

G. Leńczyk, *Nowe stanowiska...*, s. 168.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31 (wzmianka); tenże, *Początki...*, s. 113 (wzmianka).

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 107, 108 (wzmianka).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, mapka po s. 66.

Ryc. 11. Błazowa pow. Rzeszów. a — lokalizacja grodziska; b — widok na grodzisko od zachodu.

Wg G. Leńczyka

BRACIEJOWA pow. Dębica

Położenie stanowiska: Przysiółek zw. „Okop”, mieści się na językowatym występie wzgórza, 380 m n.p.m., opadającym stromo ku północy i zachodowi, zaś łagodnie w kierunku południowym ku wsi Braciejowej.

Typ stanowiska: Grodzisko cyplowate — wielodziałowe.

Opis: Grodzisko jest odcięte od zaplecza dwoma wałami zaporowymi. Pole między wałem I i II ma nazwę „Rynek” i należy do Wojciecha Rózańskiego i Andrzeja Żupińskiego. Na wydłużonym majdanie mają swoje zagrody: Józef Rózański, Jan Rózański, Jakub Gawlik, Stanisław Pieniżek i Wojciech Ciurkot (właściciel wału II) (Ryc. 12).

Do końca II wojny światowej obydwa wały zaporowe porośnięte były krzakami, w dobrym stanie zachowania. Całe grodzisko zajmuje około 4 ha powierzchni. Wał nr I posiada od zewnątrz wysokość 1,5 m, zaś od wewnątrz 4,5 m. Wał II posiada 4 m wysokości i 15 m szerokości u podstawy. Konstrukcja wałów drewniano-ziemna tzw. przekładkowa.

Badania: W roku 1947 badania zwiadowcze i pomiary grodziska przeprowadził G. Leńczyk. Podczas obserwacji rowów strzeleckich i schronów uzyskał dane do techniki umocnień grodu oraz zabytki, głównie ceramikę, którą odnieść można do wczesnego średniowiecza i kultury łużyckiej.

Materiały: Konstrukcje drewniane wału w postaci zwęglonych bierwion, odciski polepy (w tym jeden fragment z odciskiem płótna) i drobne fragmenty skorup.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Chronologia: IX—X wiek.

Literatura: J. Fierich, *Przeszłość powiatu ropczyckiego w ustach ich mieszkańców*, Ropczyce 1936, s. 11.

G. Leńczyk, *Prasłowiańskie grody w Ziemi Kra-kowskiej*, ZOW, R. XV, s. 68-69.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 107.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

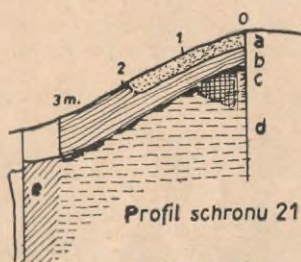
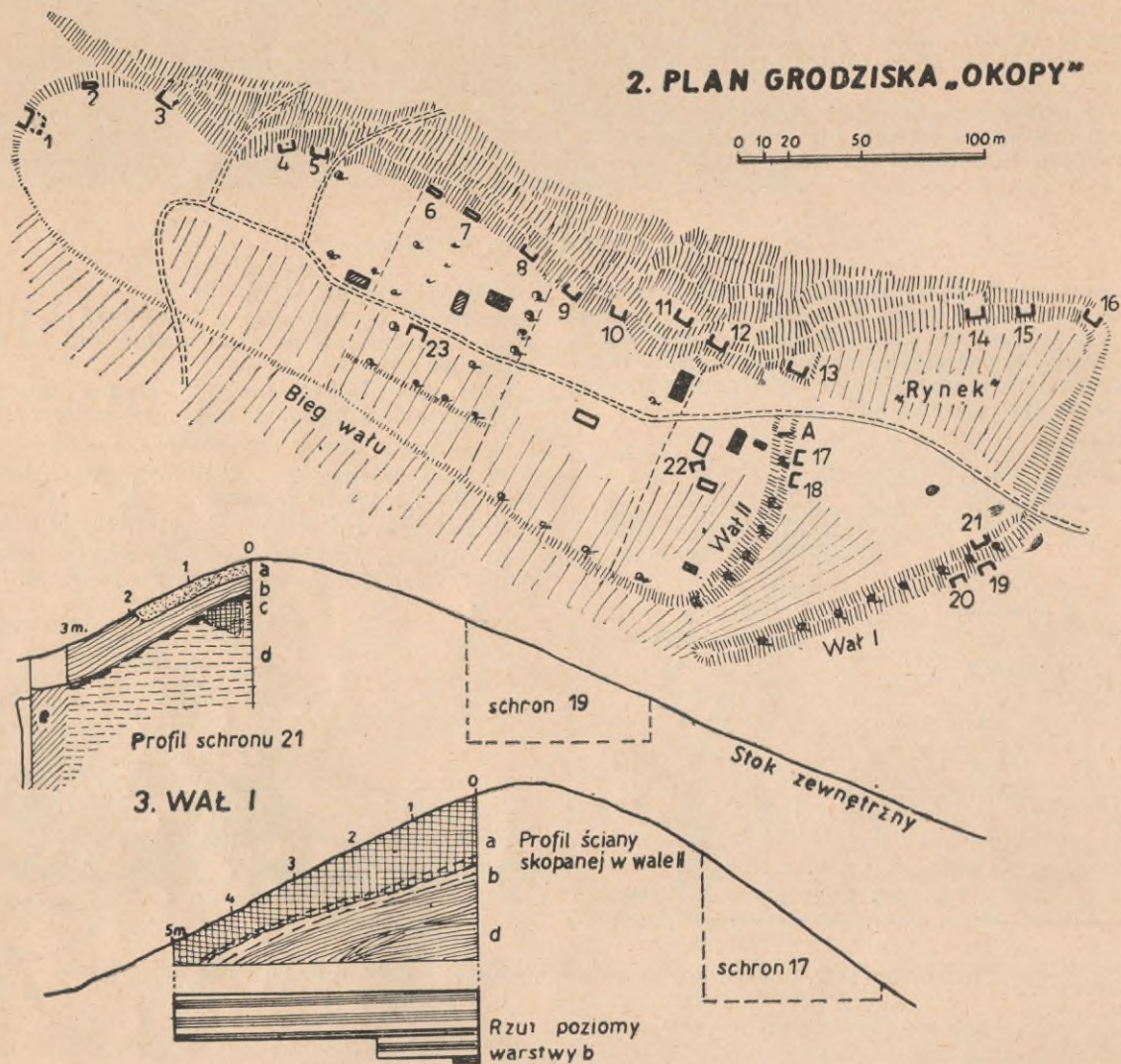

BRACIEJOWA Pow. Dębica.

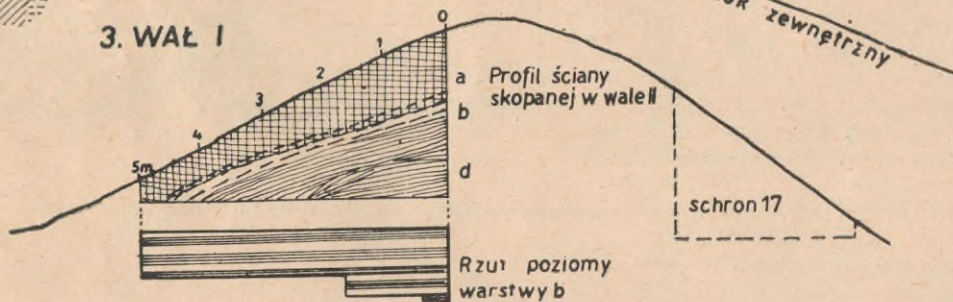

1. Widok od południa

2. PLAN GRODZISKA „OKOPY”

3. WAŁ I

4. WAŁ II

Ryc. 12. Braciejowa pow. Dębica. 1 — Widok grodziska „Okopy” od południa; 2 — Plan grodziska; 3 — Przekrój przez wał I w rejonie schronu 21; 4 — Przekrój przez wał II w rejonie schronu 17.

Wg G. Leńczyka

BRZYZOWA pow. Jasło

Położenie stanowiska: W paśmie skalistych wzgórz ponad wsią Mrukowa na wąskim ich grzbiecie znajdują się resztki kamiennych murów niewielkiego zniszczonego zamczku.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne zw. „Walik”.

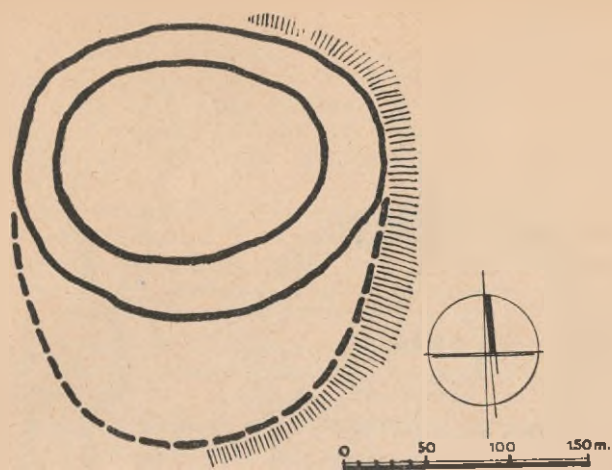
Opis: Góra „Walik” posiada dogodną i rozległą widoczność na dolinę Wisłoki, płynącej w odległości 1,5 km.

Strome zbocza wzgórza od pld.-wsch. i zachodu czynią stanowisko naturalnie obronnym. Jedyny dostęp możliwy jest od południa i pld.-zach., od strony

niedużego obniżenia zwanego „Kocim Zamkiem”. Z tej strony też wzmocniono miejsce za pomocą wału, który zachował się dość dobrze do chwili obecnej. Wierzchołek wzgórza tworzy płaską opadającą ku wschodowi platformę, otoczoną dwoma pierścieniami wałów. Wały grodziska należą do dobrze zachowanych (Ryc. 13).

Przestrzeń zamknięta wałem posiada w przybliżeniu kształt elipsy, wybrzuszonej nieco ku wschodowi o osiach pld.-płd. — 130 m, wsch.-zach. około 160 m. Największa wysokość wału nie przekracza 3,5 m, licząc od dna fosy. Wysokość wału od wnętrza grodziska wynosi w najlepiej zachowanej części południowej

Ryc. 13. Brzezowa pow. Jasło. Planik grodziska „Walik”.
Wg A. Zakiego

około 1 m. Najgorzej zachowały się obwałowania od strony wschodniej. Do największej wysokości dochodzą wały od strony południowej („Koci Zamek”) i północnej, gdzie stosunkowo łagodny długi ok. 1 km stok pozwalał na łatwy dostęp od strony dzisiejszej wsi. W północnej części wału zewnętrznego jest wyraźne zagłębienie, które być może jest śladem bramy. Szerokość międzywała waha się w granicach od 20—40 m. Wał zewnętrzny jest w całości wzięty pod uprawę, jest gorzej zachowany. Wysokość jego w części półn.-zach. dochodzi do 2,8 m wysokości, licząc od dna fosy. Został on prawie w całości zrównany z platformą międzywała.

Na terenie „Kociego Zamku” w odległości około 80 m na południe od wału zewnętrznego występują na przestrzeni kilkudziesięciu metrów nikle ślady trzeciego wału. Wg informacji mieszkańców, kilka lat

temu wał ten rysował się całkiem dobrze, lecz wskutek orki znikł.

Badania: W roku 1952 badania wykopaliskowe na tym obiekcie przeprowadzili J. Machnik i K. Godłowski. Badania sondażowe przeprowadzono w pięciu punktach grodziska. Wykopy I i II w części półn.-wsch. grodziska, III i IV w części środkowej i zachodniej oraz wykop V w półn. części grodziska.

Inwentarz: W wykopie I i II natrafiono na drobne ułamki ceramiki, węgielki drzew i grudki polepy. W wykopach III i IV nie wykryto warstwy kulturowej. W wykopie V odsłonięto nieregularną plamę, która okazała się rozoraną górną częścią wypełniska płytkiej jamy. Jama kształtem zbliżona jest do prostokąta o nieregularnej krawędzi południowo-wschodniej, którego oś dłuższa przebiega po linii wschód-zachód. Długość jamy wynosiła 5,6 m i szerokość 3,6 m. Dno jamy płaskie, zagłębiające się nieckowato, dochodzące do głęb. 50 cm. W jamie stwierdzono sporą ilość kamieni piaskowcowych, często przepalonych; obok wystąpiły grudki węgla, skorupy naczyń wczesnośredniowiecznych. Ceramika zachowana głównie we fragmentach. Lepiona jest ręcznie bez śladów obtaczania. Na podstawie zachowanych fragmentów można stwierdzić, że były to naczynia dużych rozmiarów, posiadające wywinięte na zewnątrz skośnie ścięte lub zaokrąglone brzegi. Ornamentyka jest skromna, ograniczona do kilku zaledwie motywów.

Chronologia: IX—X wiek.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie nr inw. 9359.

Literatura: J. Machnik, K. Godłowski, *Grodzisko „Walik” w Brzezowej pow. Jasło*, ZOW, R. XXII, z. 6, Poznań 1953, s. 207-212.

A. Żaki, *Wietrzów...*, s. 31, ryc. 21, p. 53; tenże, *Biecz i kasztelania Biecka, Biecz — Studia Historyczne*, Wrocław 1962, s. 46, ryc. 22b.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 12, ryc. 3.

A. Żaki, *Najdawniejsze dzieje Jasta i okolicy...*, s. 31, ryc. 5, 6, 7, 8.

BRZEWÓWKA pow. Krosno

Położenie stanowiska: W partii wsi Podbuczyna znajduje się cypłowaty grzbiet zwany przez ludność „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate. Położone jest na szczycie stromego wzgórza porośniętego dziś lasem. Na szczycie stożka znajdują się wały ziemne, zamykające niewielki owalny majdan o wymiarach 14 × 23 m wg osi N-S i SE-W. Wysokość wałów nie przekracza 2 m (przeciętna 1,5—2 m). Podstawa wałów waha się w granicach 3—4,5 m. Od południa i południowego zachodu wał dzieli się na dwa nasypy o węższej podstawie przedzielonej fosą. W partii półn.-zach. grodziska widoczny jest niewielki garb w postaci języka długości około 5 m, który obniża się ku środkowi majdanu. Od wschodu istnieje obniżenie, przerwa w wale — być może ślad bramy, a za nią po zewnętrznej stronie niewielka platforma. Grodzisko jest częściowo zniszczone przez wkopy, pochodzące z czasów II wojny światowej (Ryc. 14).

Badania: W roku 1952 badania powierzchniowe przeprowadzili na grodzisku H. Zollówna i J. Potocki. Ułamki ceramiki, jakie znaleźli, pozwoliły im ustalić chronologię na XIV wiek. W roku 1957 badania zwiadowcze na tym obiekcie przeprowadza J. Janowski, zakładając wykop na dziedzińcu grodu.

Inwentarz: W czasie badań uzyskano sporą ilość ceramiki toczonej na kole garncarskim, bogato zdobionej ornamentem falistym. Poza tym udało się znaleźć grociki strzały do łuku. Odkryto również resztki umocnień drewnianych, które uległy spaleni podczas pożaru, zachowując się do naszych czasów w postaci zwęglonych belek.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków, nr inw. 9369. Muzeum Regionalne w Krośnie.

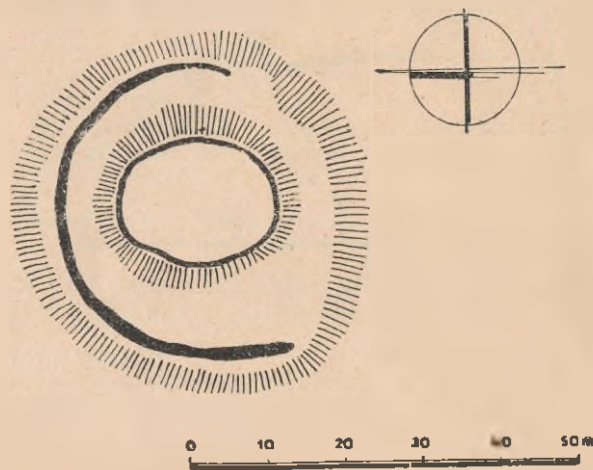
Chronologia: XI—XII wiek (do XIV?).

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908, s. 341.

H. Zollówna, *Archeologiczna Ekspedycja Podkarpacka*, ZOW, R. XXII, s. 236; tenże, *Wierchy*, XXIV, s. 162.

J. Janowski, *W Brzezówce odkryto wczesnośredniowieczne grodzisko*, (Nowiny Rzeszowskie z dnia 3 lipca 1957 r.).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 12-13, ryc. 5a.

Ryc. 14. Brzezówka pow. Jasło. Planik grodziska.
Wg A. Kunysza

BRZYŻNA pow. Ropczyce

Położenie stanowiska: W odległości ok. 100 m od zabudowań Jakuba Muchy znajduje się pole zwane „Gródek”. Jest to cypłowate wzniesienie. Na najwyższej partii występuje silna warstwa wypalanej gliny. Od strony półn. i półn.-zach. bardzo strome zbocza w formie wznającego się wąwozu.

Typ stanowiska: Domniemany gród zw. „Koci Zamek” posiada wymiary: 132 m długości i ok. 20 m szerokości. W początkach XX wieku istniał wał zaporowy.

Badania: Autora niniejszego artykułu w roku 1961, ujawniły na szczycie cypla o średnicy około 25 × 15 m bardzo silną warstwę wypalanej na czerwono ziemi. Według zebranych u miejscowej ludności podań miał się tu znajdować gród (Ryc. 15).

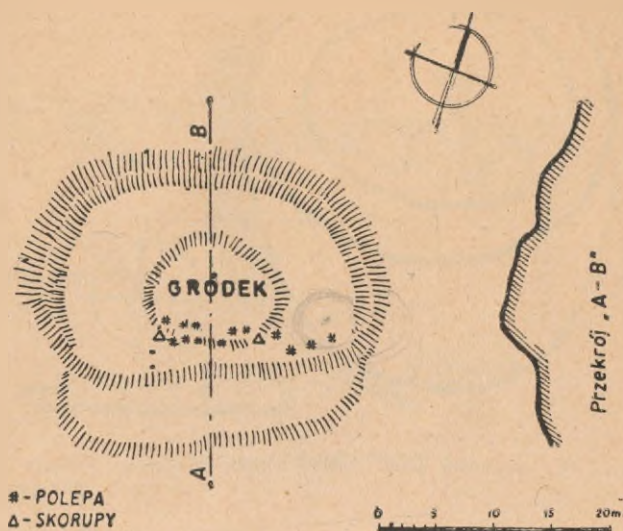
Inwentarz: Brak zabytków.

Chronologia: Nie wyjaśniona.

Literatura: Muzeum Archeologiczne Kraków, w archiwum znajdują się szerokie opisy „Gródka” S. Udzieli.

Ryc. 15. Brzyżna pow. Ropczyce. Prowizoryczny planik szczytu grodziska.

Wg A. Kunysza

BRZYSKA pow. Jasło

Położenie stanowiska: W zachodniej partii wsi w paśmie leśnym w pobliżu szczytu Liwocz (561 m n.p.m.) znajduje się miejsce, które ludność zwie „Gródkiem” (512 m n.p.m.).

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko zwane „Gródek”. Płaszczyzna lasu po jego stronie południowej określona jest jako rynek duży, zaś od strony półn.-wsch. jako rynek mały. Teren z natury obronny.

Badania: W roku 1958 A. Kunysz przeprowadził

szereg wykopów sondażowych. Nie stwierdzono zabytków archeologicznych.

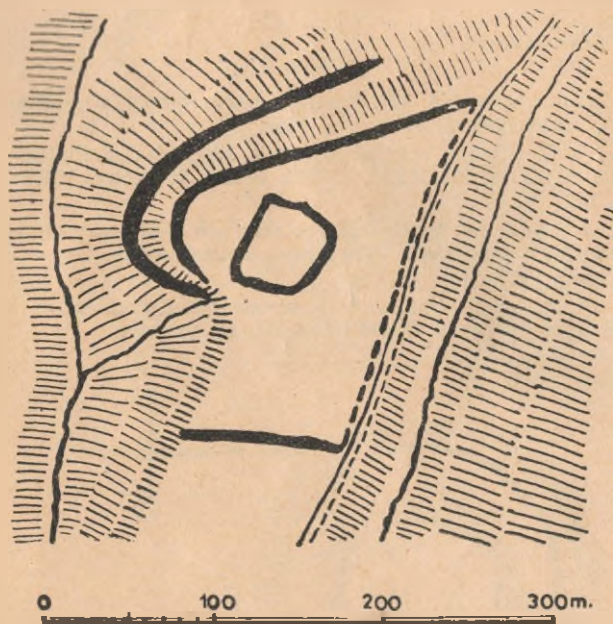
Inwentarz: Brak.

Chronologia: ??

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908, s. 575.

A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań powierzchniowych*, (rękopis w archiwum Działu Archeologicznego Muzeum w Rzeszowie).

CHODAKÓWKA pow. Przeworsk

Ryc. 16. Chodakówka pow. Przeworsk. Schematyczny plan grodziska.

Wg G. Leńczyka

Położenie stanowiska: Na wzgórzu, które ludność nazywa „Sietesak”, na jego północnym stoku na terenie pól Jawiniaków.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne — wielodziałowe.

Opis: Wały grodziska tworzą prostokąt 60 × 40 m, o ściętym wierzchołku południowo-wschodnim. Wał zachował się najlepiej od strony półn.-zach. Wokół grodu właściwego znajdowało się obronne podgrodzie otoczone wałem. Całość posiada powierzchnię około 6 ha (Ryc. 16).

Badania: Amatorskie poszukiwania I. Błaszkiwicza. Badania zwiadowcze przeprowadził G. Leńczyk, uzyskując materiały głównie ceramiczne. Wały posiadały konstrukcję drewniano-ziemną.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: Do XIII wieku wg G. Leńczyka.

Literatura: G. Leńczyk, *Zamki i grodziska...*, s. 103-104, ryc. 4, 5, 6.

A. Kunysz, *Pradzieje powiatu...*, maszynopis, s. 18-19; tenże, *Rzeszowskie w zaraniu dziejów*, Rzeszów 1961; tenże, *Z pradziejów wsi...*, s. 118.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 110, ryc. 2d oraz ryc. 3.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

CHOTYNIEC pow. Jarosław

Położenie stanowiska: Na terenie pól PGR Hruszowice.

Typ stanowiska: Grodzisko zw. „Horodysko”.

Opis: Warownia posiada rozmiary 750 × 500 m. Jej umocnienie stanowi owalny wał usypany z ziemi.

Badania: O charakterze powierzchniowym przeprowadził w roku 1959 A. Kunysz.

Materiały: Na powierzchni nie znaleziono zabytków.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: Fr. Kotula, *Warownie chłopskie XVII w. Ziemi Przemyskiej i Sanockiej (w)*, *Studia i materiały do historii wojskowości*, t. VIII, z. 1, Warszawa 1962, s. 123.

CZUDEC pow. Strzyżów

Położenie stanowiska: W paśmie wzgórz lesistych, ciągnących się po prawej stronie Wisłoka, naprzeciwko stacji Czudec, na cypłowatym wzniesieniu odciętym od zaplecza naturalnym wąwozem, biegnącym równoległe do stromo opadających w dolinę rzeki krawędzi.

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate. Wały zakreślają koło o średnicy 50 m. Wał zaporowy od zaplecza ma jeszcze dziś 7 m wysokości po stronie zewnętrznej. Wewnątrz grodziska widoczne są ślady po wieży (?) i zabudowaniach (Ryc. 17).

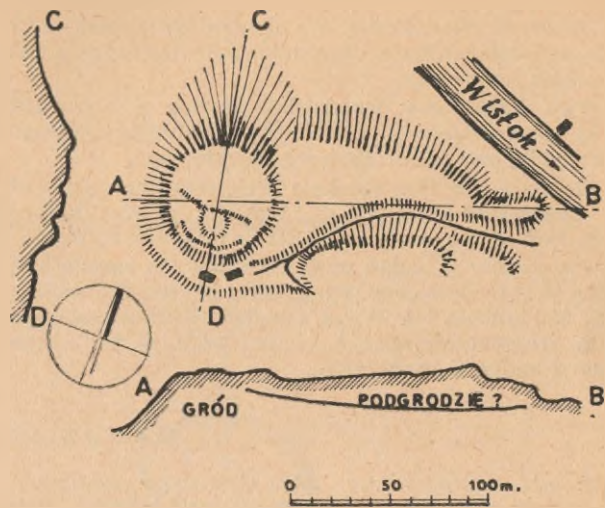
Badania: G. Leńczyka w roku 1938 doprowadziły do odkrycia resztek konstrukcji w wale, który uległ wypaleniu.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Chronologia: XII—XIII wiek.

Literatura: G. Leńczyk, *Zamki i grodziska...*, s. 100, ryc. 8.

A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31, p. 57; tenże, *Początki...*, s. 113.

Ryc. 17. Czudec pow. Strzyżów. Planik grodziska. Wg G. Leńczyka

DĄBROWA pow. Lubaczów

Według G. Leńczyka na terenie tej miejscowości znajduje się miejsce obronne o nieokreślonej bliżej chronologii.

Literatura: G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108 (mapka p. 10).

DĘBOWIEC pow. Jasło

Położenie stanowiska: W pewnej odległości od Wisłoki znajduje się wzgórze, które ludność nazywa zamczyskiem.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Badania: Powierzchniowe w roku 1958 przeprowadził A. Kunysz.

Materiały: Brak zabytków.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: AAC, t. II, z. 1-2, 1960, s. 161.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 26; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapka).

DOLINA pow. Sanok

Według A. Żakiego na terenie tej miejscowości istnieje domniemane grodzisko. Obiektu nie znam z autopsji.

Literatura: A. Żaki, *Początki...*, s. 113 (mapa).

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63 (oraz mapa).

DOMARADZ pow. Brzozów

Źródła pisane: Akta Grodzkie i Ziemskie, t. VIII, s. 137 (nazwa zapisana w akcie z r. 1460: „ad decursum fluvii dicti Grodeczne”).

Położenie stanowiska: Pomiedzy wsią Krasne a Domaradz istnieje miejsce zwane „Groдне”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?)

Badania: Nie prowadzono.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70, ryc. 6, p. 5.

DYNÓW pow. Brzozów

Źródła pisane: Ossolineum rkps 2820. k. 1. (nazwa zapisana w r. 1782) „Inwentarz miasta Dynowa z przedmieściem Przygodzie zwanym”.

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61.

B. Jaśkiewicz, *Dynów od początków XVI wieku (w:)*, Rocznik Przemyski, Przemysł 1958, R. IX, z. 1, s. 30-31.

GBISKA pow. Strzyżów

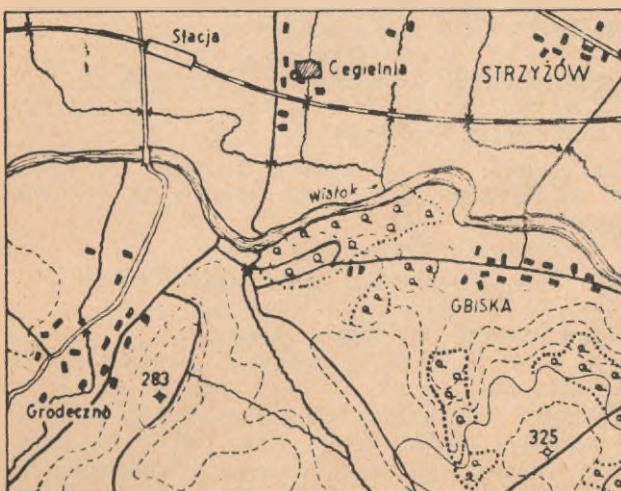
Położenie stanowiska: Na południe od zabudowań wsi znajduje się miejsce zwane „Na Gródku”, własność ob. Klemensa Krypla (Ryc. 18).

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko. Wśród miejscowej ludności istnieje tradycja, że w miejscu tym kiedyś znajdowało się miasto zwane „Grodowo”. Wg relacji właściciela pola na powierzchni występują ciemne plamy o średnicy około 1,5 m.

Badania: W roku 1947 G. Leńczyk przeprowadzał badania powierzchniowe z wynikiem negatywnym. Badań sondażowych nie mógł przeprowadzić z powodu braku zgody właściciela pola.

Chronologia: ??

Literatura: Archiwum MA, notatki i szkice G. Leńczyka.

Ryc. 18. Gbiska pow. Strzyżów. Lokalizacja grodziska. Wg G. Leńczyka

GRODZISKO DOLNE pow. Leżajsk

Położenie stanowiska: Na jednym ze wzgórz w tej miejscowości tradycja i legendy upatrują istnienie ruin i lochów zamczyska.

Typ stanowiska: Grodzisko. Jeszcze w roku 1882 było „oszańcowane z trzech stron naturalnym jarem z czwartej zaś kilku rzędami obwałowań”.

Badania: Na tym obiekcie przeprowadzał w r. 1882 T. Ziemięcki, następnie G. Leńczyk w r. 1936 oraz w r. 1946 T. Reyman, G. Leńczyk i St. Buratyński.

Inwentarz: Z badań powierzchniowych znajduje się kilka drobnych skorup. Fragmenty skorup z ornamentem żłobkowym i falistym z badań Ziemięckiego oraz kilka fragmentów naczyń, w tym jedna partia z brzeziem z badań G. Leńczyka.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków. Nr inw. 9106 oraz księga wpływów 1945/nr 46 i 1946/nr 47.

Chronologia: Kultura łużycka (?) i wczesne średniowiecze.

Literatura: T. Ziemięcki, *Sprawozdanie z wycieczki archeologicznej w r. 1881 dokonanej*. (Sieniawa, Tryńcza, Grodzisko, Leżajsk, Podhorce), *Zbiór Wiad. do Antropologii Krajowej*, 1882, VI, s. 54, 55, tabl. VII, B fig. 1, 23.

K. Rogawski, *O wykopaliskach leżajskich*, Dod. do *Czasu* 1856, s. 81.

G. Leńczyk, *Nowe stanowiska...*, s. 166.

ZOW, R. XX, z. 5-6, s. 106.

A. Kunysz, *Pradzieje powiatu...*, s. 26-27; tenże, *Puszcza Sandomierska...*, s. 367.

GRODZISKO pow. Strzyżów

Położenie stanowiska: Wieś Grodzisko zabudowała się wzdłuż doliny potoka zwanego przez ludność „Grodzisko”. Po stronie północnej wsi znajduje się pasmo wzgórz wynoszących ok. 359 m n.p.m. Na jego szczycie krzyżują się drogi polne. Jedno z nich zbiega do wsi językowatym zboczem, a pola leżące na tym występie ludzie nazywają „cmentarz”, zaś pole między drogą a krzakami nad potoczkiem nazywają „wały”.

Typ stanowiska: Osada obronna (?), cmentarz (?).

Badania: W roku 1947 prace zwiadowcze przeprowadza G. Leńczyk, następnie w r. 1953 członkowie ekspedycji z Wietrzna odkryli na polach liczne fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych.

Inwentarz: Drobne skorupy z naczyń toczonych, ze śladami ornamentyki w postaci żłobków poziomo biegnących.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: Prawdopodobnie z XI—XIII wieku.

Literatura: G. Leńczyk, *Nowe stanowiska...*, s. 160.

A. Żaki, *Początki...*, s. 113.

ZOW, R. XXII, s. 75.

Sprawozdania G. Leńczyka, w *Muz. Archeol. w Krakowie*.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

GRÓDEK pow. Gorlice

W miejscowości Gródek znajduje się wzniesienie zwane „Zamczysko”, na terenie którego znajdować się miało pierwotnie grodzisko. W średniowieczu miejscowość ta odgrywała znaczną rolę w obronie tzw. brony grybowskiej.

Literatura: H. Langerówna, *System obronny doliny Dunajca w XIV wieku*, Kraków 1929, s. 49.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

T. Aksamił, *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

A. Żaki, *Biecz i kasztelania biecka...*, s. 60, przyp. 87.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapa).

HERMANOWICE pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Na terenie wsi koło cerkwi istnieje miejsce zwane „Na Wale”.

Typ stanowiska: Grodzisko.

Opis: Warownia składała się z centralnego grodu do dzisiaj widocznego w konfiguracji terenu, z dodatkowym podgrodzem.

Badania: W roku 1959 badania na tym obiekcie prowadzili z ramienia Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN w Krakowie, J. Machnik i J. Potocki.

Materiały: Fragmenty naczyń lepienne ręcznie i obtaczane oraz przęślik z łupku wołyńskiego i bliżej nieokreślone przedmioty żelazne.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: XI—XIII wiek.

Literatura: J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne...*, s. 172—173, ry. 3 b-d.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 23-30; tenże, *Przemyśl w starożytności* (w druku).

A. Żaki, *Żelazny skarb z Zawady...*, s. 235.

HOCZEW pow. Lesko

Położenie stanowiska: Wzniesienie w płd. części wsi, osiągające 404 m n.p.m., na lewym brzegu Sanu u ujścia rzeki Hoczewki znajduje się miejsce obronne.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne. Znajduje się na szczycie osiągającym wys. 404 m n.p.m. Posiada ono rzut elipsowaty. Umocnień brak — jedynie w części południowej widoczny jest szczytkowy garb wału, jaki wtedy przebiegał. Wymiary grodziska — około 71 m długości oraz 30 m szerokości. Wał zachowany posiada na zewnątrz wysokość około 1 m (Ryc. 19).

Badania: W roku 1951 wstępne badania zwiadowcze przeprowadził A. Żaki wraz ze S. Stefańskim, dyr. Muzeum w Sanoku. Podczas badań zwiadowczych odkryto resztki zwęglonych konstrukcji drewnianych.

Inwentarz: Drobne ułamki ceramiki (ok. 25 sztuk), w tym jeden fragment zdobiony przy pomocy linii falistej i żłobków poziomych.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków. Nr inw. 8776-8777.

Chronologia: X—XI wiek.

Literatura: T. Mańkowski, *Hoczew i Bałowie* (W 400-ną rocznicę fundacji kościoła w Hoczwi), Lwów 1910, s. 5.

A. T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 113.

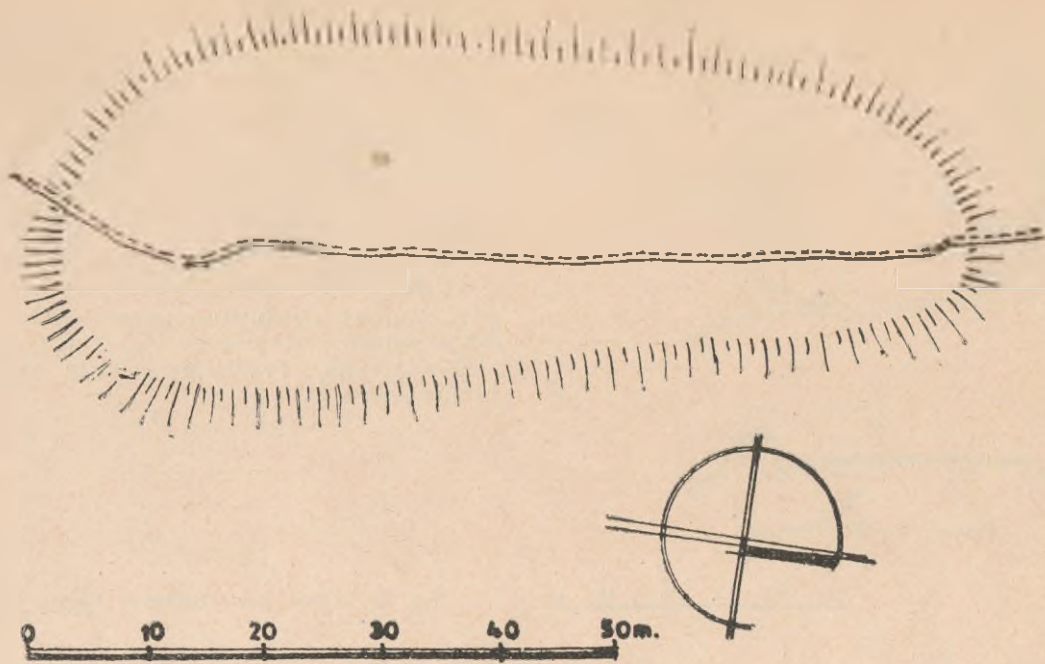
A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 195-196.

Wł. Krygowski, *Bieszczady*, Przewodnik, wyd. II, W-wa 1962, s. 35, 83.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70.

Ryc. 19. Hoczew pow. Lesko. Schematyczny plan grodziska.

Wg A. Kunysza

HOŁUCZKÓW pow. Sanok

Położenie stanowiska: Wzgórze zw. „Grodzisko”.

Źródła pisane: Nazwa zapisana w akcie z r. 1605 „item pod Slonym od teiże ściany Siemuszkowskiej

podla (?) tego które zowią „Horodyszczce”, Cast. Sano-censia 51, s. 1754.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.
A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

HORODEK pow. Lesko

Źródła pisane: Osada powstała w XVI w. (znana od r. 1580).

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: W południowo-wschodniej części wsi na przedłużeniu drogi ze wsi do Sanu.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Opis: Wzniesienie posiadające kształt elipsy o stożkowatym wierzchołku znajduje się w miejscu, z którego roztacza się widoczność w kierunku północnym, wschodnim i południowym. Od wschodu i częściowo północy otoczony jest kolanem Sanu, od południa podmokłymi łąkami. Podstawa grodziska posiada wymiary 100×30 m. Zbocza kamieniste o bardzo cienkiej warstwie humusowej nie przekraczającej 15 cm.

Badania: W roku 1960 sondażowe badania przeprowadził J. Janowski z ramienia K.Z.A. w Rzeszowie.

Materiały: Brak mimo istnienia warstwy kulturowej.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31.

H. Zollówna, *Archeologiczna Ekspedycja Podkarpacka*, ZOW, R. XXII, s. 236.

A. Żaki, *Grodziska nad górnym Sanem*, ZOW, R. XX, s. 188.

J. Janowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych przez pracowników Muzeum w Krośnie w 1961 r.*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów 1961, s. 20 (powielone).

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70.

Archiwum KZA Rzeszów, nr 140 (notatki i plany J. Janowskiego).

HYŻNE pow. Rzeszów

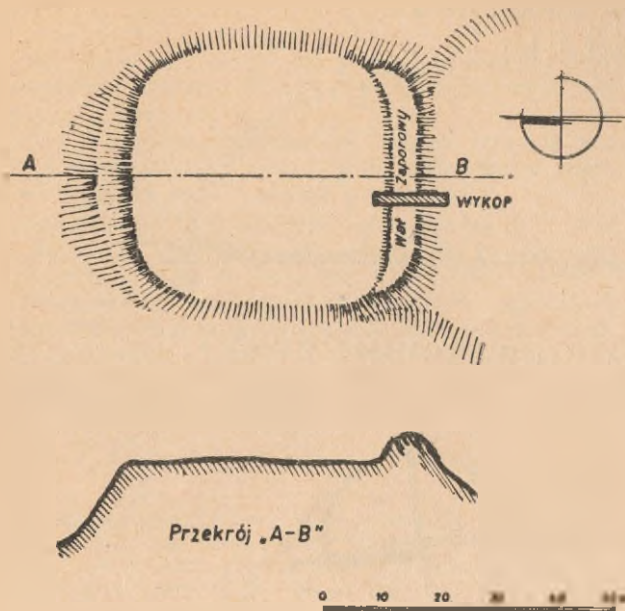
Położenie stanowiska: W zachodniej partii wsi Hyżne w kierunku wschodnim około 1 km od zabudowań znajdują się „Wały Tatarskie” i „Góra Tatarska” (Ryc. 20-21).

Typ stanowiska: Prawdopodobnie gród wczesnośredniowieczny i obwałowane podgrodzie. Grodzisko zwane „Góra Tatarska” jest położone na cyplowatym wzniesieniu o stromych zboczach, odcięte od zaplecza dość dobrze zachowanym wałem ziemnym o pokaźnej

szerokości i wysokości od strony wewnętrznej około 3 m. Grodzisko należy zaliczyć do małych. Wały na innych odcinkach się nie zachowały.

„Wały Tatarskie” znajdują się kilkadziesiąt metrów od grodziska. Na polu brak zasadniczo śladów wałów ziemnych, szereg danych wskazuje, że istniały one, lecz na skutek wzięcia terenu pod uprawę uległy zniszczeniu. Na powierzchni występują ślady — zarysy ciemnych plam. Przed kilku laty znaleziono naczynie (ob. Kłoda), lecz uległo zniszczeniu.

Badania: W roku 1948 przeprowadzał badania G. Leńczyk, następnie J. Janowski (rok 1956) oraz A. Kunysz (1957). Ostatni badacz na terenie grodziska, w wykopie biegnącym w poprzek wału zaporowego znalazł fragment naczynia, które odnieść można do okresu wczesnośredniowiecznego.

Inwentarz: Drobne ułamki ceramiki wykonane na kole garncarskim.

Zbiory: Muzeum w Rzeszowie. Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Chronologia: XIII wiek (?).

Literatura: G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 110.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 66, ryc. 6, p. 3.

K. Moskwa, *Pradzieje powiatu rzeszowskiego*, Lublin 1964, s. 22.

Ryc. 20. Hyżne pow. Rzeszów. Planik grodziska.

Wg A. Kunysza

Ryc. 21. Hyżne pow. Rzeszów. Wał zaporowy grodu.

Fot. A. Kunysz

ISKANŃ pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Po prawej stronie rzeki San, w miejscu stojącej cerkwi.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Opis: Wzniesienie, na którym ma się znajdować grodzisko, jest płaskie, posiada wymiary NS — 150 m, WE — 11 m. Po stronie zachodniej jest rów o głębokości 4,5 m, od strony południowej łagodne wejście.

Badania: Powierzchniowe przeprowadził w roku 1957 autor.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 113.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

A. Kunysz, *Działalność Działu Arch. Muz. Okręgowego w Rzeszowie w latach 1958 i 1959*, WA, t. XXVII, z. 1, W-wa 1961, s. 126.

J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne...*, s. 172-173, fig. 1.

JAĆMIERZ pow. Sanok

Na terenie tej miejscowości znajduje się domniemana warownia wczesnośredniowieczna.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31, ryc. 21, p. 102.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70, ryc. 6, p. 22.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, mapa p. 68.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63, mapa.

JAROCIN pow. Nisko

Na terenie tej miejscowości G. Leńczyk stwierdził warownię ziemną — być może grodzisko. Obiektu tego nie znam z autopsji.

Literatura: G. Leńczyk, *Na śladach...*, mapa p. 5.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapa).

Legenda:

- SKARPA
- ▲ ▲ ▲ - STARODRZEW
- STARE KORYTO SANU
- PRZYPUSZCZALNE POŁOŻENIE DAWNEGO KORYTA SANU
- WAŁY
- - ZNALEZISKA Wczesnośredniowieczne

Ryc. 22. Jarosław m. pow. Plan wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego.

Wg A. Kunysza

Zróżdła pisane: Pierwsze wzmianki z r. 1152, 1231, 1234 (?) Irosto (wg źródeł węgierskich) i 1245.

Literatura: Fr. Siarczyński, *Wiadomości historyczne i statystyczne o mieście Jarosławiu*, Lwów 1826.

Połnoje Sobranije Russkich Lietopisow izdawajennoje Gosudarstwiennomu Archeograficzieskoju Komisijeju Rossyjskoj Akadiemii Nauk, t. II, Pietrograd 1908, s. 800-805.

AGZ, t. 8, Lwów 1909, nr XLVII.

Zróżdła archeologiczne

Położenie stanowiska nr 1: Wzgórze Benedyktynok (Ryc. 22).

Typ stanowiska: Grodzisko wielodziałowe (?).

Opis: Dzisiejsze Wzgórze Benedyktynok o powierzchni około 6 ha przeszło szereg przeobrażeń związanych z budową klasztoru w XVII wieku. Wg źródeł istniał tutaj najstarszy kościół parafialny w XIII w. pod wezwaniem św. Mikołaja.

Teren wzgórze z trzech stron posiada strome naturalnie obronne zbocze. Położone nad dawnym korytem Sanu stanowiło ważny punkt obronny w środkowym biegu tej rzeki. Od strony zachodniej teren został odcięty od zaplecza rowem. W dzisiejszej topografii wzgórze widać wyraźnie dwa człony — zachodni i wschodni.

Badania: o charakterze zwiadowczym przeprowadził w roku 1961 A. Kunysz. W roku 1966 na terenie tym badania przeprowadziło Muzeum Ziemi Przemyskiej i Katedra Antropologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Założono siatkę arową, robiąc próbne badania w obrębie dziedzińca.

Materiały: Ceramika z późnego okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza. Odkryto jedną jamę z doby wczesnośredniowiecznej. Poza tym znaleziono w obrębie ara I i III kilka szkieletów z czasów pełnego średniowiecza.

Zbiory: Muzeum Regionalne w Jarosławiu.

Chronologia: X (?) — XI wiek.

Literatura: A. Kunysz, *Jarosław w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, Rocznik Stowarzyszenia

Miłośników Jarosławia, R. I, W-wa 1961, s. 20-23; tenże, *Badania archeologiczne o charakterze ratowniczym i zwiadowczym na terenie Przeworska, Jarosławia i Ropczyc*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów 1961 (powielone), s. 39.

T. Aksamił, *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 38.

Położenie stanowiska nr 2: Obszar, gdzie dzisiaj kościół parafialny i Liceum Technik Plastycznych.

Typ stanowiska: Grodzisko domniemane.

Opis: W świetle przekazów pisanych z XVI w. na terenie wolnym w mieście zw. „Grodzisko” zezwolono zbudować klasztor i kolegium Jezuitów. Mimo znacznych przeobrażeń wzgórze, jeszcze dzisiaj posiada ono charakter z natury obronny, szczególnie szkarpa od strony wschodniej.

Badania: W r. 1951 zwiadowcze badania na tym terenie przeprowadza A. Żaki z wynikiem negatywnym. A. Kunysz w roku 1965 i 1966 przeprowadzał obserwacje wykopów kanalizacyjnych i fundamentowych pod wznoszony gmach Internatu Liceum Plastycznego.

Materiały: Zupełny brak materiałów wczesnośredniowiecznych.

Literatura: K. Gottfried, *Jezuici w Jarosławiu*, Jarosław 1933 (odbitka z Gazety Jarosławskiej), s. 8.

A. Wondaś, *Lechickie Jarosławia początki* (w:), Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia 1945/46/47, Jarosław 1947, s. 9-28; tenże, *Zamki Jarosławskie*, tamże, s. 33-35.

A. Żaki, *Sprawozdanie z prac badawczych, prowadzonych w Wietrznie-Bóbrce pow. Krosno i okolicy*, Przegląd Zachodni, R. VII, Poznań 1951, z. 11-12, s. 506; tenże, *Z archeologii woj. rzeszowskiego...*, s. 222.

A. Kunysz, *Jarosław w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, Rocznik Stow. Miłośników Jarosławia, W-wa 1961, s. 20-23; tenże, *Początki Jarosławia w świetle badań archeologicznych* (w druku).

J A Ś L A N Y pow. Mielec

Położenie stanowiska: Za kościołem na polu parafialnym.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Duży kopiec owalny wysoki ok. 7 m o średnicy ok. 50 m, u góry 30 m, nazywany przez miejscową ludność „Górą Kościelną”.

Badania: powierzchniowe z ramienia KZA w Rzeszowie przeprowadzili A. Talar i A. Jodłowski, odkrywając na zboczach kości z cementarza szkieletowego.

Literatura: *Archiwum KZA Rzeszów*, nr 765.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368, ryc. 6a; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

J A Ś L I S K A pow. Sanok

A. Żaki w kilku publikacjach w kartograficznych ujęciach na terenie tej miejscowości lokalizuje domniemane grodzisko.

Literatura: A. Żaki, *Początki...*, s. 111, (mapa p. 59); tenże, *Wietrznów...*, s. 31 (mapa).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 66-67 (mapa, ryc. 6, p. 55).

J E D L I C Z E pow. Krosno

Według niektórych badaczy na terenie miejscowości na wzgórzu nad Wisłoką znajdują się ślady jakiegoś zamczyska, być może warowni wczesnośredniowiecznej. Podczas prac badawczych w dolinie Wisłoki nie

udało mi się dotrzeć do wspomnianego zamczyska.

Literatura: A. Żaki, *Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy...*, s. 35.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 329.

K A L N I K Ó W pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: W połowie drogi od stadniny koni w Stubnie do wsi Gaje, po lewej stronie drogi na terenie podmokłych łąk.

Typ stanowiska: Grodzisko stożkowate (?).

Opis: Posiada kształt wydłużonej elipsy o wymiarach ok. 25×40 m. Od strony północno-wschodniej i wschodniej wznosi się od 8-10 m nad poziom łąk.

W najwyższej kulminacji kopca znajduje się krzyż i wieża triangulacyjna GUPK. Nr AD 8769 (Ryc. 23, 24).

Badania: Warownię odkryli w roku 1958 K. Wolski i K. Moskwa. Wstępne badania powierzchniowe przeprowadził w roku 1959 A. Kunysz, uzyskując drobne fragmenty skorup wczesnośredniowiecznych. Wykopaliska na tym obiekcie w roku 1959 przeprowadził

K. Moskwa. W wyniku badań stwierdzono wewnątrz kopca duże ilości kości zwierzęcych (koni?) oraz nie-liczne w warstwach fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych.

Materiały: Drobne ułamki naczyń koloru szaro-brunatnego toczone na kole garncarskim, zdobione przy pomocy ornamentu linii falistej i żłobków poziomych, biegnących wokół naczynia.

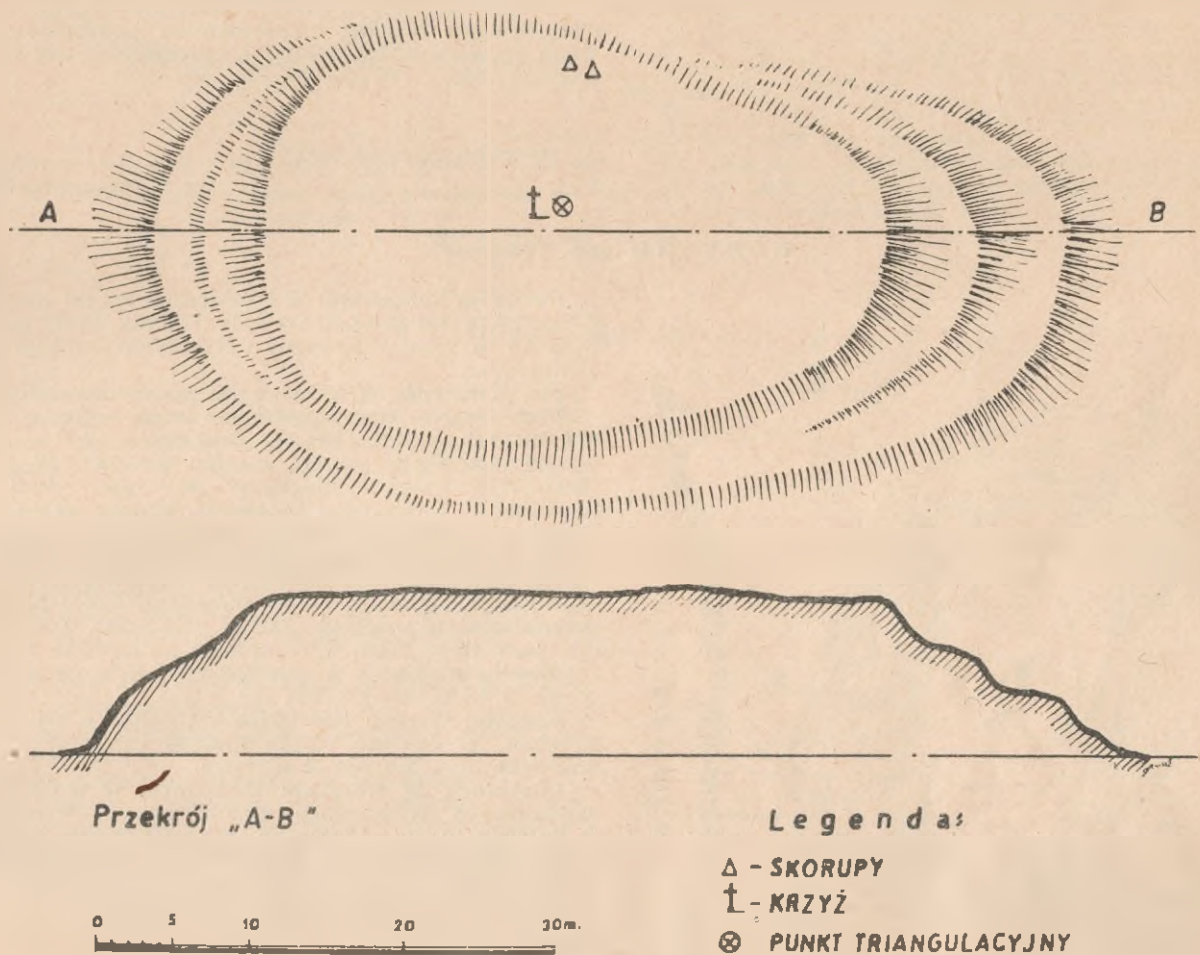
Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej (nie zinwentaryzowane).

Chronologia: XII—XIII wiek.

Literatura: K. Moskwa, *Konserwatorskie badania archeologiczne przeprowadzone w województwie rzeszowskim w latach 1958—1959*, Rocznik Woj. Rzeszowskiego, R. II, z. 1, Rzeszów 1959, s. 198.

A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 20; ten-że, *Z pradziejów wsi...*, s. 118.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

Ryc. 23. Kalników-Gaje pow. Przemysł. Schematyczny planik grodziska (?).

Wg A. Kunysza

Ryc. 24. Kalników-Gaje pow. Przemysł. Ogólny widok kopca-grodziska.

Fot. A. Kunysz

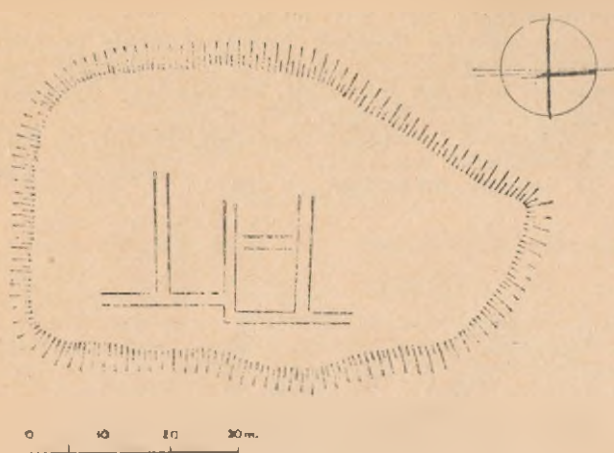
KOBYLANKA pow. Gorlice

Położenie stanowiska nr 1: w ramionach skrzyżowania dróg z Dominikowic do Krygu z odgałęzieniem do Kobylanki.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Wzgórze zwane „Grodzisko” czy „Zameczysko”, jest to pagórek o wysokości 3 m, pokryty lasem dębo-

wym i brzozym, wznoszącym się nad otaczającymi go mokrymi łąkami. Pagórek ma kształt elipsy po linii N-S, o powierzchni 27 arów. Od strony północnej „Zamczysko” lub „Grodzisko” dostępne było przez groblę, której resztki dają się zauważyć (Ryc. 25).

Badania: J. Martuszeńskiego w r. 1965.

Materiały: Ułamki ceramiki, cegła, kafle (ok. XVI wiek).

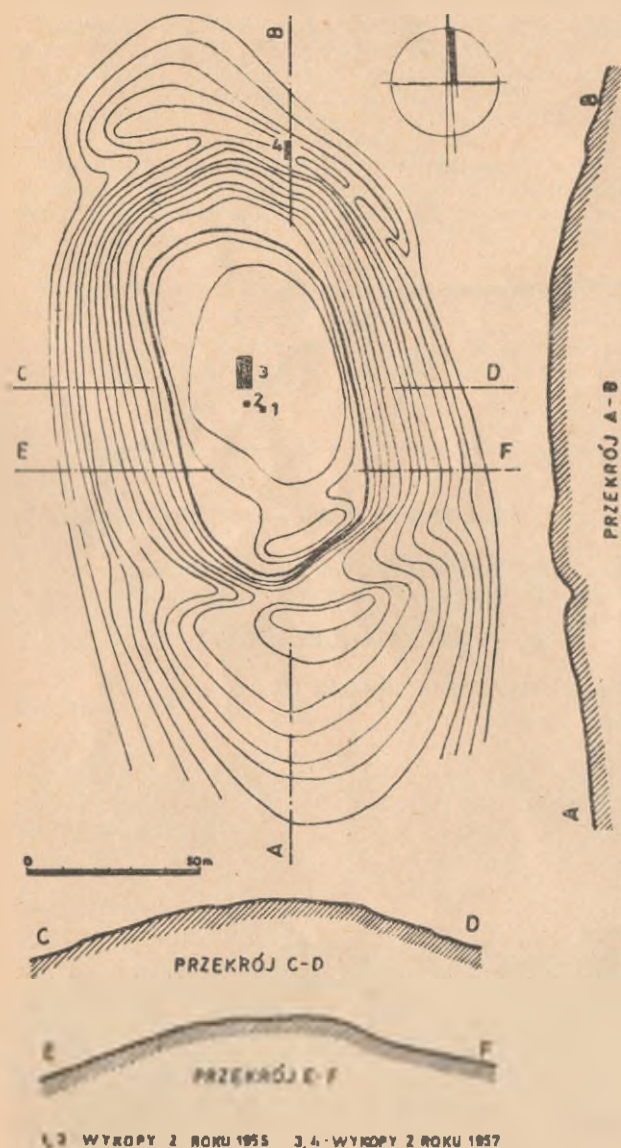
Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 394.

J. Martuszeński, *Powierzchniowo-poszukiwawcze i weryfikacyjne badania archeologiczne na terenie powiatu gorlickiego*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 129, ryc. 2.

Ryc. 25. Kobylanka pow. Gorlice. Plan sytuacyjny grodziska. Wg J. Martuszeńskiego

KOPYŚNO pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: W odległości 1 km od szczytu Kopystańka (541 m n.p.m.) w lesie Grabnik, który znajduje się na granicy Kopyśna i Rybotycz, znajduje się „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Jest to strome porośnięte lasem wzgórze (ok. 470 m n.p.m.), u stóp którego przepływa potok — lewy dopływ Wiaru, zwany obecnie Grabnik. W źródłach XVI wieku wymieniony jest jako „rivulum Grodzisko”. Najbardziej dostępne zbocze przecięto rowem południowym (fosa I) o szerokości 12 m i głęb. około 3 m i północnym (fosa II) szerokości 4,7 m i głębokości 0,8 m. Na zewnętrzny łuku fosy II widoczny jest podłużny nasyp wysokości około 0,8 m, przypuszczalnie pełniący niegdyś rolę wału. Fosa nie schodzące się ze sobą, wyodrębniają na szczycie wzgórza owalny majdan o wymiarach 98 X 56 m (licząc po osiach N-S i E-W) (Ryc. 26).

Badania: W roku 1955 ekipa archeologów pod kierunkiem A. Żakiego przeprowadziła inwentaryzację grodziska oraz badania sondazowe.

Inwentarz: W warstwie kulturowej w wykopach sondazowych stwierdzono ułamki naczyń wczesnośredniowiecznych. Ceramika posiada powierzchnię barwy jasnobrunatnej, ceglastej i szarej. Obtaczana jest na kole garncarskim, a wykonana z gliny schudzonej drobnoziarnistym piaskiem. Ornament naczyń w postaci motywu linii falistej, poziomych nakład wykonanych stempelkiem. Brzegi naczyń na ogół ładnie profilowane.

Chronologia: Zabytki datują gródek na wieki XI—XIII.

Zbiory: Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu.

Literatura: H. Zollówna, *Mons Grodzysko*, Ziemia, R. 2, nr 2, s. 9; tenże, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Kopyśnie pow. Przemyśl*, Spraw. Arch., t. V, Wrocław—Warszawa—Kraków 1959, s. 213—220.

A. Żaki, *Z archeologii woj. rzeszowskiego...*, s. 220; tenże, *Początki...*, s. 113.

A. Kunysz, *Przemyśl wczesnośredniowieczny...*, s. 73, ryc. 25, p. 9; tenże, *Wczesnośredniowieczne (VI—XIII w.) osadnictwo otwarte typu wiejskiego w Polsce południowo-wschodniej (w:)*, Sprawozdania z posiedzeń naukowych oraz działalności TPN i innych towarzystw naukowych i kulturalnych miasta Przemyśla, Przemyśl 1965, s. 25, ryc. 1.

Ryc. 26. Kopyśno pow. Przemyśl. Plan sytuacyjno-wysokościowy grodziska.

Wg H. Zoll-Adamikowej

KRAJOWICE (Golesz) pow. Jasło

Źródła pisane: z XII wieku. Kod. tyn. nr 42.

Źródła archeologiczne

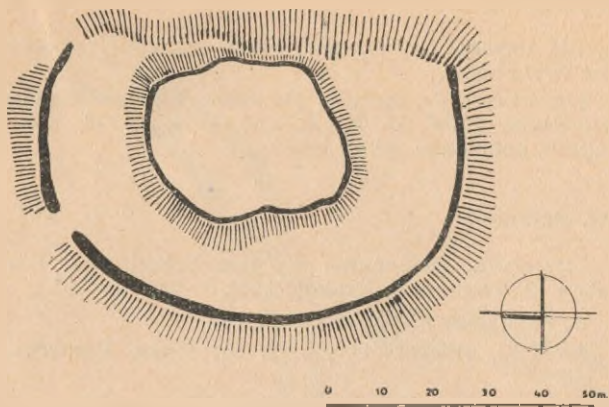
Położenie stanowiska: Na prawym brzegu Wisłoki tuż przy drodze w odl. 6 km od Jasła do Brzostku na wyniosłym wzgórzu.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Badania: A. Żakiego, A. Kunysza o charakterze zwiadowczym; miały za zadanie dostarczyć materiałów do chronologii obiektu.

Opis: Miejsce dawnego grodu zajęła w późniejszym czasie (XIV w.) budowla zamkowa wzniesiona z kamienia. Do dzisiaj w obrębie grodziska zachowały się

Ryc. 27. Krajowice (Golesz) pow. Jasło. Schematyczny plan grodziska.

Wg A. Kunysza

fragmenty murów baszty najprawdopodobniej kwadratowej. Z umocnień ziemnych grodziska na szczególną uwagę zasługuje wał okrężny oraz fosa. Wał posiada miejscami wysokość około 3 m. Grodzisko typu pierścieniowatego posiada wymiary 40×30 m. Posiadało ono bardzo dobrą widoczność w kierunku Jasła, panując nad doliną Wisłoki. Z innych niezmiernie interesujących obiektów na grodzisku należy wymienić kamienny głaz kilku metrów średnicy z zagadkowymi wykutymi zagłębieniami. Być może kamień powyższy mógł mieć znaczenie kultowe (Ryc. 27).

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Chronologia: XII—XIII wiek.

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908, s. 567-570.

W. Węgrzyński, *Golesz czyli Podzamcze i Jasło*, Szkic monograficzny, Jasło 1904.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 12, ryc. 5b.

A. Zaki, *Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy...*, s. 46.

KRYG pow. Gorlice

Położenie stanowiska nr 1: W pld.-zach. części wsi znajduje się wzniesienie zwane „Zamczyskiem”. Wzniesienie to znajduje się ok. 1200 m od Szkoły Podstawowej. Jest ono własnością Stanisława Karpa (Ryc. 28).

Typ stanowiska: Zamczysko (?).

Opis: Jest to wzniesienie tarasowate, trzy tarasy opadające w kierunku zachodnim w formie bardzo łagodniej. Różnica w wysokości pomiędzy tarasą drugą, a szczytem wynosi ok. 15 m. Całe wzniesienie ma kształt elipsy o stromych zboczach od strony pln.-wsch. i pld.

Badania: J. Martuszewskiego w roku 1965 o charakterze powierzchniowym.

Materiały: Drobne ułamki naczyń glinianych z ok. XV—XVI wieku.

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 797.

J. Martuszewski, *Powierzchniowo-poszukiwawcze i weryfikacyjne badania archeologiczne na terenie powiatu gorlickiego*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 129-130, ryc. 3.

Ryc. 28. Kryg pow. Gorlice. Plan sytuacyjny zamczyska.

Wg J. Martuszewskiego

KRZYWCZA pow. Przemyśl

Położenie stanowiska nr 1: W południowej partii wsi naprzeciwko szkoły w niedalekiej odległości od Sanu.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Domniemana warownia dzisiaj posiada kształt owalny zbliżony do elipsy. Pierwotnie miała się według legendy znajdować tu cerkiew. Umocnień obronnych brak, teren od dawna objęty uprawą.

Badania: Penetracje terenu przeprowadził A. Kunysz w roku 1958, uzyskując kilka drobnych skorup.

Materiały: Muzeum Ziemi Przemyskiej.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: K. Wolski, *Przemyśl i okolice*, Przemyśl 1957, s. 89.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

Archiwum Muzeum w Przemyślu, Sprawozdanie z badań A. Kunysza (rękopis).

Archiwum KZA w Rzeszowie, nr 241.

Położenie stanowiska nr 2: Powyżej kościoła parafialnego, na terenie zabudowań GS-u.

Typ stanowiska: Relikty zamczyska (?) — mogiła.

Opis: Teren silnie pofałdowany, szczególną uwagę w topografii zwracają dwa punkty „Baszta” oraz „Mogiła”. Ostatnia posiada kształt elipsowaty, dł. 10—12 m, u podstawy 4,5 m, wys. 1,5 m. Istnieją legendy o lochach i podziemnych przejściach.

Badania: Powierzchniowe przeprowadził w roku 1958 A. Kunysz; żadnych materiałów nie uzyskano.

Literatura: A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań na terenie Krzywczy*, (Archiwum Muzeum w Przemyślu — maszynopis).

KULASZNE pow. Sanok

Położenie stanowiska: Na granicy wsi Kulaszne i Wysoczany znajduje się góra zwana „Horodysko”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Badania: Nie przeprowadzono.

Chronologia: ?

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328 (wymienia jako Szczawne).

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

KUNOWA pow. Jasło

Położenie stanowiska: Na prawym brzegu rzeczki, na jednym z cyplowatych wzniesień o stromych zboczach rozciąga się pole o powierzchni 2 ha.

Typ stanowiska: Zamczysko (?).

Badania: powierzchniowe przeprowadził Fr. Kotu-

ła, nie uzyskał materiałów, które pozwoliłyby datować w/w obiekt.

Literatura: Fr. Kotuła, *Po Rzeszowskim śladami tysiąclecia*, ZOW, R. XXX, z. 4, 1964, s. 276, ryc. 3 (mylnie podpisana jako Lisów).

LACHAWA pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Na terenie wsi istnieje wzniesienie zwane „Gródek”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Badania: Nie przeprowadzono.

Chronologia: ??

Literatura: Regionalna geologia Polski, t. I, Karpaty z. 2. Tektonika, Kraków 1953, s. 739.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 9, 31; tenże, *Początki...*, s. 113.

LATOSZYN pow. Dębica

Położenie stanowiska nr 1: W kierunku południowym od drogi prowadzącej do Gumnisk za rzeczką Ostrą w odległości około 200 m.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Duże wzniesienie nazywane przez miejscową ludność „Kocim Zamkiem”, które jest własnością ob. Jana Penkali i Czesława Madry. Wydłużone jest w kierunku N-S, przy czym najwyższe jest na południu, gdzie ogólny opad terenu jest największy, natomiast położone jest na zboczu, opadającym z północy ku południowi.

Sam obiekt czyni wrażenie raczej jakiegoś naturalnego wału długości około 100 m, a szerokości 25 m porośniętego lasem. Jest to grzbiet, opadający stromymi zboczami ku wschodowi i zachodowi, zaś od

północy łączący się z terenem. W odległości około 100 m od powyższego jest drugi duży wał zupełnie identycznie usytuowany, porośnięty lasem, tylko nieco dłuższy i niższy. Niżej od „Kocięgo Zamku” są trzy małe wzniesienia jakby kopce.

Badania: Antoni Talar i Antoni Jodłowski przeprowadzili z ramienia KZA w Rzeszowie inspekcję obiektu i inwentaryzację.

Materiały: Brak zabytków.

Literatura: Archiwum KZA w Rzeszowie, nr 520 (notatki A. Talara i A. Jodłowskiego).

T. Aksamit, *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368, ryc. 6b; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

LESKO m. pow.

Położenie stanowiska nr 1: W południowej partii miasta miejsce zwane „Baszta”.

Typ stanowiska: Nieokreślony — grodzisko (?).

Opis: Szczyt wzniesienia, uważany wg legendy za dawną basztę, nie posiada żadnych śladów obronnych. Mogła się tutaj znajdować strażnica. Miejsce z natury obronne, widoczność dobra w dolinę Sanu.

Badania: W roku 1959 poszukiwania powierzchniowe przeprowadził J. Janowski, znajdując materiały wczesnośredniowieczne.

Chronologia: Wiek XI—XIII.

Zbiory: Muzeum w Krośnie n/Wisłokiem.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 143 (notatki z badań J. Janowskiego).

LISÓW pow. Jasło

Źródła pisane: Lib. Benef. III, s. 220 (XII w.).

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: W pobliżu lasu z jednej strony, a strumyka Olszynki z drugiej, obok zabudowań Piotra Zabawy na wzniesieniu ok. 300 m n.p.m. (Ryc. 29).

Typ stanowiska: Grodzisko.

Badania: A. Kraussa, A. Żakiego, A. Kunysza.

Opis: Grodzisko zajmuje szczyt wzniesienia w przybliżeniu kształtu owalnego. Część wschodnia obszaru zwie się „Grodzisko”, płn.-zach. „Rynek”, zaś partia poniżej biegnąca wokół właściwego wzniesienia „Wzgórze”. W partii wschodniej (pole Czesława Zabawy) natrafia się w czasie orki na wypalone cegły oraz kamienie. Cały obszar jest wzięty pod uprawę, nie zachowały się żadne umocnienia.

Inwentarz: Obok silnie przepalonych kamieni, węgli drzewnych o dużym zagęszczeniu, na zboczu południowym znaleziono kilkanaście skorup, w tym kilka typowych dla wczesnego średniowiecza.

Zbiory: Muzeum w Rzeszowie. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu (Pracownia Archeologiczna).

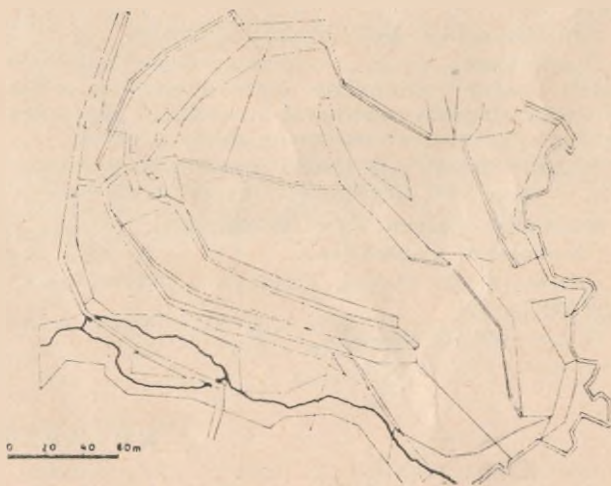
Chronologia: XI—XIII wiek.

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908, s. 371, 372.

W. Fusek, *Biecz i dawna Ziemia Biecka na tle swych legend, bajek, przesadów i zwyczajów*, Biecz 1939, s. 120.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 12.

A. Żaki, *Najdawniejsza przeszłość Jasła...*, s. 35, ryc. 10, 11.

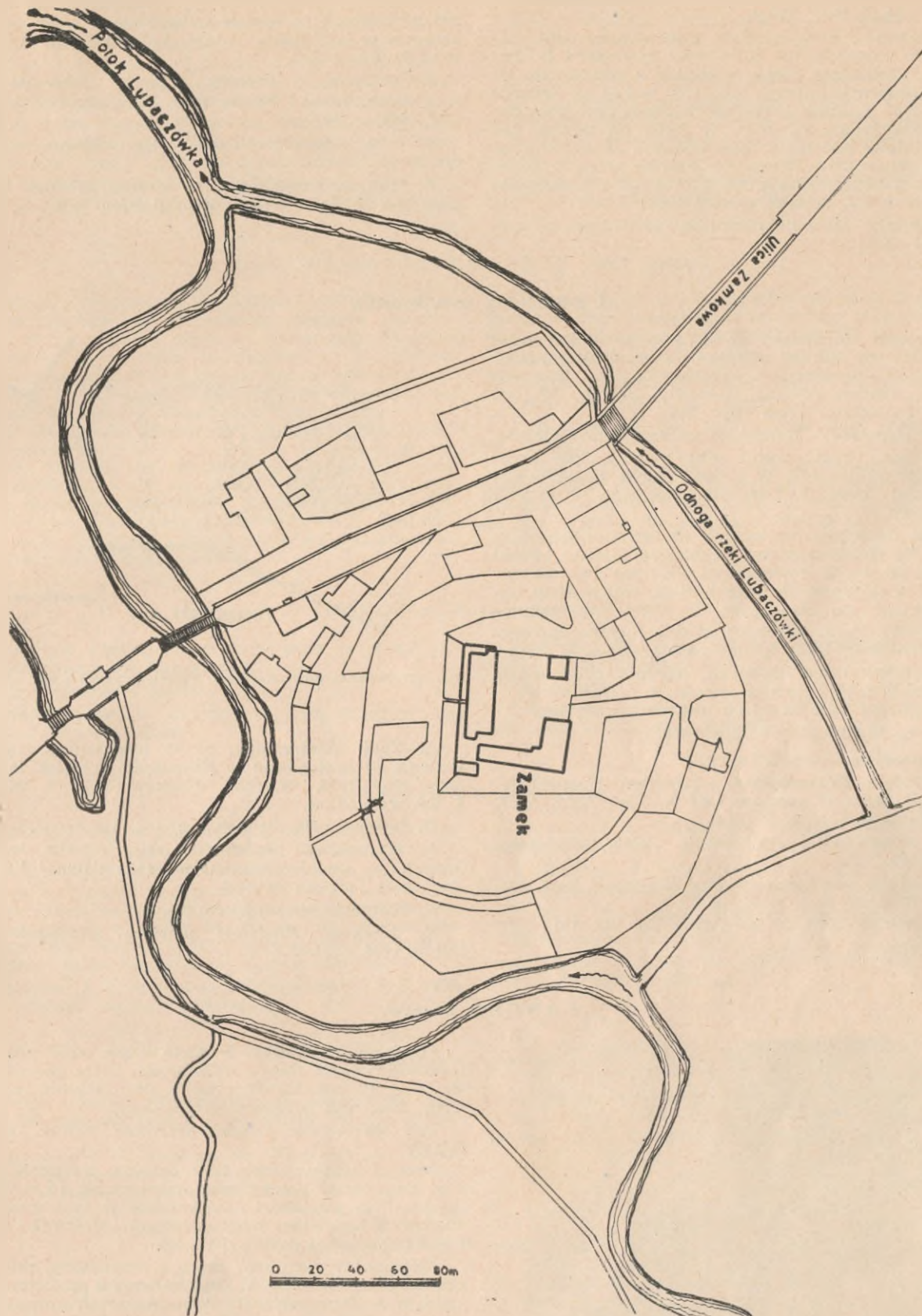

Ryc. 29. Lisów pow. Jasło. Wycinek planu katastralnego obejmujący teren grodziska — widoczna zbieżność pomiędzy układem parcel a elementami dawnego grodu.

Wg A. Żakiego

LUBACZÓW m. pow.

Ryc. 36. Lubaczów m. pow. Wycinek z planu katastralnego (ok. 1850 r.) z terenu dawnego grodu.

Rys. A. Kunysz

Zródła pisane: Latopis hipacki.

Zródła archeologiczne

Literatura: Letopis po ipatskomu spisku, Petersburg 1871, s. 488-489, nr 1-17, 33-34 (1211, 1214, 1225).

Położenie stanowiska nr 1: W odległości około 50 m od rzeki Lubaczówka w północnej partii miasta.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Grodzisko znajduje się na podmokłym terenie otoczonym od strony wschodniej korytem rzeki Lubaczówki, zaś od południa i zachodu podmokłymi łąkami. Zbudowany w pierwszej połowie XIV wieku zamek

doprowadził do zmian w ukształtowaniu powierzchni. Niemniej na planach katastralnych widoczny dość dobrze rzut pierścieniowaty grodziska (Ryc. 30), o rozmiarach około 200 × 100 m.

Badania: Już w okresie międzywojennym grodziskiem zajmował się miejscowy nauczyciel L. Tabaczek, gromadząc różne materiały z zamczyska. Na jego interwencję badania w r. 1937 podjął M. Śmiszko ze Lwowa. W latach 1952—1953 badania powierzchniowe przeprowadza A. Żaki. W kilka lat później powierzchniowe badania przeprowadza J. Janowski z ramienia Muzeum w Rzeszowie. Próbne prace wykopaliskowe przeprowadzają na grodzisku i podgrodzium J. Machnik i J. Potocki w roku 1956.

Materiały: Głównie ceramika, pochodząca z wieków XI—XIII.

LUBENIA pow. Rzeszów

Położenie stanowiska nr 1: Wzgórze w północnej partii wsi zw. „Okop” należące do Władysława, Bronisława i Franciszka Kałębkiwiczów, Tomasza Tuczka, Feliksa Wilka, Honoraty Sztých, Walerii Czopik i Augusta Wilka (Ryc. 31).

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Badania: Obiekt został odkryty w r. 1906 przez Wł. Demetrykiewicza. W r. 1947 obiekt został objęty badaniami przez G. Leńczyka. Założono 4 wykopy sondażowe.

Opis: Grodzisko ma kształt owalny o osiach około 70 i 90 m. Wokół majdanu biegnie wał ziemny wysoki 2—4 m. Od strony wewnętrznej wału znajduje się rów głęboki w stosunku do wału 1—3 m. Wał podczas badań okazał się usypanym z ziemi — średnica u podstawy 14 m, wysokość od dna fosy na zapleczu 5 m. Stoki wału mają spadek naturalny ok. 45 stopni.

Inwentarz: kilka drobnych skorup z ornamentem falistym. W r. 1910 jeden z gospodarzy — Dutkiewicz — miał wykopać całe naczynie (nie zachowało się).

Zbiory: MA Kraków nr inw. 4826.

Chronologia: XI—XIII wiek.

Literatura: *Sprawozdanie z posiedzeń Komisji Archeologicznej z 13 czerwca 1907 r.*, Mat. Antr.-Arch. i Etn., Kraków 1908, t. X, s. 10.

W. Antoniewicz, *Archeologia Polski*, Warszawa 1928, s. 229.

F. Kotula, *Z archeologii ziem tutejszych*, Zew Rzeszowa, Rzeszów 1935, R. II, nr 16.

G. Leńczyk, *Zamki i grodziska...*, s. 100—101.

T. Żurowski, *Trepca...*, s. 229.

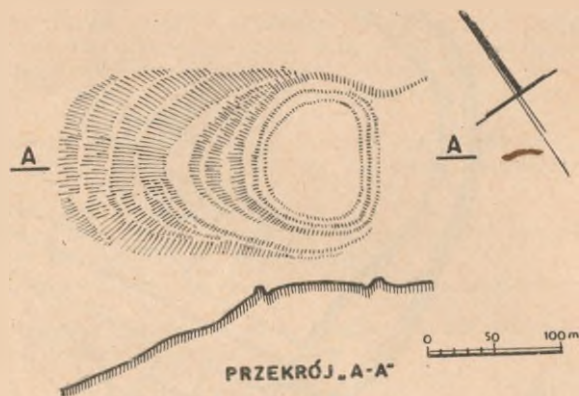
Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Literatura: J. Janowski, *Sprawozdanie z badań powierzchniowych na terenie Lubaczowa w r. 1955* (maszynopis w Archiwum Działu Archeologicznego Muzeum w Rzeszowie).

J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w widłach Sanu i Tanwi w r. 1956*, Spraw. Arch., t. V, 1959, s. 252.

A. Żaki, *Z archeologii woj. rzeszowskiego...*, s. 213, ryc. 5.

A. Kunysz, *Rzeszowskie w zaraniu dziejów*, Rzeszów 1961, s. 11-14; tenże, *Z pradziejów wsi...*, s. 118, ryc. 5.

Ryc. 31. Lubenia pow. Rzeszów. Planik grodziska zw. „Okopy”.

Wg G. Leńczyka

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31 (wzmianka); tenże, *Badania archeologiczne w Karpatach Polskich w latach 1954—1955*, Wierchy, Kraków 1956, t. XXV, s. 209 (wzmianka).

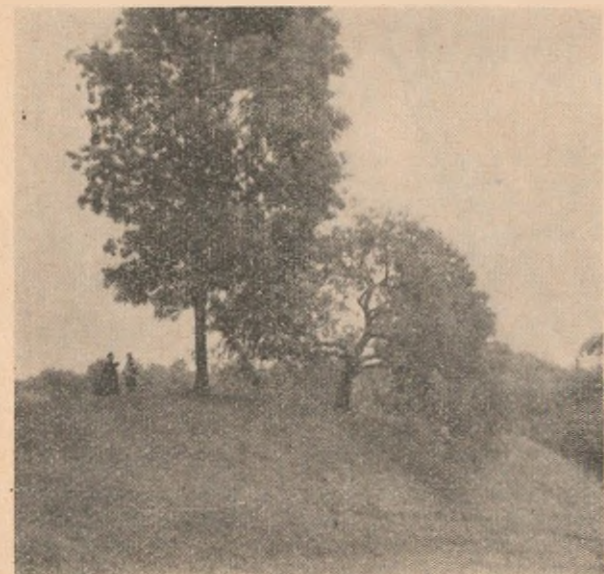
G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 107, 108 (wzmianka).

A. Kunysz, *Z pradziejów wsi...*, s. 119; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, mapa po s. 66.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

K. Moskwa, *Pradzieje powiatu rzeszowskiego*, Lublin 1964, s. 24-25.

ŁAŃCUT m. pow.

Położenie stanowiska: Wzgórze w płn. części miasta, stanowiące część brzegu wysoczyzny, która podnosi się dalej ku południowi, rozwija się następnie w potężny długi pas podgórze karpackiego.

Typ stanowiska: Gródek warowny zwany „Łysa Góra”.

Opis: Obiekt w roku 1907 posiadał wysokość ok. 6 m. Sam szczyt gródka miał rozmiary ok. 10 m długości i 6 m szerokości. Zbudowanie w tym miejscu elektrowni oraz drogi doprowadziło do zniesienia i rozwiezienia obszaru gródka (Ryc. 32).

Badania: W roku 1907 prace o charakterze ratowniczym przeprowadzał A. Drewko wraz z prof. gimnazjalnym A. Dworskim. Uzyskane materiały przekazano częściowo do zbiorów Muz. Arch. w Krakowie oraz kolekcji Dworskiego, znajdującej się w Muzeum Ziemi Przemyskiej. Na sąsiednim wzgórzu plebańskim

Ryc. 32. Łańcut m. pow. Fragment wzgórza plebańskiego dawnego zamczyska od strony północnej.

Fot. A. Kunysz

badania zwiadowcze przeprowadzał A. Kunysz i G. Leńczyk w roku 1961, uzyskując materiały późnośredniowieczne (XIV—XVII w.).

Materiały: Ceramika wystąpiła najliczniej. Są to szczątki naczyń toczonych na wolnobrotowym kole (ślady osi kół na dnie). Kształty naczyń na ogół jajowate, z dużym poszerzeniem w górnej części, krzewędź silnie wywinięta na zewnątrz z wcięciem na pokrywkę ostrą kresą, wieńczącą bardzo krótką do wnętrza wgiętą szyjkę i wielki brzusiec, w górnej i środkowej części zdobiony równoległymi rowkami. Były to naczynia kuchenne. Oprócz tego wystąpiły dzbany. Spośród innych zabytków znaleziono wiele

przedmiotów żelaznych: okuć zamków, klódkę sprężynową itp.

Chronologia: XIII—XIV wiek.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie. Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyślu. Muzeum Regionalne w Krośnie.

Literatura: G. Leńczyk, *Zamki i grodziska...*, s. 101.

M. Drewko, *Średniowieczny gródek strażniczy w Łańcucie*, Światowit, t. XXIV, 1962, s. 629—638.

Z. Szust, *Średniowiecze Łańcuta*, Katowice 1957, s. 7—8.

A. Kunysz, *Pradzieje powiatu...*, (maszynopis), s. 62, tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 323.

ŁĄCZKI JAGIELLOŃSKIE pow. Krosno

Położenie stanowiska: W północno-wschodniej części wsi znajduje się wzniesienie sięgające powyżej 350 m n.p.m., czyli ok. 100 m od lustra wody Wisłoka. Na jednym ze wzniesień w odległości ok. 1,5 km od centrum wsi w kierunku płn. po prawej stronie drogi, wiodącej do Łak i Frysztaku znajduje się zamczysko zwane przez ludność „Okop”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko, zamczysko średniowieczne.

Opis: Posiada rzut podkowiasty otoczony głęboką fosą głębokości 5 m i szerokości ok. 25 m. Środkowa partia zamczyska jest okrągła o średnicy 50 m. Wokół brzegów tej płaszczyzny widoczne są ślady zniszczonego wału. Na skutek objęcia grodziska pod orkę zagrożą mu dalsze zniszczenie.

Badania: W roku 1951 zwiadowcze prace przeprowadził A. Żaki, zakładając dwa wykopy na majdanie. Warstwa kulturowa osiąga grubość ok. 80 cm.

Materiały: Fragmenty naczyń glinianych.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Chronologia: XIV—XV wiek.

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis pow. jasielskie-go...*, s. 624.

A. Żaki, *Sprawozdanie z prac badawczych przeprowadzonych w Wietrznie, Bóbrce pow. Krosno i okolicy*, Przegląd Zachodni, t. VII, z. 11—12, 1951, s. 499 i nast.; tenże, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 195.

ŁĘTOWNIA pow. Przemyśl

Położenie stanowiska nr 1: W lesie na północ od wsi nad potoczkiem Łętowianka.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Badania: Wg A. Żakiego w lesie znajduje się wzgórze zw. „Zagrodnica”.

Materiały: W czasie badań powierzchniowych zabytków nie znaleziono.

Chronologia: ?

Literatura: Archiwum MA Kraków — notatka. Archiwum KZA Rzeszów, nr 480.

ŁUKAWICA pow. Lesko

Położenie stanowiska: Na wzgórzu pomiędzy rzeką San, potokiem Durba, a miejscem zwanym stawiska są ślady warowni „Horodyszcz”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Opis: Warownia znajduje się na wzgórzu w pobliżu wsi Huzele — widoczny do dzisiaj dość dobrze wał ziemny. Wał biegnie wzdłuż góry, która wzniesiona jest przy samym brzegu Sanu, na jego załomie.

Badania: J. Janowskiego przeprowadzone w r. 1958 nie przyniosły żadnych materiałów.

Literatura: J. Tarnowycz, *Kniaże Misto Sianik*, Kraków 1941, s. 10.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61.

A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31, ryc. 21, p. 80.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70.

ŁUPKÓW pow. Sanok

Źródła pisane: W dokumencie lokacyjnym wsi Łupków zapisana nazwa „ad montem dictum Horodek”.

Literatura: M. Hruszewski, *Materiały do historii suspilno-politycznych i ekonomicznych widnosyn zachidnoj Ukrainy*, Lwów 1905, s. 87.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70, ryc. 6, p. 57.

ŁYSAKÓW pow. Mielec

Położenie stanowiska nr 1: W pobliżu dawnego dworu na gromadzkich pastwiskach.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) zw. „Wały Szwedzkie”.

Opis: Wały wyznaczają owal o osi N-S średnica 300 m i krótszej E-W ok. 180 m. Sam wał jest obecnie silnie rozmyty, zniszczony od strony północnej przez drogę, od zachodu i południa przez zabudowania chłopskie. Najlepiej zachowany jest od strony wschodniej. W odległości ok. 100 m na południe od wału I jest drugi wał podkowiasty, również silnie zniszczony.

Na środku dziedzińca-majdanu znajduje się kopiec ok. 40 m długi i 25 m szeroki, do 3 m wysoki.

Badania: powierzchniowo-inwentaryzacyjne z ramienia KZA Rzeszów przeprowadzili A. Talar i A. Jodłowski.

Literatura: Archiwum KZA w Rzeszowie, nr 584.

T. Aksamit, *Spraw. z dział Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368, ryc. 15; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

ŁYSAKÓWEK pow. Mielec

Położenie stanowiska nr 1: Na północ od drogi głównej we wsi, na polu ob. Michała Maciąga ciągną się wały zwane „Szaniec”. W rogu wałów znajduje się dzisiaj wieża triangulacyjna.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Są to dobrze zachowane z trzech stron wały (szwedzkie) usytuowane z płn.-zach. na płd.-wsch. Zachowały się dobrze od północy, zachodu i wschodu, a od południowego wschodu zostały rozebrane. Cała

warownia miała kształt prostokąta o dług. 50 m, szer. 40 m.

Badania: Z ramienia KZA w Rzeszowie przeprowadzili A. Jodłowski i A. Talar. Materiałów nie uzyskano żadnych.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 583.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368, ryc. 6c; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

MALINÓWKA pow. Brzozów

Położenie stanowiska: Na północny zachód od samej wsi znajduje się pole zwane „Grodzisko Duże” i „Grodzisko Małe”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Dwuczłonowa warownia w górnej partii posiada powierzchnię kilku ha. Zbocza wzgórza są strome i posiadają wysokie stoki z natury obronne. W dol-

nej partii tzw. „Grodziska Małego” brak śladów umocnień ziemnych.

Badania: Powierzchniowe poszukiwania przeprowadził przed kilku laty Franciszek Kotula.

Literatura: Fr. Kotula, *Po Rzeszowskim śladami tysiąclecia*, ZOW, R. XXX, 1964, z. 4, s. 277—278, ryc. 4.

MANASTERZEC (SOBIEŃ) pow. Lesko

Położenie stanowiska: Sobień — teren dawnego zamku będącego własnością Kmitów, zburzonego w r. 1474 przez Węgrów.

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate — od XV wieku zamek.

Opis: Wzgórze na mapach oznaczone jest kotą 450 m n.p.m. Górę zamkową opływa od północy, zachodu i południowego zachodu górski potok Sobienka, który wrzyna się głęboko i wpada u stóp góry do Sanu. Od strony wschodniej nad rzeką Sanem wzgórze uległo znacznemu obcięciu podczas budowy linii kolejowej w latach 1870—1874.

Dojazd do zamku prowadził zboczem od północnego wschodu ku górze i w pewnym miejscu rozgałęział się. W prawo podjazd biegł ku podgrodzium pod osłoną wału, okrążając wzgórze od zachodu, by od południa wejść przez bramę w wale, otaczającym podgrodzie.

Podgrodzie otaczały wały, zamykające trójkątną w rzucie przestrzeń, którego wierzchołek południowy był zakończony okrągłą strażnicą obserwacyjną.

Badania: Wstępne prace na terenie zamku podjął T. Żurowski w roku 1938. Ograniczyły się one jednak

tylko do zinventaryzowania obiektu. Dopiero szerokie badania prowadzone pod kierunkiem K. Żurowskiego podjęto w roku 1965 z ramienia Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku i Woj. Kons. Zabytków. Kontynuowano je następnie w roku 1966.

Materiały: W wyniku szerokich prac na zamku i podgrozдию uzyskano olbrzymią ilość materiału zabytkowego głównie ceramiki, bełtów kuszy. W sezonie badawczym 1966 r. odsłonięto piec kuchenny z całym naczyniami.

Chronologia: W świetle dotychczasowych danych gród z podgrozдьми można odnieść najwcześniej do XIII w.

Zbiory: Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

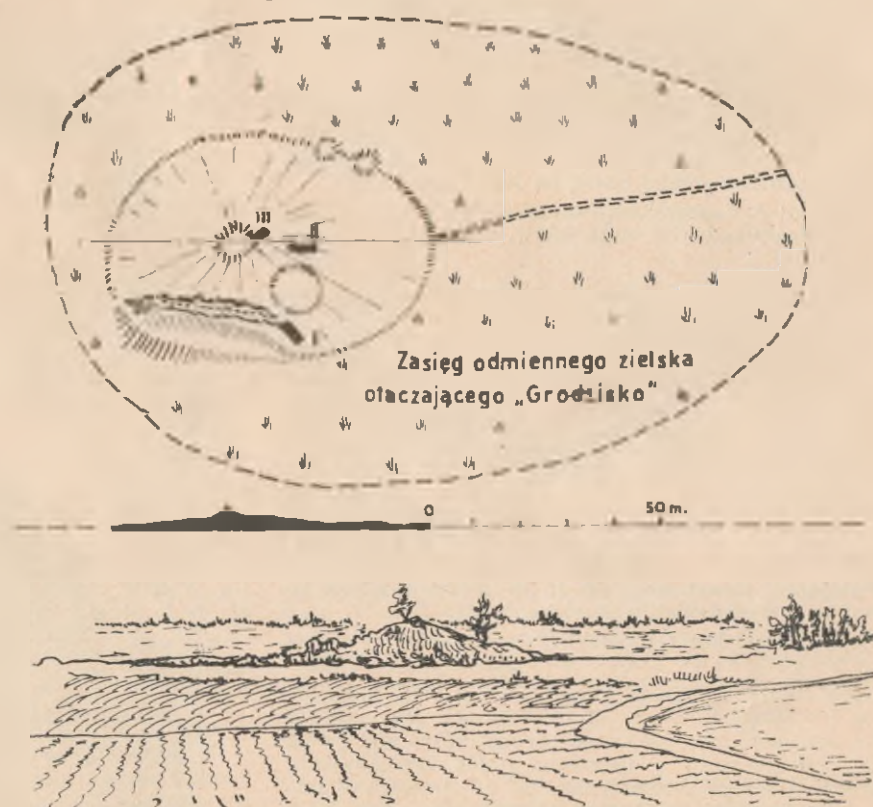
Literatura: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, t. X, s. 943, Sobień.

J. Garbacik, *Sobień i Lesko dwa zamki Kmitów „Sobieńskich”*, Ziemia, R. XXVIII, nr 10, Warszawa 1930, s. 231—234.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 20, 24, 28, 29, 33.

T. Żurowski, *Sobień nad Sanem*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 86—97.

MROWLA pow. Rzeszów

Ryc. 33. Mrowla pow. Rzeszów. Lokalizacja, rzut poziomy i widok grodziska. Wg G. Leńczyka

Położenie stanowiska: Wydma zwana „Grodzisko” położona na północ od wsi nad rzeką Osiną.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko stożkowate (?).

Opis: Teren grodziska posiada wymiary 50 × 70 m i wznosi się ok. 10–15 m nad poziom bagnistych łąk, otaczających wzniesienie od strony zachodniej, południowej, a częściowo wschodniej. Śladów umocnień brak (Ryc. 33).

Badania: W roku 1947 G. Leńczyk przeprowadził na tym terenie prace wykopaliskowe. W trzech wy-

kopach nie uzyskał żadnych materiałów. Podobnie wynik negatywny przyniosły prace wykopaliskowe i powierzchniowe J. Janowskiego w roku 1955.

Materiały: Brak.

Chronologia: ?

Literatura: Notatki G. Leńczyka w Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

Notatki J. Janowskiego w Archiwum Działu Archeologicznego Muzeum w Rzeszowie.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 391, ryc. 15, p. 27.

MRUKOWA pow. Jasło

Położenie stanowiska: Nad wsią Mrukowa lesiste wzniesienie zw. „Zamczysko”, własność Jana Władyki.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Góra zamczyska wznosi się około 150 m ponad środkową część wsi. Posiada ona od strony

wsi tj. od północy i północnego wschodu sylwetkę zaokrąglonego stożka (Ryc. 34), natomiast od strony północno-zachodniej w formie grzbietu, który z jednej strony opada stromo ku kotlinie, z drugiej zaś podnosi się lekko coraz wyżej, by po osiągnięciu kulminacji w szczycie Świerzowa (803 m n.p.m.) opaść znowu ku południowi.

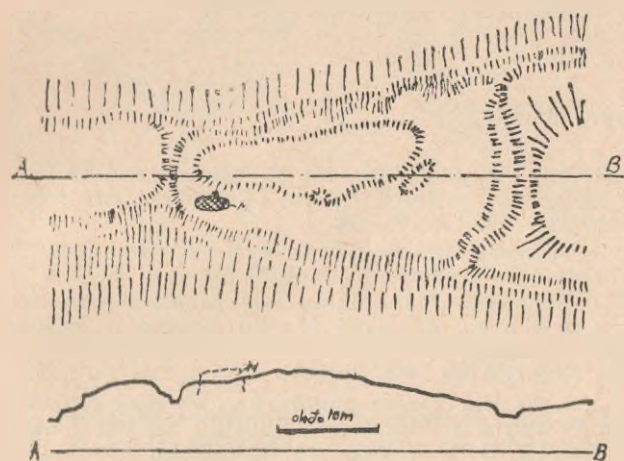
Stoki zamczyska są dość strome, niekiedy urwiste, skaliste. Partia szczytowa w formie silnie wydłużonego owalu o średnicy 22 i 50 m. Średnica większa, przebiegająca grzbietem wzniesienia, rozpoczyna się po stronie wschodniej krawędzią wyraźnie widocznej fosy, której głębokość wynosi 4 m i kończy się dość czytelnym spadkiem od strony zachodniej. W pobliżu północno-zachodniego krańca przestrzeni zamczyska znajdują się resztki ruin baszty (?). Niedaleko od niej w kierunku wschodnim widoczne jest zagłębienie koliste o śr. — 2,5 m, być może ślad pierwotnej studni.

Badania: o charakterze sondażowym przeprowadził A. Żaki, zakładając dwa wykopy (2 × 3 m i 2 × 2,5 m). W warstwie kuturowej o miąższości 10–45 cm wystąpiły nieliczne ułamki naczyń i polepy barwy żółto-ceglastej. Ułamki naczyń cienkościennie, silnie wypalone, barwy ceglastej, odpowiadają typologicznie ceramice małopolskiej z późnego średniowiecza.

Chronologia: XIII/XIV — XIV/XV wiek.

Zbiory: Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu, Pracownia Archeologiczna.

Literatura: A. Żaki, *Mrukowa i Żmigród Stary — dwa fortele w Beskidzie Niskim*, AAC, t. V, z. 1-2, 1963, s. 78-80, ryc. 5.

Ryc. 34. Mrukowa pow. Jasło. Prowizoryczny plan wierzchołkowej części wzniesienia zamczyska. (M — miejsce reszty murów).

Wg A. Żakiego

MYCZKOWCE pow. Lesko

Źródła pisane: Metryka Koronna 24.f.327. (Pod r. 1376 zapisana jest nazwa w dziale granicznym) „Transeundo monte alias horbem vel dorso ad Hrodyschoya et a Hrodyschoya divisione vulgariter rozdzałem”.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: W kulminacji wzniesień nad zalewem znajduje się góra „Grodzisko”. W czasie drugiej wojny znajdował się tutaj punkt obserwacyjny.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Wzgórze posiada elipsowaty rzut o stromych zboczach z natury obronnych. Śladów umocnień brak. Materiałów archeologicznych brak.

Badania: A. Kunysza o charakterze powierzchniowym w r. 1961.

Literatura: A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70, ryc. 6, p. 48.

MYMOŃ pow. Sanok

Położenie stanowiska: Na północnym krańcu wsi Mymoń na prawym brzegu rzeki Wisłok znajduje się „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Grodzisko i zamczysko.

Opis: Grodzisko znajduje się na wzgórzu wąskiego cypla zw. „Zamczysko” wznoszącego się około 30–35 m nad poziom doliny nadrzecznej. Ograniczone jest od północy zakolem Wisłoka, od południowego wschodu niewielkim lasem liściastym. Wstępne pomiary pozwoliły wyróżnić wał wewnętrzny oraz dwa wały zewnętrzne, broniące dostępu od strony zachodniej.

Badania: Przed II wojną światową badania przeprowadził J. Pasternak. Powtórne badania na tym obiekcie podjął L. Gajewski z Zakładu IHKM PAN w Krakowie. Odczyszczono wykopy sprzed 1939 roku, uzyskując profile nawarstwień oraz trochę materiału zabytkowego.

Inwentarz: Drobne ułamki naczyń wczesnośredniowiecznych, toczonych na kole garncarskim. Na szczególną uwagę z przedwojennych badań zasługuje wę-

dzidło końskie (wyrób huński względnie naśladownictwo z IV–V wieku), szereg grocików strzał do łuku, bełty kusz oraz nieokreślone bliżej przedmioty żelazne.

Zbiory: Muzeum Historyczne w Sanoku. Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: Osadnictwo otwarte z IV–V wieku oraz gród z X–XIII w.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.

A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 199.

L. Gajewski, *Zamczysko we wsi Mymoń pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 1, s. 117–120, ryc. 1–2 i tabl. XIV.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 63.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

M. Cabalska, *Wędzidło typu huńskiego z Mymonia pow. Sanok*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 59–61.

NOWOSIELCE pow. Przeworsk

Położenie stanowiska: Wzgórze, na którym znajduje się zabytkowy drewniany kościółek.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Na językowatym cyplu odciętym od lessowego wzgórza głębokim rowem usypano wał ziemny. Od strony północnej wzgórze posiada wysokie i strome zbocze, u jego podnóża przepływa strumień. U stóp warowni powstał staw. Wał wewnętrzny, otaczający bezpośrednio kościół, ma kształt czworokątny. Wał zewnętrzny zachował się tylko częściowo. Z części wschodniej wału wewnętrznego pozostał tylko mały fragment między północną ścianą plebanii, a drogą wyjazdową na cmentarz kościelny. Istniejące od stro-

ny południowej bastiony narożne są wytworem z XVII wieku (?).

Badania: W roku 1959—1960 przeprowadzał F. Kotula i A. Kunysz.

Inwentarz: Brak.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: G. Leńczyk, *Zamki i grodziska...*, s. 1.

Fr. Kotula, *Warownie chłopskie XVII w. w Ziemi Przemyskiej i Sanockiej (w:)*, *Studia i materiały do historii wojskowości*, t. VIII, z. 1, Warszawa 1962, s. 93-99, ryc. na s. 94 i 95.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

NOWOSIÓLKI pow. Lesko

Źródła pisane: Akta grodzkie i ziemskie, t. XIX, s. 666, 669 (nazwa zapisana w akcie z r. 1511 „per campos et rubeta dicti Porazi et Hrodek”).

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

ODRZYKOŃ pow. Krosno

Położenie stanowiska: Dawny zamek „Kamieniec” na terenie wsi Odrzykoń.

Typ stanowiska: Grodzisko wielodziałowe (?), w średniowieczu zamek.

Opis: Na dzisiejszy zespół zamkowy składają się następujące elementy: zamek górny założony na planie regularnego pięcioboku w najwyższej kulminacji wzgórza. Na wschód od niego leżą ruiny zamku średniego, tworzące obrys nieregularnego wieloboku. Dalej w kierunku wschodnim, odcięty głębokim uskokiem, rozciąga się rozległy teren w rzucie zbliżonym do trapezu. Ta część zamku od połowy XIX w. zwana jest „dolnym zamkiem” korczyńskim. Czwarty człon zamku usytuowany na zachód od całości założenia u podnóża wysokich i stromo opadających skał, na których wznosi się zamek górny. Teren ten posiada zarys zbliżony do czworoboku (Ryc. 35).

Dotychczasowe sondażowe badania dostarczyły fragm. ceramiki z górnego zamku z czasów wczesnego średniowiecza.

Badania: Sondażowe badania archeologiczne na terenie zamku przeprowadza w r. 1951 A. Żaki oraz Karpacka Ekspedycja Archeologiczna w r. 1951-1955. Szersze prace wykopaliskowe o charakterze archeologiczno-architektonicznym przeprowadzał w r. 1964 J. Janowski z Muzeum w Krośnie.

Materiały: Drobne ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej.

Chronologia: XII—XIII w.

Zbiory: Muzeum Regionalne w Krośnie. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu, Pracownia Archeologiczna.

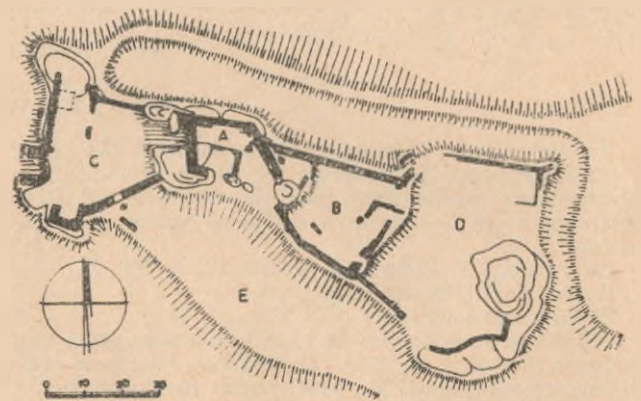
Literatura: A. Żaki, *Sprawozdanie z prac badawczych prowadzonych w Wietrznie-Bóbrce pow. Krosno*

i okolicy, *Przegląd Zachodni*, R. VII, Poznań 1951, z. 11-12, s. 505; tenże, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 195 i s. 198, ryc. 5.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 66-73, ryc. 6, p. 25.

J. Janowski, *Kilka uwag nad problematyką badawczą Zamku Odrzykoń w pow. Krosno w świetle dotychczasowych prac archeologicznych*, *Spraw. Rzesz. Ośr. Arch.* za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 114-117, ryc. 2.

J. T. Frazik, *Teresa Holcerowa, Wstępne badania nad Zamkiem w Odrzykoniu*, *Biuletyn Historii Sztuki*, R. XXVIII, Nr 1, Warszawa 1966, s. 93-97, ryc. 2.

Ryc. 35. Odrzykoń pow. Krosno. Planik dawnego grodziska i zamku.

Wg J. T. Frazika

OSŁAWICA pow. Lesko

Źródła pisane: Metryka koronna 43, s. 291 (pod r. 1530 w dokumencie lokacyjnym wsi Osławice jak i wsi Łupków zapisana nazwa „sumitate monti alias horbem a Horodek”).

Literatura: M. Hruszewski, *Materiały do historii...*, s. 87.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328-329.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

OSTRÓW pow. Przemysł

Źródła pisane: Pełnoje Sobranje Russkich Letopisów, t. II, s. 67, wymienia pod rokiem 1149 dwór bojara Filipa w Ostrowiu.

Literatura: W. T. Paszuto, *Oczerki po istorii galicko-wołyńskiej Rusi*, Moskwa 1954, s. 144.

Fr. Persowski, *Formowanie się społeczności i terytorium miejskiego Przemysła w trakcie walk o władztwo feudalne od X wieku do r. 1340*, Rzeszów 1967, s. 85.

PODBORZE pow. Mielec

Położenie stanowiska nr 1: W odległości 300 m na wschód od drogi Tarnów—Mielec w przysiółku Gielda na polu Wojciecha Dubiela tzw. „Grodzisko”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Położenie „Grodziska” na wzniesieniu otoczonym ze wszystkich stron łąkami z wyjątkiem strony południowej, gdzie biegnie droga — być może po dawnym wale, odgrodzonym od właściwego grodziska rowem — dziś niziną, w której płynię mały strumyk.

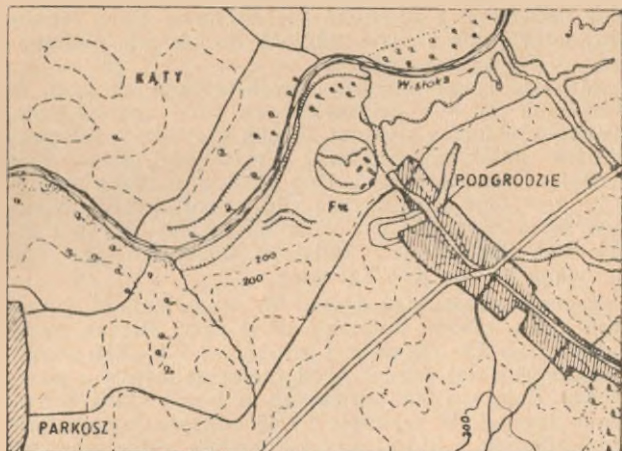
Grodzisko ma długość 130 m, szerokość 90 m. Od strony zachodniej widoczne są na rogach dwa wzniesienia, a od strony wschodniej jedno.

Badania: Badania inwentaryzacyjno-powierzchniowe przeprowadzili A. Talar i A. Jodłowski w r. 1961.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 586.

K. Moskwa, *Wyniki konserwatorskich badań...*, s. 33. T. Aksamić, *Spraw. Dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

PODGRODZIE pow. Dębica

Położenie stanowiska: Znajduje się pomiędzy wsią Podgrodzie, a przysiółkiem Kąty w zakolu Wisłoki na północ od zabudowań PGR.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Opis: Dzisiejszy teren grodziska przedstawia się jako cyplowate wzniesienie, wcinające się stromymi zboczami w dolinę Wisłoki. Platou posiada wymiary około 200 × 180 m. Od strony południowej teren był prawdopodobnie odcięty od zaplecza rowem i umocniony wałem. Do dzisiaj występują zagłębienia w formie sadzawki (Ryc. 36).

Badania: W roku 1959 i 1960 A. Kunysz przeprowadził na cyplu badania powierzchniowe, uzyskując ułamki ceramiki starożytnej.

Zbiory: Muzeum w Rzeszowie.

Literatura: A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328, ryc. 3.

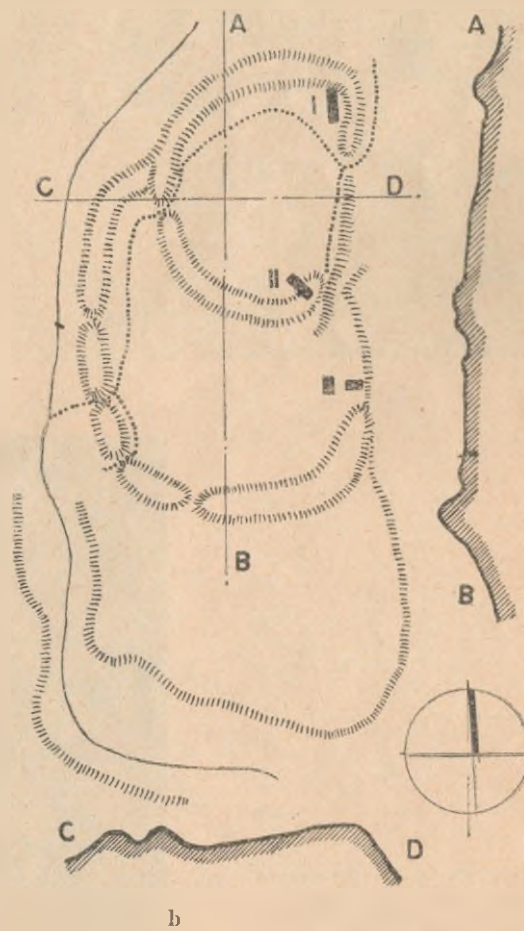
Ryc. 36. Podgrodzie pow. Dębica. Lokalizacja grodziska.

PRZECZYCA pow. Jasło

Położenie stanowiska: Na wysokim wzniesieniu (327 m n.p.m.) porośniętym lasem, po lewej stronie Wisłoki na pograniczu wsi Przeczycza—Jodłowa—Dęborzyn znajduje się miejsce zwane „Zamczysko” (Ryc. 37).

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Grodzisko posiada wymiary 262 × 90 m i składa się z grodu właściwego (82,5 × 82 m), zajmującego najwyższą kulminację terenu otoczonego wałem w kształcie zbliżonym do trójkąta. Do niego od strony południowej przylegają dwa obronne międzycza — podgrodzia. Pierwsze posiada wymiary 65 × 90 m i łączy się z grodem właściwym. Otoczone jest wałem ziemnym od strony zachodniej i południowej. Od strony wschodniej wał uległ zniszczeniu. Podgrodzie II posiada wały całkowicie zniszczone. Wał zaporowy grodu właściwego posiada wysokość od 8—10 m po stronie zewnętrznej. Na pozostałych odcinkach wał nie przekracza wysokości 2—4 m. Z wałów grodziska rozlega się bardzo dobra widoczność w kierunku północnym i południowym (Ryc. 38a).

Ryc. 37. Przeczycza pow. Jasło, a — lokalizacja grodziska; b — schematyczny planik grodziska z oznaczonymi wykopami z r. 1962. Wg A. Kunysza

Badania: o charakterze zwiadowczym przeprowadzali A. Żaki (1955 r.), Fr. Kotula (1962 r.). Prace wykopaliskowe o charakterze zwiadowczym przeprowadził w r. 1962 A. Kunysz, zakładając trzy wykopy sondażowe u podnóża wału grodu od strony południowej (Nr I) oraz na wale (Nr II) od strony południowej. Trzeci wykop zlokalizowano na zboczu wschodnim (Nr III) od strony Wisłoki w partii międzywala pierwszego.

W roku 1965 dodatkowe badania przeprowadza A. Jodłowski, zakładając 20 wykopów w różnych partiach grodziska. Gród właściwy wykopy (Nr I-II, IV, VI-VII, IX) w tym 4 na tzw. majdanie (Nr I-II, VI-VII), a po jednym na wale zachodnim (Nr IX) i południowym (Nr IV). W międzywale I założono 10 wykopów, z tego tylko jeden przeciął wał obronny (wykop Nr XVIII), zaś pozostałe (Nr III-VIII i X-XVI) zlokalizowane zostały między wałami. W do-

Ryc. 38. a — Przeczycza pow. Jasto. Wał zaporowy grodziska od strony majdanu; b — Sielnica pow. Przemyśl. Fragment wału grodziska.

Fot. A. Kunysz

mniemanym międzywale II założono cztery wykopy (Nr V, XVII i XIX-XX).

Materiały: Spośród inwentarza zabytkowego wystąpiła dość licznie ceramika, pochodząca z trzech różnych okresów chronologicznych. Najstarszą grupę reprezentują fragmenty naczyń kultury łużyckiej, występujące pod nasypem wału (wykop IX/65). Drugą grupę stanowią fragmenty naczyń z okresu rzymskiego.

Najliczniejszą grupę omawianego rodzaju zabytków reprezentują liczne ułamki ceramiki z okresu wczesnośredniowiecznego. Wśród nich zaś można wyróżnić dwa rodzaje — starszą i młodszą. Starszą charakteryzują naczynia o formie esowato-workowatej z wydłużonym brzuścem i łagodnie wychylnym na zewnątrz prostym brzegiem. Naczynia wykonane są ręcznie, góra obtaczana i zdobiona nieregularną linią falistą. Chronologię ich można odnieść do okresu plemiennego — IX w. do końca X.

Młodsza grupa naczyń charakteryzuje się tym, że wykonane są one całkowicie na kole garncarskim. Przewodnią formę stanowi garnek esowaty z załomem brzuśca umieszczonym na 2/3 wysokości, stożkowato zważający się ku dołowi. Dno płaskie, a brzeg wygięty na zewnątrz z krawędzią silnie profilowaną. Większość form zdobiona jest ornamentem poziomych żłobków oraz pasmami linii falistych. Ceramika tego typu datowana jest na XI-XII wiek.

Technika umocnień grodu: W umocnieniach obronnych grodu można wyróżnić dwie fazy, starszą przypadającą na IX-X wiek i młodszą z XI-XII wieku. W fazie starszej istniał gród pierścieniowaty z pojedynczą linią wałów obronnych o konstrukcji drewniano-ziemnej. W wykopie IV/65 odkryto konstrukcję przekładkową, z której odkryta została jedna warstwa belek układanych wzdłuż i jedna w poprzek wału (Ryc. 4b). Średnica bierwion (zwęglonych) wynosiła ok. 8-15 cm, natomiast odległość między nimi 40-50 cm, wewnątrz wypełnione ziemią. Wewnętrzne jak i zewnętrzne lico wału oblepione było gliną, o czym świadczą grube warstwy wypalanej na czerwono ziemi odkryte w wykopkach II/62 oraz IV i IX z 1965 r. Szerokość w ten sposób wzniesionej konstrukcji wynosiła ok. 8-10, a nawet 15 m.

W młodszej fazie funkcjonowania grodu (XI-XII w.) mamy znaczną jego rozbudowę. Dobudowano wtedy jedno lub może dwa obronne podgrodzia, przylegające do grodu od strony południowej. Wały nie posiadają żadnej konstrukcji, usypane zostały po prostu z gliny.

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Chronologia: IX-XI i XI-XII wiek.

Literatura: A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 208, mylnie podano jako grodzisko Dęborzyn.

F. Kotula, *Zamczysko czy grodzisko, Nowiny Rzeszowskie* z dnia 18. III. 1962 r.

A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań archeologicznych powierzchniowych i zwiadowczych w powiecie jasielskim w roku 1962*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 31-35; tenże, *Grodzisko w Przeczycy pow. Jasło, WA, t. XXX, Warszawa 1964, s. 181-*

182 + planik; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 14-19.

A. Żaki, *Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy...*, s. 26, ryc. 2.

A. Jodłowski, *Badania archeologiczne na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Przeczycy pow. Jasło*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 73-77, ryc. 1-3.

PRZEMYSŁ m. pow.

Źródła pisane: Wzmiankują one Przemyśl w końcu X wieku (981 r.). W połowie XI wieku znajduje się tu kolonia kupców żydowskich (Al Idrisi). Z XI wieku wzmianki są coraz liczniejsze. Około roku 1087 w Przemyślu istnieje stolica księstwa. Następne wiadomości pochodzą z lat 1078, 1081, 1094, 1117, 1118, 1122-1125, 1135. W latach 1218-1225 miał przebywać w Przemyślu biskup Antoni, który przybył z Nowogrodu.

Literatura: Połnoje Sobranije Russkich Lietopisów..., t. III, wyp. 1, izd. III, Piotrograd 1923.

E. Perfeckij, *Peremyszijskij litopysnyj kodeks perszoji redakcji w skladi chroniki Długosza*, Zapyski Naukovocho Towarystwa im. T. Szewczenka, CXLVIII, Lwiv 1927, s. 11 i nast.

J. Długosz, *Dzieje Polski*, t. I, II, III, wyd. III — Opera Omnia cura A. Przedziecki, Kraków 1863-1887.

T. Lewicki, *Polska i kraje sąsiednie w świetle księgi Rogera geografii arabskiego z XII w. Al. Idrisiego*, cz. I, Prace Komisji Orientalistycznej PAU, nr 34, Kraków 1945.

L. Hauser, *Monografia miasta Przemyśla*, Przemyśl 1883.

F. Persowski, *Studia nad pograniczem...*, s. 20-40.

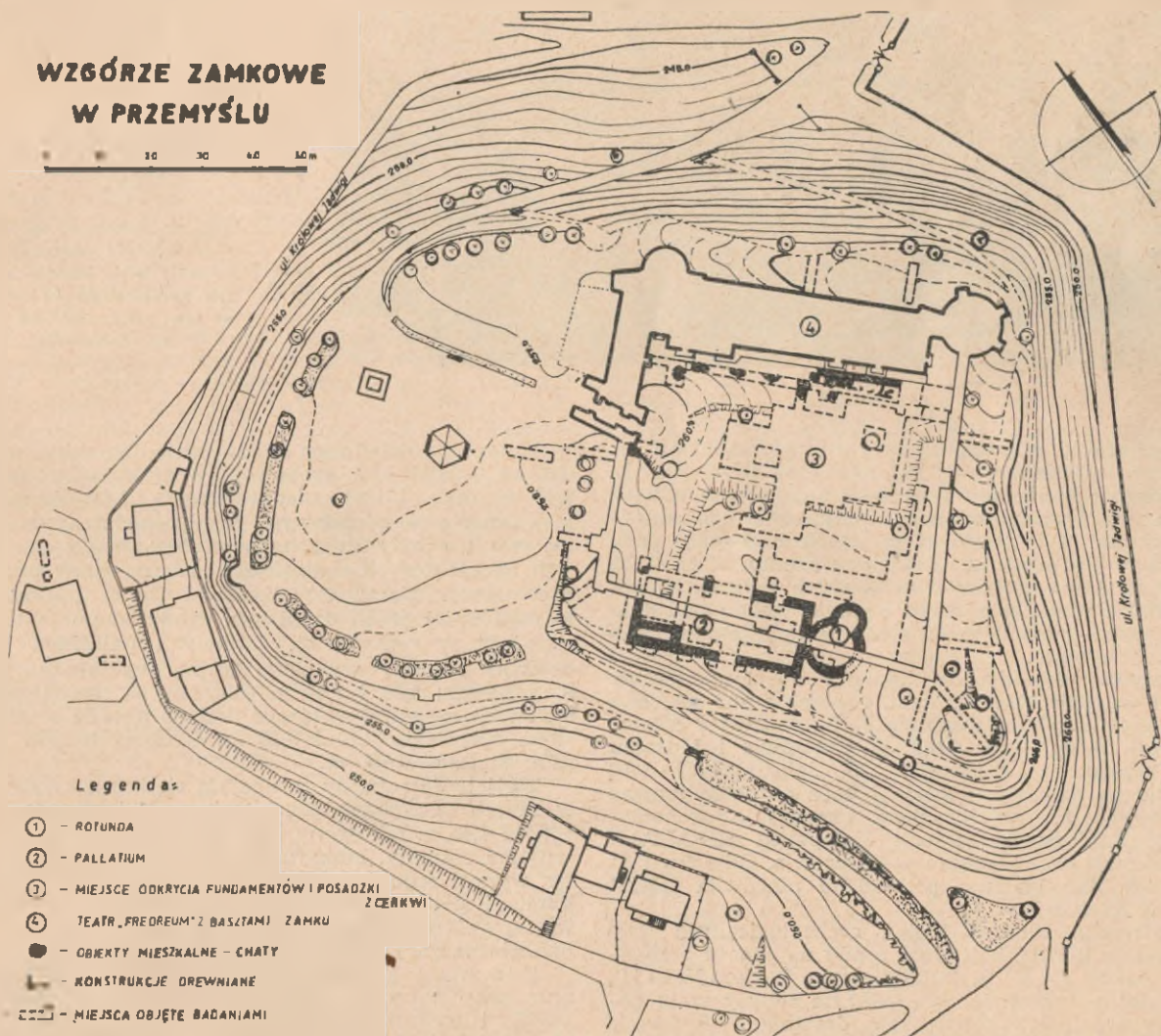
F. Persowski, *Formowanie się społeczności i terytorium miejskiego Przemyśla w trakcie walk o władztwo feudalne od X wieku do roku 1340 (w:)*, Przemyśl w starożytności i średniowieczu, Rzeszów 1967, s. 71-104.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska nr 1: Góra Zamkowa w zachodniej partii miasta.

Typ stanowiska: Grodzisko, od XIV wieku zamek.

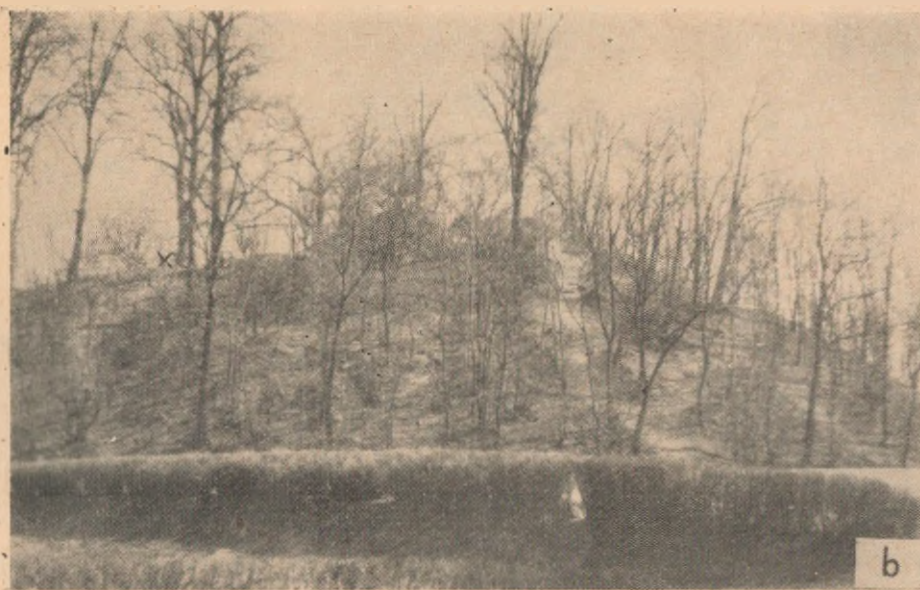
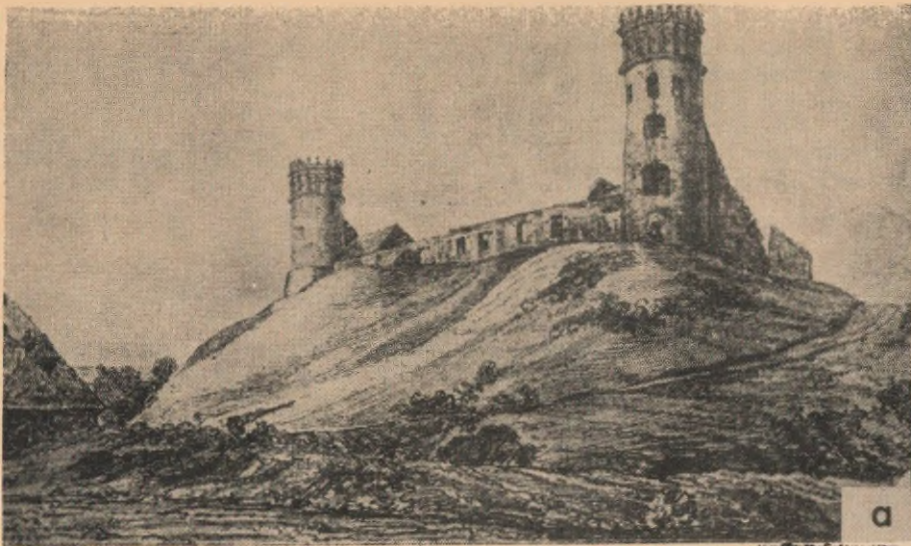
Opis: Dzisiejsze wzgórze zamkowe przedstawia zmieniony kształt na skutek prowadzonych prac budowlano-ziemnych w średniowieczu. Do dzisiaj w topografii zaznaczyły się dwa elementy grodu. Wyższa partia — właściwy gród — posiada rzut owalu z kulminacją w części pld.-zach. o wysokości 270 m n.p.m. Powierzchnia grodu właściwego wynosiła ok. 0,5 ha. Od strony północnej znajduje się drugi człon grodu — przygródek, mieszczący prawdopodobnie zabudowa-

Ryc. 39. Przemyśl m. pow. Plan sytuacyjno-wysokościowy grodu.

Rys. R. Halicki

Ryc. 40. Przemyśl m. pow.
a — wzgórze zamkowe ok.
r. 1837; b — widok wzgó-
rza zamkowego z kopcem
na tzw. „Ślimaku” od stro-
ny zachodniej.

Fot. A. Kunysz

nia o charakterze gospodarczym o powierzchni 0,5 ha. Cała powierzchnia grodu zajmuje 1 ha (Ryc. 39—41).

Badania: Badaniami Przemyśla zajmowało się wielu badaczy. Najwcześniejszego przypadkowego odkrycia dokonał K. M. Osiński w latach 1929—1930 podczas prac ziemnych na dziedzińcu zamku. Natrafiono wtedy na kilka grobów szkieletowych oraz na zboczu zachodnim wzgórza podczas ścinania terenu pod drogę do parku, odsłonięto konstrukcje zwęglone — prawdopodobnie wału.

Pierwsze metodyczne badania na tym terenie podjął w roku 1957 A. Żaki, następnie zaś od roku 1958 autor artykułu wspólnie z K. Moskwą z ramienia Woj. Kons. Zab. Arch. w Rzeszowie i Muzeum Okręgowego w Rzeszowie. W latach 1959—1960 badania na dziedzińcu grodu i poza obrębem murów zamkowych prowadziły dwie ekspedycje archeologiczne: Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie oraz Muzeum w Rzeszowie. Od roku 1961 do roku 1965 badania prowadziła placówka IHKM PAN w Krakowie.

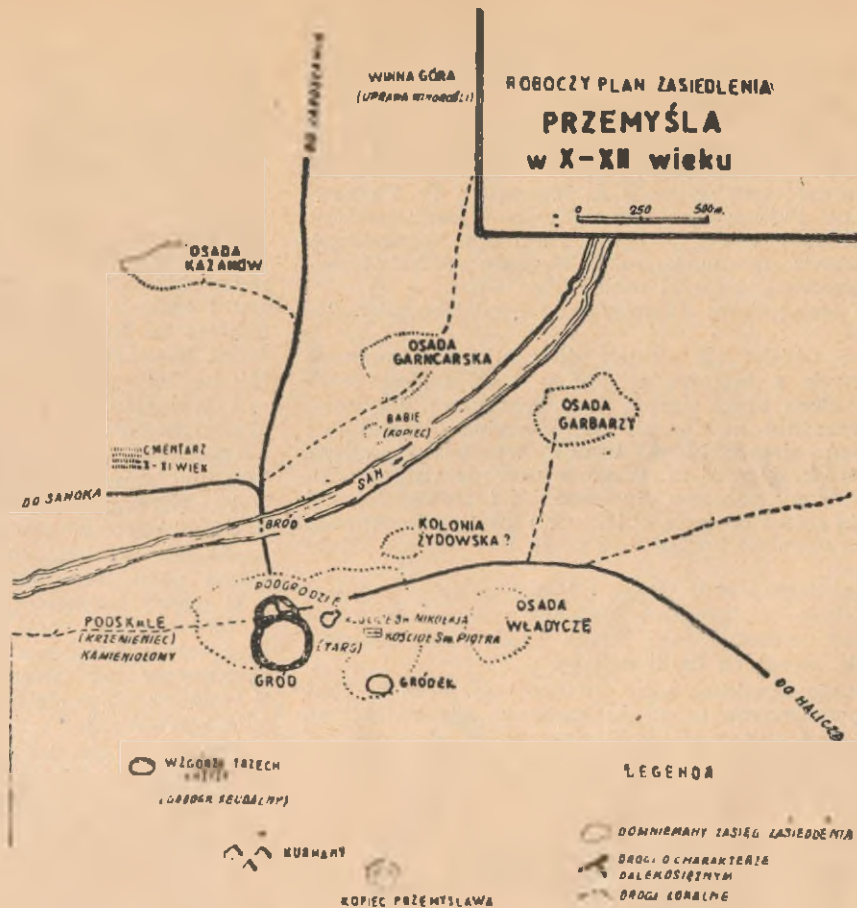
Materiały: Plonem badań archeologicznych było odsłonięcie konstrukcji wału grodu na zboczu zachodnim (wykop Nr VIII), południowym (wykop Nr I i II), wschodnim (wykop Nr X). Odkryte relikty wału posiadały wewnątrz konstrukcję drewnianą w formie skrzyni — a nie jest wykluczone — że i palisadę (wykop Nr X). Wały posiadały wysokość ok. 4—5 m, a średnicę u podstawy ok. 20 m.

W obrębie dziedzińca grodu odsłonięto kilkanaście chat o konstrukcji zrębowej rozłokowanych wokół wałów oraz bliżej nieokreślonych jam-ziemianek (o charakterze odpadowym lub gospodarczym). Domostwa nie były dużych rozmiarów, miały ok. 3 × 4 m. W niektórych chatach stwierdzono ślady podłogi drewnianej. Cennym odkryciem było odsłonięcie w zachodniej partii dziedzińca grodu monumentalnej architektury romańskiej: rotundy i palatium. Rzut poziomy rotundy wykazuje formę regularnego koła o promieniu 5,60 i 3,82 m (dla obrysu zewnętrznego i wewnętrznego), do którego dodano absydę o mniejszym promieniu 3,96 i 2,26 m. Grubość murów wynosi średnio 1,70 m.

Wejście do rotundy zaznaczyło się bardzo wyraźnie w murze północnym prezbiterium — i posiada szerokość 1,45 m od strony zewnętrznej i ok. 1,40 m od wnętrza rotundy. Maksymalna wysokość ścian rotundy wynosi średnio 70—100 cm. Jako budulca użyto kamieni piaskowcowych, drobnoziarnistych. Element wiążący stanowiła zaprawa murarska z wapna o bardzo nieznacznej domieszce piasku.

Z murami głównego korpusu rotundy łączy się mur prostokątnego palatium, wykazujący identyczny watek i technikę budowlaną. Mur ściany palatium posiada 2,04—2,07 m szerokości. Długość palatium wynosi 34,20 m, zaś szerokość ściany szczytowej ok. 15,20 m. Pałac posiada wewnętrzne podziały, prawdo-

Ryc. 41. Przemyśl m. pow.
Rekonstrukcja zabudowy
Przemyśla w X—XII wieku.

Wg A. Kunysza

podobnie na wysokości I piętra znajdowało się drugie wejście do rotundy.

Obydwie odkryte budowle są pozostałością dwu organicznie ze sobą związanych obiektów dawnej architektury monumentalnej, a mianowicie założenia centralnego, którym mogła być kaplica grodowa oraz założenia prostokątnego o przeznaczeniu niewątpliwie pałacowym.

W XII—XIII wieku po zniszczeniach i spaleniu, gród przemyski zmienia wygląd. W centralnej partii grodu wzniesiono katedrałną z fundacji ks. Wołodara, z której do naszych czasów zachowała się posadzka mozaikowa, kamienne detale architektoniczne, ceramiczne płytki posadzkowe itp. Cerkiew nosiła wezwanie św. Jana i Najświętszej Panny Marii. Wokół cerkwi znajdował się cmentarz z trumnami dębowymi, w których pochowano dostojników świeckich z otoczenia książąt i duchownych. Ogółem odkryto do tej pory 70 szkieletów: mężczyzn, kobiet i dzieci. Wewnątrz trumien znaleziono obuwie, sprzączki i kółka oraz jedną rękojęść rogową sztyletu z okładziną srebrną zdobioną.

W czasie badań na zamku znaleziono dużą ilość zabytków, głównie fragmentów naczyń glinianych, przedmiotów metalowych, fragmentów bransolet szklanych, wyrobów z kości, rogu i skóry. Wśród wielu zabytków na szczególną uwagę zasługuje moneta kolońska Ottona III z X w., rylec do pisania na tabliczkach woskowych, pectorały bizantyjskie, cynowy dzwoneczek o charakterze liturgicznym, pieczęcie ołowiane księcia Dawida Igorewicz z XI/XII w. oraz bizantyjską z Nikodemii z XI—XII wieku. Znaleziono szereg innych zabytków, jak kilkadziesiąt przesklików z różowego łupku wołyńskiego, itp. W grodzie musiano się zajmować obróbką metali szlachetnych, gdyż znaleziono sztabki ołowiu.

Badania archeologiczne dostarczyły sporych ilości ziaren zbóż, a między innymi prosa, lnu, pszenicy, jęczmienia, żyta itp. Oprócz tego wystąpiły olbrzymie ilości materiału kostnego zwierząt dzikich i hodowlanych.

Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej (nie zinwentaryzowane). Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu. Pracownia Archeologiczna.

Chronologia: X—XIII wiek.

Literatura: K. Arłamowski, *Rozwój przestrzenny Przemyśla*, Rocznik Dziejów Społeczno Gospodarczych, t. XV, Poznań 1955, s. 161—194.

A. Kunysz, *Działalność Działu Archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie za lata 1958—1959*, WA, t. XXVII, z. 1, Warszawa 1961, s. 125—127; tenże, *Działalność Działu Archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie w 1962 roku*, WA, t. XXX, z. 3-4, Warszawa 1964, s. 510-512; tenże, *Przemyśl wczesnośrednio-wieczny...*, s. 9-80; tenże, *Rzeszowskie w zaraniu dziejów...*, s. 7-15; tenże, *Osadnictwo wczesnośrednio-wieczne w dorzeczu Sanu...*, s. 358-365; tenże, *Pochówki szkieletowe w trumnach drewnianych na zamku w Przemyślu*, ZOW, R. XXXI, z. 4, 1965, s. 269—274; tenże, *Przemyski zespół osadniczy w świetle badań archeologicznych*, Spraw. z posiedzeń TPN..., s. 80-83; tenże, *Przemyśl w starożytności i średnio-wieczu*, Rzeszów 1966, s. 1-67; tenże, *Relikty budownictwa drewnianego i obróbka drewna we wczesnośrednio-wiecznym Przemyślu*, Rocznik Przemyski t. XII (w druku).

J. T. Frazik, *Problemy architektury romańskiej Przemyśla*, Spraw. TPN..., s. 84-99.

A. Żaki, *Najstarsze relikty architektoniczne na Zamku w Przemyślu*, Spraw. z posiedzeń PAN, Kraków, za styczeń-czerwiec 1960, s. 6-10, lipiec-grudzień 1960, s. 243-250; tenże, *Palatium i rotunda w Przemyślu*, ZOW, R. XXVIII, Wrocław—Poznań 1962, s. 128-131; tenże, *Pierwsze zabytki budownictwa kamiennego w Przemyślu*, ZOW, R. XXVI, z. 3, Poznań 1960, s. 213-215; tenże, *Topografia wczesnośrednio-wiecznego Przemyśla*, AAC, t. I, z. 1, Kraków 1958 (nadbítka); tenże, *Trzy karty z najdawniejszej historii Przemyśla*, Spraw. PAN, Kraków 1957, s. 39; tenże, *Wczesnopiastowskie budowle Przemyśla i problem ich konserwacji*, Ochrona Zabytków, t. XIV, 1961, s. 41 i nast.; tenże, *Wstępne badania archeolo-*

giczne w Przemysłu, Rocznik Przemyski, t. IX, z. 2, Przemysł 1962, s. 345-351.

A. Kunysz, A. Żaki, *Badania archeologiczne w Przemysłu*, Tysiąc lat Przemysła, kalendarz 1961-1965, Przemysł 1961, s. 34-40.

Poza tym o badaniach wzmiankują publikacje wielu autorów, omawiających zagadnienia okresu wczesnośredniowiecznego. Pełny zestaw literatury znajdzie czytelnik w pracy A. Kunysza i Fr. Persowskiego pt. *Przemysł w starożytności i średniowieczu*, Rzeszów 1967 w opracowaniu Andrzeja Koperskiego.

Położenie stanowiska nr 2: Wzgórze „Trzech Krzyży” w zachodniej części parku (Ryc. 42).

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko pierścieniowate.

Opis: Obiekt na skutek dużych prac ziemnych związanych z budową w końcu XIX wieku fortu austriackiego uległ silnym przeobrażeniom. Niemniej dość wyraźnie uwidacznia się przebieg pierwotnych umocnień ziemnych w formie wydłużonej elipsy o osiach ok. 50 × 25 m. Wzgórze posiada strome zbocza od strony północnej, wschodniej i zachodniej. Od południa celem odcięcia obiektu od łatwiej dostępnego zaplecza usypano kopiec (być może ślad dawnej wieży obronnej).

W źródłach z XVI wieku miejsce to notowane jest jako „stare zamczysko”. Podczas wznoszenia fortu Austriacy znaleźli tutaj „starą broń, ślady murów, palenisk, zwęglone belki dębowe”.

Badania: Podczas prac zwiadowczych w r. 1959 przeprowadzonych przez A. Kunysza, nie natrafiono na warstwę kulturową, znaleziono kilka przedmiotów z późnego średniowiecza i czasów nowożytnych. Nie natrafiono na żadne starsze umocnienia ziemne, aniżeli z XIX wieku.

Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej.

Literatura: Teka Schneidra Nr 1309.

L. Hauser, *Monografia miasta Przemysła*, Przemysł 1883, s. 98.

M. Orłowicz, *Ilustrowany Przewodnik po Przemysłu i okolicy*, Przemysł 1917, s. 58.

A. Żaki, *Topografia wczesnośredniowiecznego Przemysła*, AAC, t. I, Kraków 1958, s. 80, 83.

A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 23-24, ryc. 4.

Położenie stanowiska nr 3: W południowej partii miasta na pograniczu z Pikulicami, we wschodniej kulminacji wzniesień znajduje się kopiec jak gdyby sztucznie usypany, zw. „Kopiec Tatarski” albo „Przemysławka na Zniesieniu”.

Typ stanowiska: Punkt obserwacyjny — lub gródek strażniczy.

Opis: Kopiec Tatarski posiada dzisiaj rozmiary 10 m wysokości i około 40 m średnicy, w rzucie poziomym zbliżony jest raczej do trójkąta. W średniowieczu i czasach nowożytnych na kopcu znajdowała się kaplica św. Leonarda. U podnóża kopca w drugi dzień świąt Wiekanocnych odbywała się tutaj tzw. rękawka lub św. Emaus. Kopiec nosi poważne ślady zniekształceń wykonanych w czasie budowy twierdzy przez Austriaków.

Badania: W roku 1959 A. Kunysz przeprowadził badania zwiadowcze, odkrywając między innymi relikty fundamentów kaplicy Leonarda, zniszczonej w II wojnie światowej. Na powierzchni stoku kopca znaleziono drobne ułamki naczyń z XIII—XIV w. Przed paru laty znaleziono w lejach po bombach z II wojny światowej całe naczynie bogato zdobione. Kopiec spełniać mógł obok funkcji religijnych również cele strategiczne jako punkt sygnalizacyjno-obserwacyjny od strony południowej i wschodniej. Z kopca rozciąga się wspaniała widoczność we wszystkich kierunkach.

Materiały: Drobne ułamki ceramiki średniowiecznej. Muzeum Ziemi Przemyskiej.

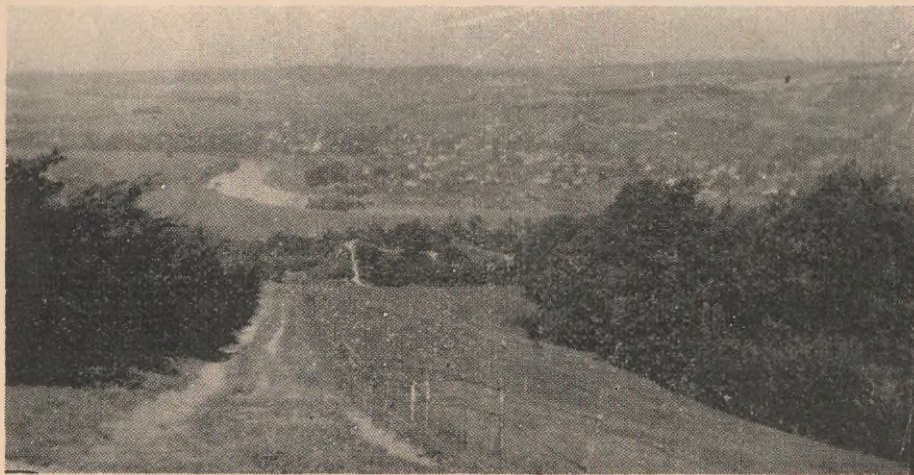
Chronologia: Ogólnie można kopiec wiązać z dobą wczesnośredniowieczną.

Literatura: Archiwum Muzeum Ziemi Przemyskiej. J. Hauser, Monografia miasta Przemysła, Przemysł 1885, s. 89.

A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 22-23.

A. Żaki, *Topografia...*, s. 79.

A. Kunysz, Fr. Persowski, *Przemysł w starożytności i średniowieczu*, Rzeszów 1967, s. 30.

Ryc. 42. Przemysł m. pow. Wzgórze Trzech Krzyży — teren domniemanego grodu.

Fot. A. Kunysz

PRZEWORSK m. pow.

Źródła pisane: Latopis Ipatiewski, s. 346 (w r. 1281) wzmiankuje Przeworsk. W roku 1394 wymieniono w Przeworsku „Kniaże Pole”, patrz: Samuela Nakielskiego, Miechovia, s. 340, 344.

Literatura: Fr. Persowski, Studia nad pograniczem polsko-ruskim, X—XI wieku, Wrocław 1962, s. 139.

Źródła archeologiczne

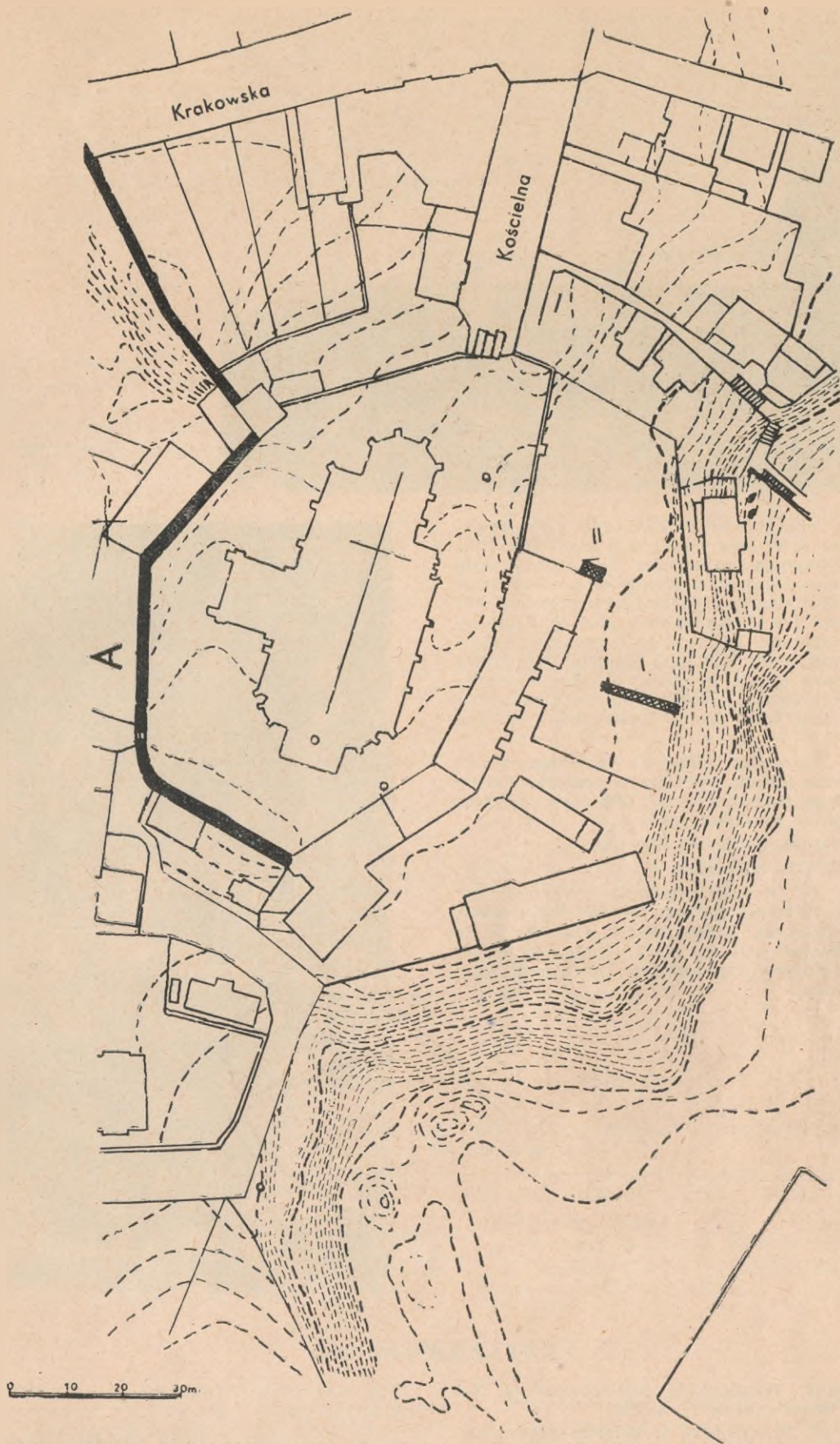
Położenie stanowiska: Wzgórze plebańskie w zachodniej partii miasta (Ryc. 43).

Typ stanowiska: Gród wczesnośredniowieczny.

Opis: Jest to cyplowate wzniesienie, wznoszące się ok. 7—9 m nad poziom doliny dawnego koryta rzeki

Mleczki. Od strony wschodniej, południowej i zachodniej posiada strome zbocza. Jedynie partie północno-zachodnia i północna wykazują w chwili obecnej równą płaszczyznę. Jest tu zresztą widoczny nasyp wykonany w średniowieczu, a może w czasach nowożytnych. Kiedyś była tutaj dolina, a raczej wąwóz, po której na północny wschód od wieży dzwoniczej zachowały się relikty w postaci wysokiej szkarpy. Tak odcięte od zaplecza wąwozem wzgórze spełniało funkcje obronne, otoczone wałem ziemnym, stwierdzonym na zboczu południowym (Ryc. 44).

Ryc. 43. Przeworsk m. pow. Plan sytuacyjno-wysokościowy wzgórza plebańskiego — terenu dawnego grodu. I, II — wykopy archeologiczne.

Rys. R. Halicki

Ryc. 44. Przeworsk m. pow.
a — Ogólny widok grodziska;
b — Zdjęcie ukazujące w wykopie sondażowym wewnętrzne lico wału.

Fot. A. Kunysz

Badania: o charakterze ratowniczym przeprowadził A. Kunysz w r. 1960 i 1961. Ich wynikiem było pozyskanie ciekawych materiałów do budowy wału grodu. Wykonano tutaj obok wykopów o charakterze wod.-kan. wzdłuż dzisiejszego budynku plebanii dwa rowy sondażowe I i II. Szczególnie rów Nr I (posiadał dł. 13 m i szer. ok. 1,5 m) zlokalizowany na skarpie południowej przyniósł pod prawie 3-metrową warstwą nasypów nowożytnych wczesnośredniowieczną warstwę kulturową. Odsłonięto na małym odcinku wewnętrzną partię wału grodu, zbudowaną z drewna i gliny.

Materiały: Ceramika głównie w fragmentach: częściowo lepiona ręcznie i obtaczana oraz toczona na krążku. Ostatnie fragmenty zdobione linia żłobków poziomych, nakłuć paznokciowych itp.

Zbiory: Muzeum Okręgowe Rzeszów.

Chronologia: IX—XIII wiek.

Literatura: A. Kunysz, *Badania archeologiczne o charakterze ratowniczym na terenie Przeworska, Jarosławia i Ropczyc*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów 1961, s. 17-19; tenże, *Materiały archeologiczne do pradziejów miasta Przeworska* (maszynopis artykułu).

PRZYSZÓW pow. Nisko

Źródła pisane: Wzmiankują miejscowość w XII wieku, Liber Beneficiorum, II, s. 366.

Literatura: K. Skowroński, *Z dziejów osadnictwa nad Wisłoką w XIV w.* (w:), Mediaevalia, W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego, Warszawa 1960, s. 136.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska: W pobliżu rzeki Łęgu oraz stawu przy tzw. „drodze królewskiej” znajduje się miejsce zwane „Zamek”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) od XIV wieku zamczek myśliwski.

Opis: Warownia posiada nieduże rozmiary, położona jest na wzgórzu, o rzucie zbliżonym do elipsy.

Badania: Powierzchniowe przeprowadzał na terenie zamczyska A. Kunysz i Fr. Kotula.

Materiały: Brak zabytków archeologicznych.

Literatura: A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368, ryc. 15; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

RAJSKIE pow. Lesko

Położenie stanowiska: Przy lewym brzegu Sanu, w odległości około 100 m od cerkwi, na stożkowej wyniosłości o eliptycznej podstawie znajdują się ślady osadnictwa.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Teren osady obronnej (?) otoczony jest podmokłymi łąkami. Naturalne względy obronne musiały wpłynąć na zlokalizowanie osiedla.

Badania: O charakterze powierzchniowym przeprowadził J. Janowski, uzyskując materiały z okresu wczesnośredniowiecznego.

Materiały: Drobne fragmenty naczyń glinianych.
Zbiory: Muzeum w Krośnie n/Wisłokiem, nr inw. 335.

Chronologia: Wg J. Janowskiego około XII wieku.

Literatura: A. Żaki, *Badania archeologiczne w Karpatach polskich w latach 1954—1955*, Wierchy, t. XXV, s. 209; tenże, *Początki...*, s. 210.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 79 (mapa ryc. 6, p. 65).

RZEPIENNIK STRZYŻEWSKI

pow. Gorlice

Położenie stanowiska: Na terenie wsi w końcu XIX wieku na polu Habasa istniało wg podań „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Zamczysko — być może grodzisko.

Opis: Na pagórku sztucznie usypanym znajdowały się relikty warowni. W r. 1877 mieszkańcy rozpoczęli rozkopywanie zamczyska.

Badania: O charakterze powierzchniowym przeprowadził w roku 1959 A. Kunysz, nie stwierdzając na

powierzchni materiałów archeologicznych, miejsce zamczyska prawie w całości rozwieziono.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: Wł. Tomkowicz, *Inwentaryzacja zabytków powiatu grybowski i gorlickiego*, TeKa Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, t. I, Kraków 1900, s. 295.

A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31, ryc. 21.

A. Kunysz, *Z zagadnień archeologii dorzecza Ropy* (w druku).

RZESZÓW m. woj.

Źródła pisane: W źródłach z XVII wieku w topografii miasta występuje miejsce zwane „Grodzisko” („a Pan od Grodziska aż do plebaniej opatrzenie mieć będzie”).

Literatura: Fr. Kotuła, *Obwarowanie Rzeszowa i rozwój przestrzenny miasta (w:) Pięć wieków miasta Rzeszowa*, Warszawa 1958, s. 183.

Położenie stanowiska: Mimo istnienia przekazów źródłowych lokalizujących grodzisko u podnóża szkarpy w rejonie byłego klasztoru OO Pijarów, warownię wczesnośredniowieczną należy lokalizować na terenie Staromieścia nad rzeką Przyrywą, na obszarze dawnego dworu Jędrzejowiczów (dzisiaj park szpitala przeciwgruźliczego).

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Teren w miejscu istnienia grodu silnie zniwelowany, brak śladów umocnień ziemnych.

Badania: Przed II wojną światową w czasie wykopów ziemnych natrafiono na warstwę kulturową,

sięgającą kilku metrów grubości. Obserwacje i szkice z odkryć wykonał Fr. Kotuła.

Materiały: Obok okazałych ilości ceramiki i kości zwierzęcych, znaleziono miecz żelazny.

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Chronologia: XII—XIV wiek.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 31 (wzmianka); tenże, *Początki...*, s. 113 (wzmianka); tenże *Badania Wierchy*, t. XXV, s. 209 (wzmianka).

J. Janowski, *Źródła i materiały do pradziejów Rzeszowa*, *Rocznik Województwa Rzeszowskiego Rzeszów* 1959, R. II, z. 1 (3), s. 81-129.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 107, 108 (wzmianka).

A. Kunysz, *Z pradziejów wsi...*, s. 119 (wzmianka); tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej ziemi Sanockiej...*, s. 363; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (wzmianka).

SADKOWA GÓRA pow. Mielec

Położenie stanowiska nr 1: Na drugim pastwisku za mostem na rzece Breń, po lewej stronie drogi do Szczucina, w odległości od niej 70 m i od mostu 300 m, na polu Władysława Bachdana.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) — zamczysko.

Opis: Kopiec podłużny, w przybliżeniu czworoboczny usytuowany z NW na SE, długi ok. 40 m, szeroki ok. 20 m, wysoki 2—2,5 m, nazywany jest przez okoliczną ludność „Górką przy dworze”, a dawniej —

jak mówią legendy — nazywano go „Kopcem Tatarskim”.

Badania: Badania inwentaryzacyjno-powierzchniowe przeprowadzili A. Talar i A. Jodłowski w r. 1961.

Materiały: Brak.

Literatura: Archiwum KZA w Rzeszowie, nr 582.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

SANOK m. pow.

Źródła pisane: Wzmianka w latopisie hipackim pod r. 1150 o zajęciu przez króla węgierskiego Gezę II grodu Sanoka i o wzięciu posadnika „wzia Sanok horod i posadnika jego Jasza”.

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 15, 16 i 61.

Źródła archeologiczne

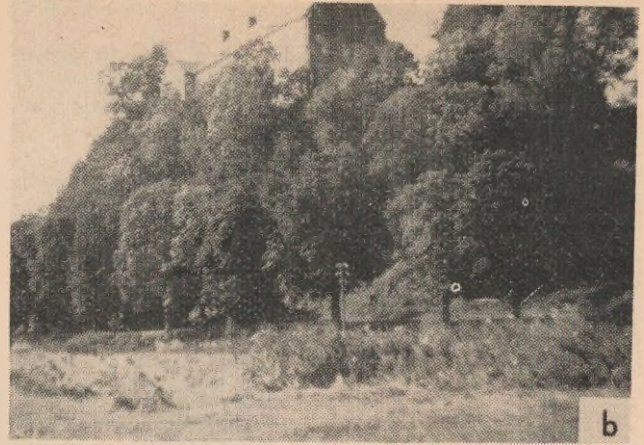
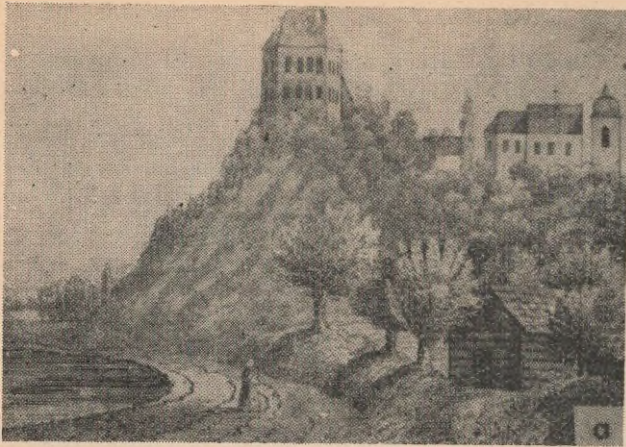
Położenie stanowiska: Góra zamkowa we wschodniej partii miasta (Ryc. 45-46).

Typ stanowiska: Grodzisko — od XIV wieku zamek.

Opis: Wzgórze zamkowe ma kształt zbliżony do trójkąta o wymiarach: dł. 100 m, szer. 70 m. Z trzech stron posiada strome zbocza. Od zachodu wykopano rów, odcinający cypel wzgórza od terenu, gdzie w średniowieczu zabudowało się miasto. Umocnienia pierwotne — ziemne wały — nie zachowały się.

Wzgórze przeszło poważne przeobrażenia w czasie wznoszenia zamku w XIV wieku jak i czasach nowo-

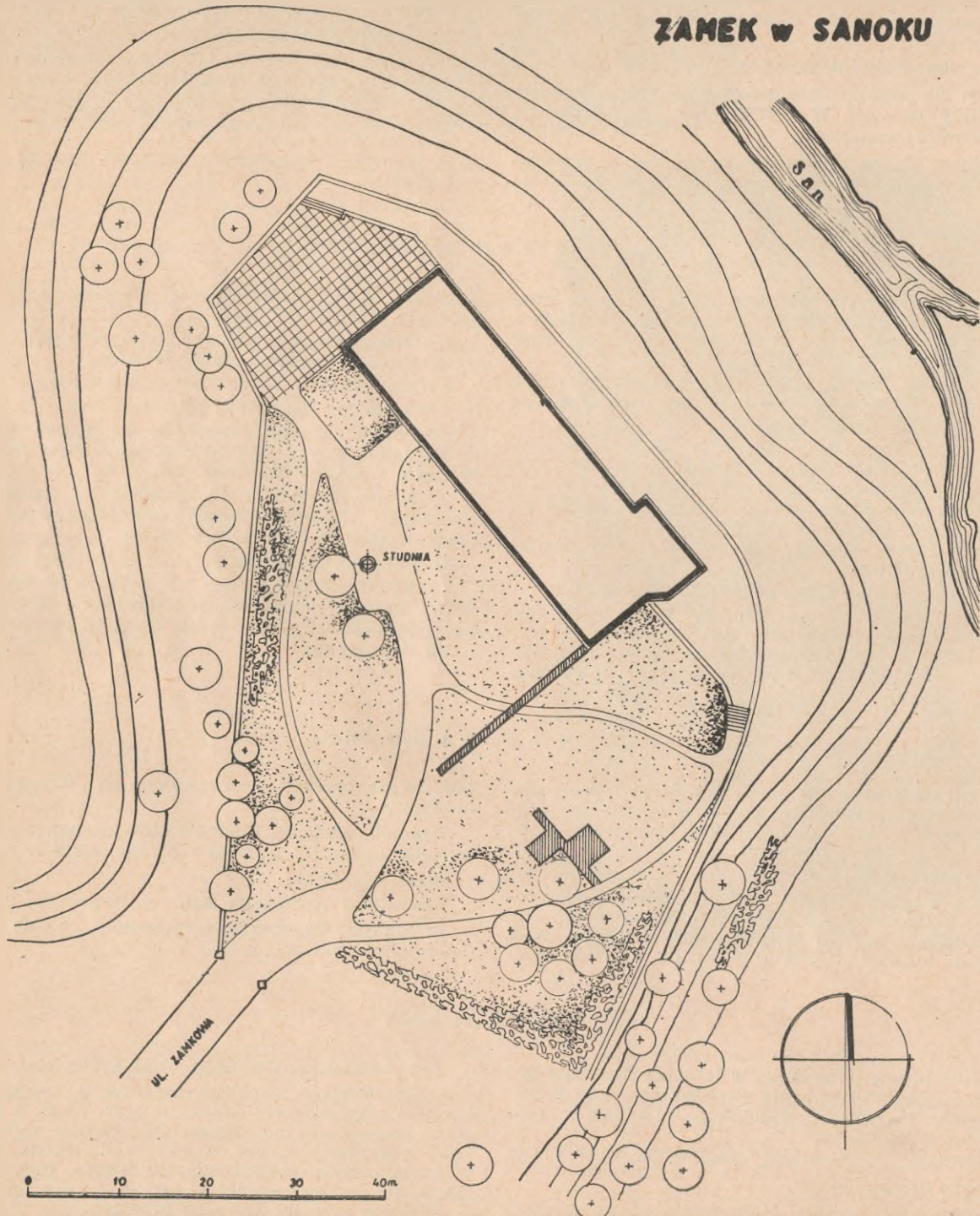

Ryc. 45. Sanok m. pow. a — widok wzgórza zamkowego w XIX w., b — wzgórze zamkowe dzisiaj.

Fot. A. Kunvsz

ZAMEK W SANOKU

Ryc. 46. Sanok m. pow. Plan sytuacyjno-wysokościowy góry zamkowej. Pomiar R. Halickiego

żytnych. Szczególnie duże zniszczenia zrobiono podczas II wojny światowej, gdy zbudowano kilka bunkrów niemieckich.

Badania: Wstępne zwiadowcze badania podjęto na terenie zamku w roku 1953 z ramienia ośrodka archeologicznego w Krakowie. Szersze prace wykopaliskowe przeprowadzono w r. 1961 z ramienia Woj. Końs. Zabytków w Rzeszowie. Badaniami w latach 1961—1962 kierował A. Kunysz.

Materiały: W kilku wykopach zwiadowczych uchwycono warstwę kulturową z wczesnego średniowiecza. Odkryto między innymi fragment cmentarza szkieletowego na cyplu od strony południowej oraz trzy jamy odpadowe. Ceramika, grociki strzał pozwalają obiekt odnieść do okresu wczesnośredniowiecznego.

SARZYNA pow. Leżajsk

Położenie stanowiska: W pld.-wsch. części wsi wśród łąk i pól uprawnych na polu ob. Marcina Bąka, nr parceli 12681.

Typ stanowiska: Grodzisko stożkowate.

Opis: Kopiec zw. „Zbojenka” posiada wymiary: średnica u podstawy 20 m, wys. 3,5 m, wewnątrz lekko wklęsły.

Zbiory: Muzeum Historyczne w Sanoku.

Chronologia: XI—XIII wiek.

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 56—65.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 327.

A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 3; tenże, *O położeniu wczesnośredniowiecznego Sącza*, *Rocznik Sądecki*, t. IV, s. 26, przyp. 62.

A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na terenie Sanoku i okolicy*, *Spraw. Rzesz. Ośr. Arch.* za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 25-27; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 83-91; tenże, *Badania wykopaliskowe w Sanoku w r. 1963*, *Spraw. Rzesz. Ośr. Arch.* za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 44-45.

Badania: na tym terenie przeprowadzili J. Machnik i J. Potocki w roku 1955. Również w roku 1961 z ramienia KZA w Rzeszowie prace inwentaryzacyjne przeprowadzili Antoni Jodłowski i Antoni Talar.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 159.

J. Potocki, *Badania powierzchniowe nad dolnym Sanem na odcinku od Jarosławia do Sandomierza*, *Spraw. Arch.*, t. IV, 1958, s. 175.

SIEDLISKA pow. Brzozów

Źródła pisane: Nazwa zapisana w akcie z r. 1570 „inter duos montes dictos Chorodisce ad villam Siedliska pertinentem et montem Zakruze”, *Castrensia Sanocensia* 317, s. 647.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61.

SIEDLISKA pow. Gorlice

Położenie stanowiska: Na cyplu wzgórza wysuniętym w dolinę rzeki Białej w obrębie zabudowań plebańskich.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Na terenie zabudowań plebanii, przy dawnym dworze stwierdzono zarysy warowni.

Badania: A. Żakiego w 1957 r. o charakterze powierzchniowym.

Materiały: Ułamki ceramiki zbliżone do form z XIII w.

Zbiory: MA Kraków.

Literatura: AAC, t. I, 1958, s. 132.

A. Kunysz, *Z zagadnień archeologii nad rzeką Ropą* (w druku).

SIELNICA pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Na południowo-wschodnim krańcu wsi, na wzniesieniu nad bezimiennym strumykiem (Ryc. 38b).

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Wały zamykają prawie kolistą przestrzeń o osiach N-S i E-W minimum 136 × 160 m. Od strony N-E zachował się w dobrym stanie fragment wału zaporowego, o długości 42 m i wysokości ok. 1,5—3 m. Z innych stron przeważnie na zboczach wzniesienia widoczny jest ślad pierwszego wewnętrznego wału w postaci ledwo zaznaczonej. Ślady dwóch dalszych wałów, biegnących pierścieniowato równoległe do pierwszego, są prawie zupełnie nieuchwytnie.

Próbné badania podjęte na wale zaporowym ujawniły resztki konstrukcji drewnianych przypuszczalnie przekładki. W obrębie obwałowań na powierzchni majdanu występują fragmenty ceramiki lużyckiej i wczesnośredniowiecznej.

Badania: Powierzchniowe w roku 1952 przeprowadza K. Wolski. W tym samym roku zwiadowcze drob-

ne badania wykopaliskowe przeprowadza A. Żaki. Teren grodu jest w roku 1963 penetrowany przez A. Kunysza.

Inwentarz: Drobne ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej, lepienie ręcznie i obtaczane.

Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej.

Chronologia: IX—X wiek.

Literatura: K. Wolski, *Gródek w Pawłokomie nad Sanem*, ZOW, R. XXI, 1952, z. 11-12, s. 187-189.

A. Żaki, *O grodzie w Sielnicy „Pawłokomie” i innych warowniach Małopolski*, ZOW, R. XXII, 1953, z. 3, s. 93-97; tenże, *Paczutki...*, s. 113.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108, ryc. 1, p. 37. s. 199, ryc. 1.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328 (jako Pawłokoma).

A. Kunysz, *Przemyśl wczesnodziejowy...*, s. 75.

A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna...*, s. 199, ryc. 1.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

SKRZYSZÓW pow. Ropczyce

Położenie stanowiska: Koło dawnego dworu i tzw. „Lamusa”.

Typ stanowiska: Nieokreślona warownia ziemna zwana „Wały”.

Opis: „Wały” posiadają rzut prostokątny o długości 80 m na linii wschód-zachód i około 70 m na osi półn.-półd. Wały posiadają szerokość u podstawy ok. 15 m. Po stronie zewnętrznej wałów znajduje się fosa o szerokości około 3—4 m, w niektórych odcinkach wypełniona wodą.

Badania: Powierzchniowe na tym obiekcie przeprowadził w r. 1959 A. Kunysz. Weryfikację obiektu i inspekcję przeprowadzili w r. 1961 A. Talar i A. Jodłowski.

Materiały: Brak.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 585 (notatki i szkice A. Talara).

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

SONINA pow. Łańcut

Położenie stanowiska: Cypłowate wzniesienie, na którym znajduje się kościół.

Typ stanowiska: Domniemana warownia.

Opis: Wzgórze posiada strome stoki. Usytuowane jest w zakolu rzeki Sawy. Dookoła szczytu w pewnym oddaleniu biegnie próg, być może relikwint jakichś umocnień obronnych starszych. Prace budowlane na wzgórzu związane ze wznoszeniem obiektu sakralnego

w poważny sposób zniszczyły istniejące średniowieczne umocnienia.

Badania: A. Kunysz o charakterze zwiadowczym; na powierzchni nie uzyskano żadnych materiałów.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: Archiwum KZA w Krakowie.

Fr. Kotula, *Warownie chłopskie...*, s. 109—111, ryc. na s. 110.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

SOLCA pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Około 250 m na wschód od cerkwi.

Typ stanowiska: Kopiec (?) — grodzisko stożkowate.

Opis: W południowej partii wsi na polach znajduje się wzniesienie, które ludność miejscowa zwie „Grodziskiem”. Kopiec posiada następujące rozmiary: wys. ok. 10 m, średnica podstawy ok. 25—30 m. Środek kopca jest zapadnięty.

Badania: powierzchniowe A. Kunysza, E. Pudelki nie dały wyników.

Chronologia: Być może wczesne średniowiecze.

Literatura: Wł. Demetrykiewicz, *Kurhany w przemyskiem i drohobyckiem*, Mat. Antr.-Arch. i Etn. 1897, t. II, s. 118.

B. Janusz, *Zabytki przedhistoryczne...*, s. 185 (lokalizuje na terenie wsi Sierakośce).

A. Kunysz, *Powierzchniowe i zwiadowcze badania archeologiczne w pow. przemyskim w r. 1964*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 53.

STANISŁAWCZYK pow. Przemyśl

Położenie stanowiska nr 1: Na terenie lewej terasy Sanu, w odległości około 400 m od Wiaru na północny zachód od kościoła znajduje się „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Zamczysko — być może grodzisko (?)

Opis: Zamczysko posiada rzut prostokątny, a w narożach kopce w rodzaju bastionów.

Badania: Badania z ramienia KZA w Rzeszowie, przeprowadził A. Koperski.

Materiały: W pobliżu zamczyska natrafiono na drobne ułamki ceramiki z czasów późnego średniowiecza.

Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej.

Literatura: A. Kunysz, *Powierzchniowe i zwiadowcze badania archeologiczne w powiecie przemyskim w roku 1964*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 54.

STRACHOCINA pow. Sanok

Źródła pisane: AGZ, s. 3126 (nazwa zapisana w akcie granicznym w r. 1520: „de monte Grodzisko”).

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 63.

STUBNO pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Zabudowania PGR.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) — zamczysko.

Opis: Znajduje się tutaj warownia z dobrze zachowanymi wałami i rowami.

Badania: Podczas poszukiwań powierzchniowych nie znaleziono żadnych materiałów.

Literatura: B. Janusz, *Zabytki przedhistoryczne...*, s. 185.

A. Kunysz, *Powierzchniowe i zwiadowcze badania archeologiczne w przemyskiem w r. 1964*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 54.

SZUFNAROWA pow. Strzyżów

Położenie stanowiska: W północno-zachodniej części wsi w kierunku Jaszczurowej, zlokalizowano nazwę wzgórza „Zamczysko”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?)

Opis: Wzgórze na którym znajduje się grodzisko porośnięte jest lasem i krzewami.

Badania: Powierzchniowe prowadziła Karpacka Ekspedycja Archeologiczna.

Materiały: Ułamki ceramiki typowe dla późnego średniowiecza.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 352.

AAC, t. I, 1958, s. 132-133.

A. Żaki, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna w r. 1957*, Spraw. Arch., t. XI, Warszawa—Wrocław—Kraków 1960, s. 73.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108.

SZYMBARK pow. Gorlice

Położenie stanowiska: Na terenie wsi wzgórze „Ryniok”.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Lesiste wzniesienie zwane przez ludność „Ryniok” posiada naturalne walory obronne, brak wszelkich umocnień obronnych.

Badania: W roku 1959 z ramienia Karpackiej Stacji Archeologicznej przeprowadzono badania powierzchniowe i zwiadowcze w kilku punktach Szymbarku: wzgórze „Ryniok”, „Miejska Góra” i teren

„Zamku”. Ostatnie badania prowadziła A. Gruszczyńska. Wynik na razie negatywny.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: A. Żaki, *Biecz i kasztelania biecka...*, s. 60.

A. Kunysz, *Z zagadnień archeologii dorzecza Ropy* (w druku).

A. Kwolek, *Badania wykopaliskowe w Szymbarku pow. Gorlice*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 49.

TEMESZÓW pow. Brzozów

Położenie stanowiska: Cyplowate wzniesienie położone na lewym brzegu Sanu, wysunięte w dolinę rzeki. Obszar ten ludność zwie „Horodyskiem”. Dzisiaj stanowi własność St. Strzałki i J. Parasiaka z Temeszowa.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) (Ryc. 47).

Opis: Teren wzgórza wznosi się od zachodu ku wschodowi, aby od tej drugiej strony opaść stromym zboczem w dolinę Sanu. Od północy i południa zbocza są silnie strome. Umocnień na powierzchni brak, uległy zniszczeniu przez uprawę pola.

Badania: Prace wykopaliskowe na tym obiekcie przeprowadza J. Janowski (r. 1960) oraz A. Jodłowski (r. 1963). Ostatnie badania miały na celu określić bliżej chronologię obiektu. Mimo założenia kilku wykopów (1, 3, 5) nie uzyskano danych do datowania grodziska.

Materiały: Odkryto dwie jamy owalne oraz jedno palenisko. Jamy wypełnione były przepaloną ceglastą ziemią z kawałkami polepy, węgla drzewnych i kamieni. W obiektach brak było materiału.

Chronologia: Nieokreślona — kultura łużycka (?).

Zbiory: Muzeum w Krośnie, Muzeum w Rzeszowie.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 113.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 328.

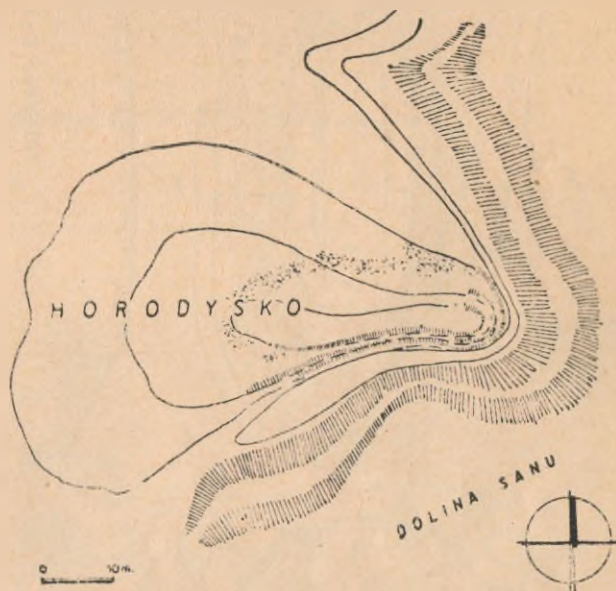
A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 68.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70.

A. Jodłowski, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych na osadzie w Temeszowie*

pow. Brzozów w roku 1963, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 21.

Archiwum KZA Rzeszów, nr 22.

Ryc. 47. Temeszów pow. Brzozów. Schematyczny plan grodziska.

TREPCZA pow. Sanok

Położenie stanowiska nr 1: W pasie wzgórz, ciągnących się wzdłuż lewego brzegu Sanu, na szczycie, wznoszącym się 500 m n.p.m., w pobliżu wzgórza zw. „Kopacz”.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne Nr 1.

Opis: Grodzisko posiada wymiary: długość 450 m i szerokość 80 m. Składa się z dwóch elementów: grodu zewnętrznego i wewnętrznego. Gród zewnętrzny znajduje się w zwężonej części wzgórza od strony południowej. Wnętrze jego mierzy ok. 200 m długości i ok. 75 m szerokości (bez wałów). Gród wewnętrzny jest kołem o średnicy prawie 75 m i dotyka poprzedniego elementu od strony północnej. W pewnej odległości występują po północnej stronie dwa wały pierścieniowate, odcinające grodzisko od zaplecza. Odległość pomiędzy tymi wałami wynosi ok. 55 m. Szerokość wałów jest różna — wynosi od 6—15 m. Od strony południowej wały mają wysokość niewiele powyżej metra, im dalej w kierunku północnym wysokość ich wzrasta do 4, 6, i 10 m (Ryc. 48-49).

Jedyna przerwa w wałach (brama?) znajduje się po stronie południowej. Najwyższe są obecnie wały grodu wewnętrznego. Wzniesiono je najprawdopodobniej w konstrukcji drewnianej, choć stwierdza się znaczną ilość kamieni uformowanych w kostkę, o wymiarach większych niż 50 cm.

Badania: Na obiekcie tym w roku 1951 przeprowadził T. Żurowski wraz z Fr. Krukiem i St. Stefańskim.

Inwentarz: Brak.

Chronologia: Wczesne średniowiecze (?).

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 314-327.

ZOW, R. XX, z. 11-12, s. 189.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 113, p. 80.

L. Gajewski, *Drugie grodzisko w Trepczy*, AAC, I, z. 2, s. 232-238.

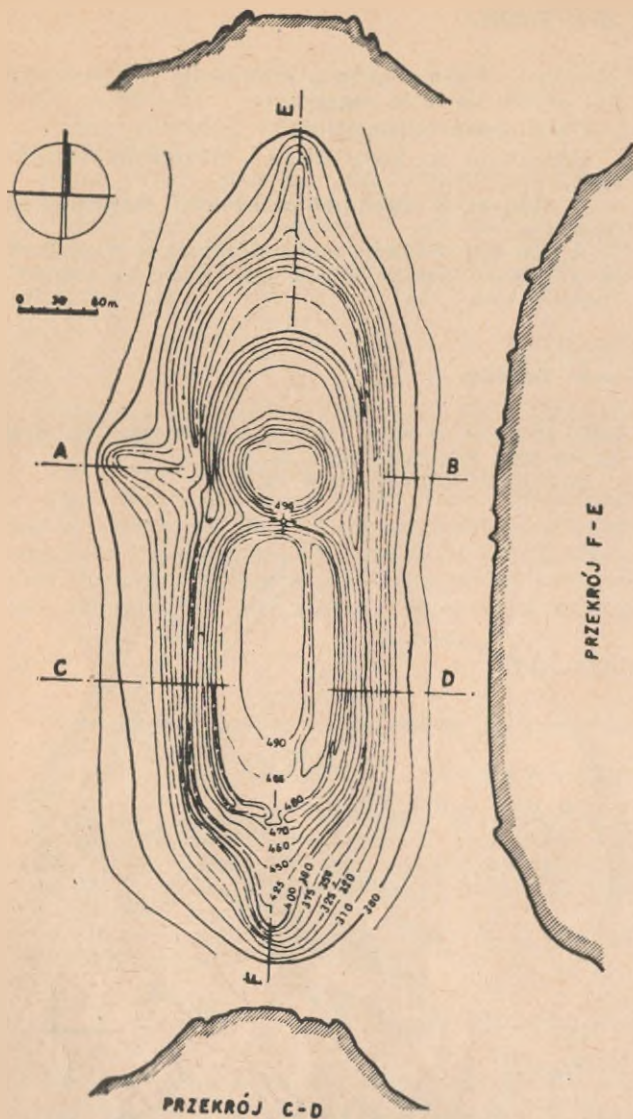
A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 67, 91, ryc. 7, 8, 16.

Położenie stanowiska nr 2: Na lewym brzegu Sanu na wzgórzu, obok którego Sanoczek wpada do Sanu.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne Nr 2.

Opis: Na szczycie, wznoszącym się 480 m n.p.m., na samej jego kulminacji znajdują się wały i fosy grodziska. W centralnej partii znajdowała się mieszkalna część grodu (?), która posiada w przybliżeniu kształt trapezowaty, względnie podkowiasty i zajmuje obszar kilkudziesięciu arów. Dookoła tego majdanu biegnie dobrze zachowany kolisty wał — umownie nazwiemy go wałem I — poza którym znajduje się głęboka fosa i szczątki nieco gorzej zachowanego wału II. Dalej dostrzegamy jeszcze jedną fosę i szczątki wału III. Od tego miejsca widoczne są na zboczach od strony pld. i zach. resztki jak gdyby jeszcze jednej fosy i IV wału. Wymienione elementy obronne (wały i fosy) ułożone są w stosunku do siebie tarasowato, tzn. obejmują one od góry w dół stoki wzgórza tak, że utrud-

Ryc. 48. Trepcza pow. Sanok. Plan sytuacyjno-wysokościowy grodziska „Horodna”.

Wg T. Zurowskiego

niąją dostęp do szczytu z każdej strony. Zarówno w wale I jak i II znajdują się od strony płn. przerwy, szerokości kilku metrów. Są to być może ślady bram i wjazdu do „mieszkalnej partii” grodu.

O konstrukcji wewnętrznej wału niewiele można powiedzieć. W oparciu o poczynione obserwacje na wale I — istniejąca spalenizna — przepalone kamienie czy glina pozwalają przypuszczać, że wewnątrz nasypu było drewniane.

Na terenie grodziska zalega warstwa kulturowa o grubości kilkudziesięciu centymetrów.

Badania: Przeprowadził w roku 1958 L. Gajewski z IHKM PAN Oddział w Krakowie. Teren ten objął badaniami w r. 1962 A. Kunysz.

TRZCINICA pow. Jasło

Położenie stanowiska: Grodzisko zwane „Wały” znajduje się na południowy wschód od centrum wsi, nad dawnym korytem rzeki Ropy i bezimiennego strumyka (Ryc. 50, 51).

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate wielodziałowe.

Opis: Właściwe grodzisko zajmuje cypel wzniesienia, wcinającego się w dolinę rzeki Ropy i bezimiennego strumyka. Posiada ono rozmiary 100 × 80 m oraz bardzo dobrze zachowane wały o rzucie mniej więcej owalu. Od zachodu, skąd był łatwiejszy dostęp, prze-

Ryc. 49. Trepcza pow. Sanok. a — fragment wału nr 1 na grodzisku „Horodna”; b — fosa nr II na grodzisku „Horodna”.

Fot. A. Kunysz

Inwentarz: Tak na powierzchni jak i w wykopach zwiadowczych znaleziono liczne ułamki ceramiki, grudki węgla drzewnych oraz polepy. Wśród ceramiki można wyróżnić ułamki naczyń lepionych ręcznie i obtaczanych. Poza tym fragmenty naczyń silnie obtaczanych na krążku garncarskim. Z innych zabytków znaleziono nóż żelazny mało typowy.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: IX—X wiek oraz XI—XIII wiek.

Literatura: L. Gajewski, *Drugie grodzisko w Trepczy pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 2, s. 232-238, ryc. 1-3; tenże, *Grodzisko we wsi Trepcza pow. Sank, WA*, t. XXVII, z. 3, Warszawa 1962, s. 326-327 + 1 ryc.

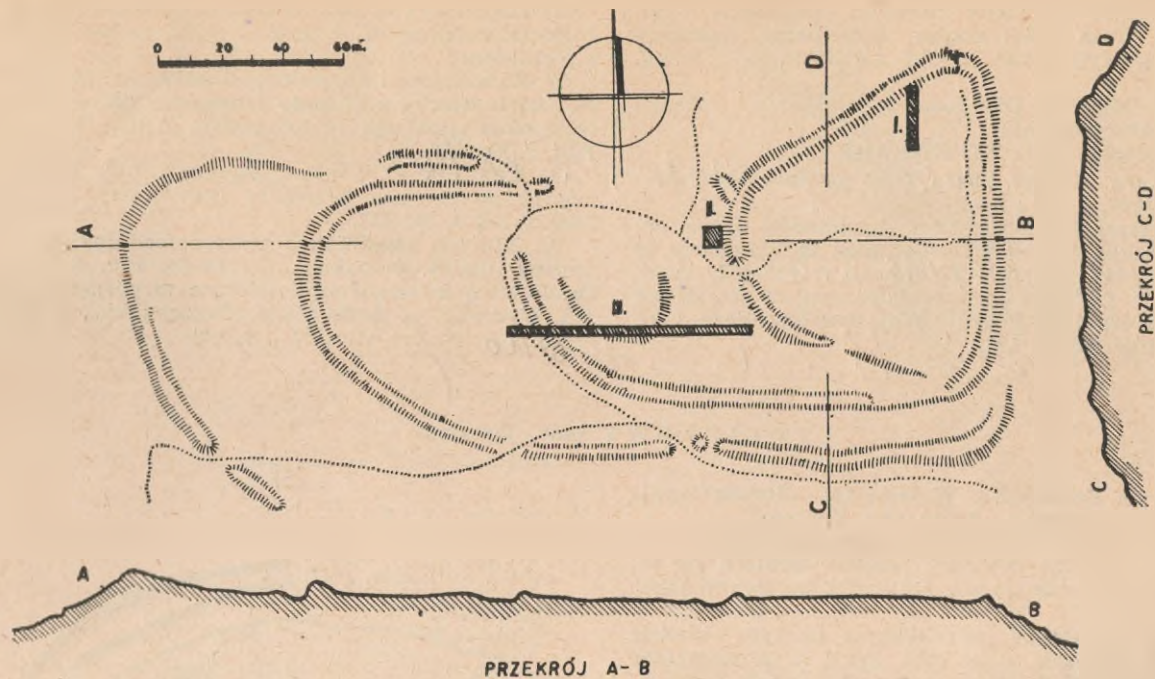
A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 67, 91.

J. Janowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych przez Muzeum w Krośnie w roku 1962*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 27-29.

biegają dodatkowo łukowato trzy pierścienie wałów, w odstępach od 60—70 m. Wał II grodu posiada wysokość ok. 5 m, wał III ok. 7 m i średnicę u podstawy ok. 20 m. Wał IV jest najniższy, od 1—2 m wysokości. Poniżej wszystkich wałów od strony zewnętrznej widoczne są ślady fos, najwyraźniej zachowanych przy wale III.

Badania: Pierwszym, który odkrył grodzisko, był ks. Wł. Sarna, przeprowadzając wizytację obiektu w XIX w. z konserwatorem Tomkowiczem. Następni, którzy podjęli badania, byli H. Zoll-Adamikowa,

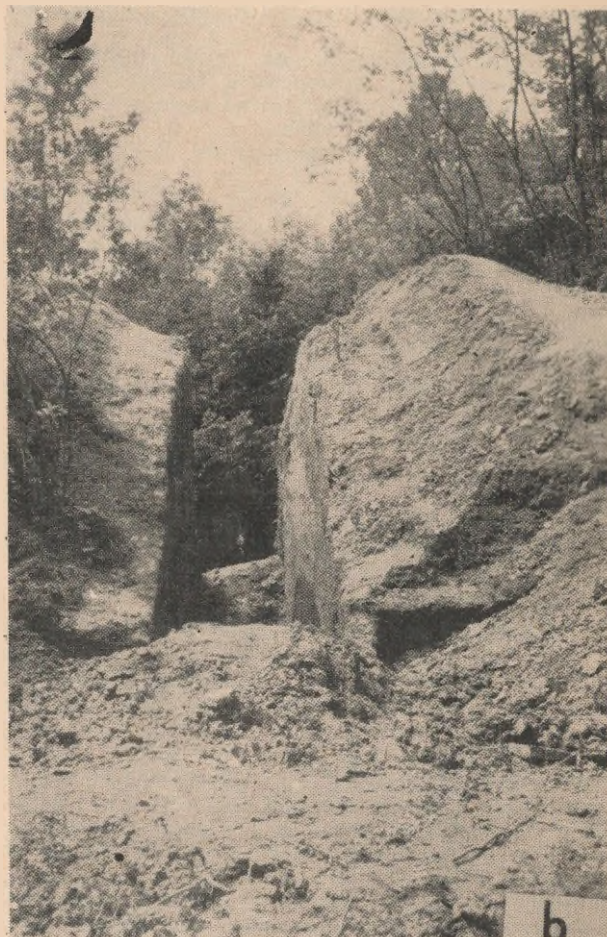
Ryc. 50. Trzcinnica pow. Jasło. Schematyczny plan grodziska zw. „Wały”.

Wg A. Zakiego

Ryc. 51. Trzcinnica pow. Jasło. a — widok wału nr I grodziska od strony południowej z majdanu; b — przekop przez wał nr II grodziska.

Fot. A. Kunysz

A. Żaki i A. Kunysz. Autor niniejszego opracowania przeprowadzał badania zwiadowcze w r. 1958, zaś szersze wykopaliska w r. 1962. Konsultantami moich prac byli prof. dr R. Jamka i doc. dr G. Leńczyk. Badaniami objęto rejon I (gród właściwy), gdzie założono wykop nr I na wale po stronie północnej. Uzyskano tutaj dane do konstrukcji wału I grodu oraz materiały, dotyczące pierwotnej zabudowy.

Jeśli chodzi o konstrukcję wału grodu, to stanowiły je „skrzynie” wykonane z belek okrągłych kładzionych w poprzek biegu wału w formie przekładki wzmocnionej pionowymi słupami. Odstępy między belkami wynosiły od 25—30 cm, grubość belek od 5—12 cm. W profilu wału grodu właściwego odkryto dwie fazy osadnictwa.

W czasie wykopalisk w rejonie II (międzywale nr 1) założono dwa wykopy — nr II po lewej stronie pierwotnego wjazdu do grodu oraz nr III, obejmujący całą przestrzeń od fosy zewnętrznej wału I do fosy wewnętrznej wału II.

Wykop miał długość około 46 m. Odkryto w jego obrębie obiekty mieszkalne oraz ciekawą konstrukcją wnętrza wału. Wysokość wału wynosiła 4 m, średnica

u podstawy 16 m. Stwierdzono tutaj trzy poziomy konstrukcji, świadczących o odbudowie wału. Po wewnętrznej stronie wału stwierdzono zarysy skośnie wbijanych słupów.

Materiały: Obok drobnych ilości skorup lużyckich znaleziono również zabytki z okresu rzymskiego — ceramika, grot oszczepu. Największą liczbę zabytków znaleziono z doby wczesnośredniowiecznej, od czasu

VIII—XII/XIII w. Obok ceramiki znaleziono kości zwierzęce, duże ilości ziaren zbóż: prosa, pszenicy, jęczmienia, żyta oraz roślin strączkowych: bobu, grochu (?).

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie (materiał nie zinwentaryzowany).

Chronologia: VIII—XII/XIII wiek.

Literatura: Ks. Wł. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego, Jasło 1908*, s. 371 i nast.

A. Kunysz, *Sprawozdanie z działalności działu archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie za rok 1958—1959*, WA, t. XXVII, z. 1, s. 125-127; tenże, *Działalność Ośrodka Archeologicznego w Rzeszowie w latach 1957—1958*, Rocznik Woj. Rzeszowskiego, t. II, z. 1, Rzeszów 1959, s. 193.

H. Zollówna i A. Żaki, *Grodzisko w Trzciniicy pow. Jasła (Polska)*, AAC, t. 1, z. 1, 1958, s. 114-116 wraz z planikiem.

A. Żaki, *Biecz i kasztelania Biecka...*, s. 50-63; tenże, *Skarb żelazny z Zawady Lanckorońskiej i problem chronologii grodzisk małopolskich*, AAC, III, z. 1-2, 1961, s. 234-236.

A. Kapiszewski, *Droga z Pannonii w r. 996, Przyczynek do dziejów Przełęczy Dukielskiej*, AAC, II, 1960, z. 1-2, s. 106-117.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 66-68, ryc. 7c; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 3-28; tenże, *Przyczynki...*, s. 80-81; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

TULIGŁOWY pow. Jarosław

Położenie stanowiska: W lesie zw. „Borusz” znajdują się wały zwane „Ariańskim Zborem”.

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate.

Opis: Grodzisko właściwe posiada średnicę 100 m, odcięte od zaplecza trzema wałami zaporowymi (Ryc. 52).

Badania: Wstępne poszukiwania na tym obiekcie podjął G. Leńczyk w r. 1946. Prace wykopaliskowe o charakterze sondażowym przeprowadził G. Leńczyk w r. 1954 z zespołem archeologów: K. Bieleninem, M. Gedlem, K. Radwańskim.

Wykopy założono w trzech miejscach na majdanie grodu właściwego w międzywałiu I, a także przy źródleku w międzywałiu I-II. Odkryto ziemianki oraz przebadano wał.

Materiał: Ceramika lepiąca ręcznie i obtaczana na kole garncarskim z ornamentem falistym, brzegami mniej lub więcej wywiniętymi na zewnątrz.

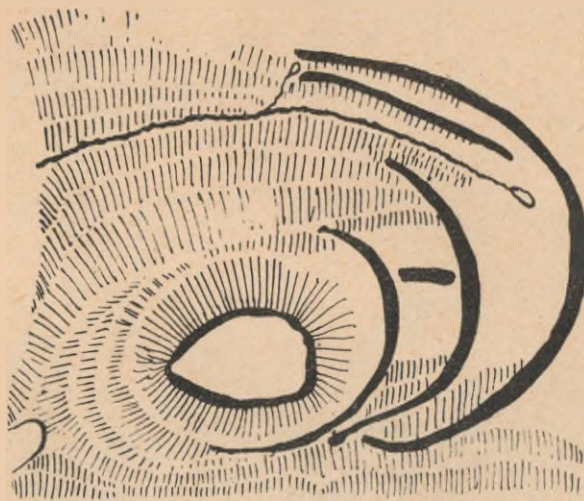
Chronologia: IX—XI wiek.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków, księga wpływów 1954 r., nr 62.

Literatura: G. Leńczyk, *Nowe stanowiska...*, s. 167.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31; tenże, *Początki...*, s. 113.

A. Kunysz, *Przemysł wczesnodziejowy...*, s. 75; tenże, *Rzeszowskie w zaraniu dziejów*, Rzeszów 1961, s. 13.

Ryc. 52. Tuligłowy pow. Jarosław. Schematyczny planik grodziska.

Wg G. Leńczyka

TYRAWA SOLNA pow. Sanok

Położenie stanowiska: Na prawym brzegu Sanu, na południowo-zachodnim krańcu wzgórza zw. „Czaracie” lub „Diabla Góra”.

Typ stanowiska: Grodzisko.

Badania: W roku 1958 przeprowadził L. Gajewski.

Opis: Grodzisko znajduje się na wzgórzu posiadającym długość 750 m i szerokość 300—320 m. Zajmuje prawie całą wyższą z natury obronną partię wysuniętą w kierunku ujścia strumienia Tyrawskiego do Sanu. Zbocza od strony pń.-zach., pńd.-zach. i pńd.-wsch. są strome. Tutaj też zachowały się najlepiej wały ziemne o szerokości około 4—6 m i 3—4 m. Grodzisko oddziela od zaplecza głęboki przekop usytuowany poprzecznie do dłuższej osi wzgórza. Od wewnętrznej strony grodu nad krawędzią przekopu znajduje się niezbyt wysoki nasyp (być może relikt wału ziemnego). Wał grodziska dość dobrze zachowany jest na zboczu południowo-zachodnim. Po drugiej stronie przekopu dostrzec można drugi wał nieco

wyższy od wału I. Dalszego przebiegu wału II nie można stwierdzić. Na podstawie obserwacji można wnosić, że grodzisko miało kształt elipsowaty, zarysowany głównie przez przekop. Największa długość wnętrza grodziska wynosi ok. 250 m, zaś szerokość ok. 50 m. Wał posiadał konstrukcję drewniano-ziemną.

Badania: Powierzchniowe i zwiadowcze w r. 1958 przeprowadził L. Gajewski.

Inwentarz: W warstwie kulturowej na majdanie grodziska o grubości ok. 15—50 cm znaleziono duże ilości ceramiki.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne Kraków.

Chronologia: X i XI wiek oraz XI—XIII wiek.

Literatura: L. Gajewski, *Grodzisko w Tyrawie Solnej pow. Sanok*, AAC, t. I, z. 1, s. 239-241, ryc. 1; tenże, *Grodzisko we wsi Tyrawa pow. Sanok*, WA, t. XXVII, z. 3, W-wa 1962, s. 327-328.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 70.

TYRAWA WOŁOSKA pow. Sanok

Położenie stanowiska: Na północ od Tyrawy Wołoskiej, w drugim rzędzie łańcucha Gór Słonnych, w widłach dwóch górskich potoków znajduje się

wzgórze „Gródek”, zwane również „Horodek” oraz przewężenie zwane „Perokopy” (Przekopy) (Ryc. 53).

Typ stanowiska: Grodzisko.

Opis: Grodzisko stanowi niedużą płaszczyznę o średnicy około 75 m, dostępne jedynie od strony Przekopów lub od strony miasteczka. Od strony zach. i wsch. teren jest bardzo stromy. Od południa zniwelowany orką. Na zboczach widoczne są ślady wałów.

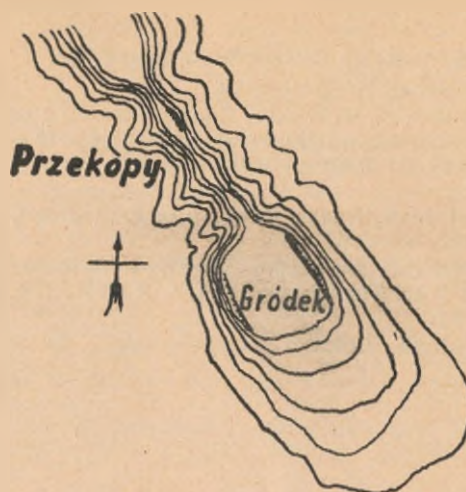
Badania: powierzchniowe rozpoczął przed II wojną światową T. Żurowski. W r. 1957 przeprowadził na tym terenie ponowne badania.

Inwentarz: Brak.

Chronologia: Wczesne średniowiecze (?).

Literatura: ZOW, R. XXIV, z. 1, s. 46-47, ryc. 6 (notatka T. Żurowskiego).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 68.

Ryc. 53. Tyrawa Wołoska pow. Sanok. Plan warstwowy grodziska.

Wg T. Żurowskiego

W A I A W A pow. Przemyśl

Źródła pisane: z roku 1293.

Literatura: A. Gilewicz, J. Róžański, *Ziemia Przemyska*, Kraków 1963, s. 64.

Źródła archeologiczne

Położenie stanowiska nr 2: Teren w pobliżu zabudowań PGR.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: Nieokreślona warownia posiada dość dobrze zachowane wały ziemne oraz fosę.

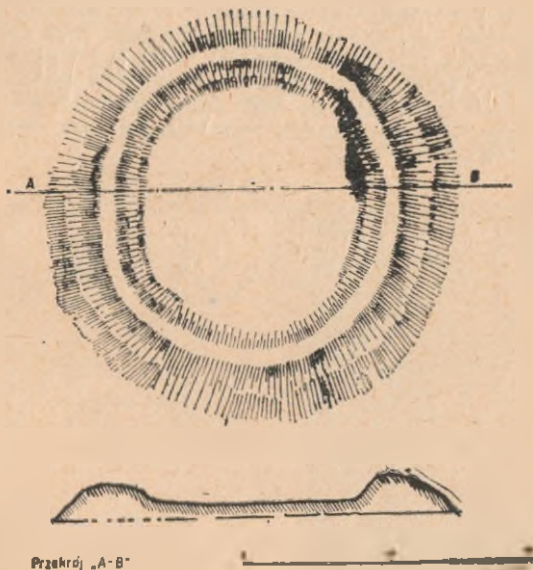
Badania: A. Koperski i A. Wołczyk z ramienia KZA w Rzeszowie w roku 1964 przeprowadzili badania o charakterze zwiadowczo-inwentaryzacyjnym.

Materiały: Brak.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: A. Kunysz, *Powierzchniowe i zwiadowcze badania archeologiczne w powiecie przemyskim w r. 1964*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964", Rzeszów 1964, s. 54.

W I Ą Z O W N I C A pow. Jarosław

Położenie stanowiska: Przy drodze z Jarosławia do Sieniawy, po jej stronie północnej, w miejscu gdzie znajduje się most na strumyku Wyczawa, przepływającym skrajem wsi Wiązownica.

Typ stanowiska: Grodzisko pierścieniowate.

Opis: Ludność obiekt zwie „Szańce”. Do dzisiaj zachował się pierścieniowaty wał grodziska o średnicy ok. 70–80 m. Wysokość wału silnie zniszczonego orką wynosi około 1 m (Ryc. 54).

Badania: powierzchniowe przeprowadził w roku 1962 A. Kunysz.

Inwentarz: Kilka drobnych skorup zebranych na powierzchni (łużyckich i wczesnośredniowiecznych).

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Literatura: A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań na osadzie wczesnośredniowiecznej VIII–X w. w Manasterzu pow. Jarosław*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 32; tenże, *Początki Jarosławia w świetle danych archeologii* (w druku).

Ryc. 54. Wiązownica pow. Jarosław. Schematyczny planik grodziska zw. „Szańce Tatarskie”.

Wg A. Kunysza

W I E L O W I E Ś pow. Tarnobrzeg

Położenie stanowiska: Na pograniczu wsi Wielowieś i Sielec, tuż w pobliżu Wisły.

Typ stanowiska: Grodzisko podkowiaste.

Opis: Grodzisko ma kształt podkowiasty. Wał stanowi ok. 5/6 obwodu majdanu o wymiarach na osi N-S 51 m, Z-W 42 m. Wał zachowany dość dobrze posiada szerokość u podstawy 13–15 m, zaś wysokość 2 m. Od strony półn. znajduje się pierwotny wjazd-brama (Ryc. 55).

Badania: W roku 1958 prace sondażowe przeprowadził K. Moskwa, zakładając wykop od środka majdanu poprzez wał na zewnątrz, w kierunku wschodnim, długości 25 m, szerokości 1 m.

Materiały: Drobne ułamki ceramiki znalezione w wale, są wykonane ręcznie, powierzchnia ich chropowata, brunatna, względnie szara. Na kilku fragmentach stwierdzono ornament linii falistej. Obok ce-

ramiki znaleziono kości zwierzęce, grudki polepy i żuźla.

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

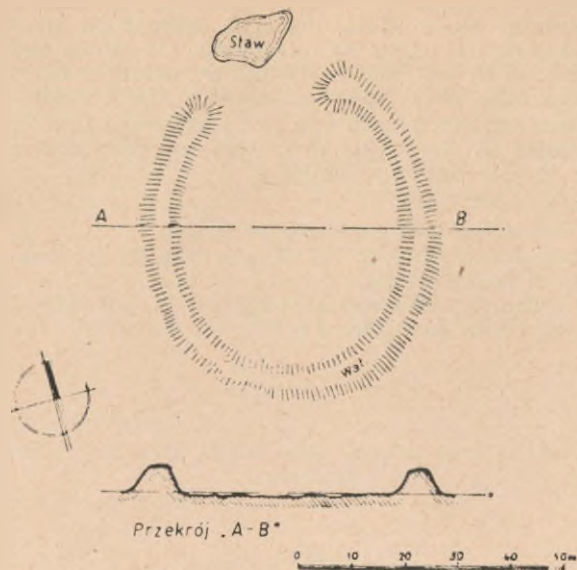
Chronologia: X—XIII wiek.

Literatura: A. H. Kirkor, *Zdanie sprawy z wycieczki do Mokrzyżowa odbytej w listopadzie 1876 r.*, Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej, Kraków 1877, t. I, s. 40.

J. Pasternak, *Ruske Karpaty w archeologii*, Praha 1928, s. 151.

K. Moskwa, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w Wielowieści pow. Tarnobrzeg*, WA, t. XXVII, z. 4, W-wa 1962, s. 397.

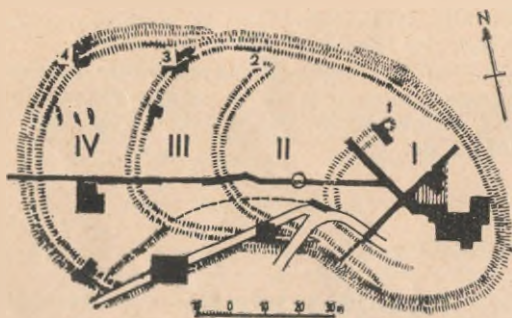
A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 366, 391 (mapa).

Ryc. 55. Wielowieś pow. Tarnobrzeg. Plan grodziska podkowiastego.

Wg K. Moskwy

WIETRZNO pow. Krosno

Ryc. 56. Wietrzno pow. Krosno. Plan grodziska z oznaczonymi miejscami badanymi.

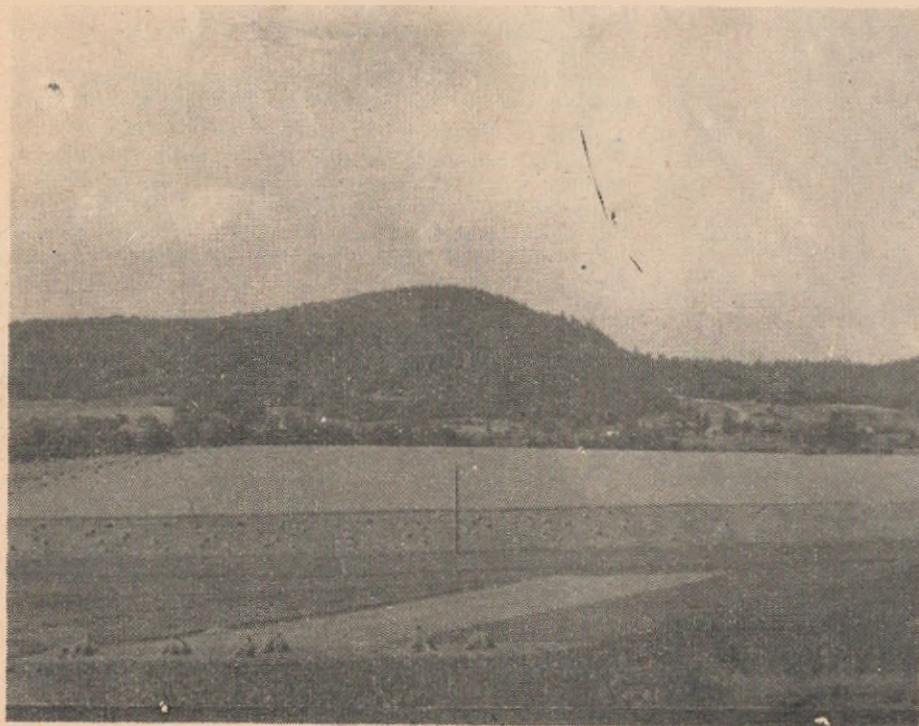
Wg A. Żaklego

Polożenie stanowiska: W dolinie rzeki Jasiołki, na jej lewym brzegu znajduje się góra zwana „Grodzisko” (Ryc. 57).

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne.

Opis: Góra „Grodzisko” od strony doliny posiada strome zbocza. Od tej strony zbocze jej tworzy nad doliną trzy grzbiety przedzielone wdzierającymi się wąwozami. Na środkowym grzbiecie, który jest największy, mieści się grodzisko. Na szczycie góry znajduje się nieduży kopiec. W miejscu tym znajdował się punkt triangulacyjny — 426 m n.p.m.

Schodząc od kopca w kierunku południowo-wschodnim, po lekko nachylonym zboczu góry, w odległości 150 m spotykamy zewnętrzny wał grodziska. Z wewnętrznej jego strony znajduje się fosa. Wał ten jest łukowato wygięty, tworząc jak gdyby pierwsze podgrodzie. W odległości około 50 m dalej, w tym samym kierunku, znajduje się wał drugi, również łukowato wygięty. U jego podnóża znajduje się fosa. Wał ten.

Ryc. 57. Wietrzno pow. Krosno. Ogólny widok grodziska.

Fot. A. Kunysz

wraz z fosą schodzą na zbocza i tam stopniowo zanikają.

Podgrodzie drugie zamknięte tym wałem jest znacznie mniejsze od pierwszego. W odległości 20 m w tym samym kierunku spotykamy wał trzeci z fosą, leżącą na jego zewnętrznej stronie. Ten wał jest również łukowato wygięty, otaczając trzecie podgrodzie, które jest znacznie większe od drugiego, gdyż dopiero w odległości 55 m przebiega wał czwarty, otaczający właściwe grodzisko. Wał ten od strony szczytu góry ma z zewnętrznej strony fosę, która dochodząc do zbocza mniej stromego i tworzącego tu po obu stronach rodzaj tarasów, gubi się, gdy wał jeszcze przechodzi wzdłuż krawędzi na nieznacznej przestrzeni.

Właściwe grodzisko ma kształt czworoboku z wygiętymi łukowato bokami i zaokrąglonymi kątami. Średnica dłuższa wynosi około 90 m, poprzeczna mniejsza 70 m. Na osi, grodzisko z trzema podgrodziami posiada długość około 150 m. Wały posiadają wysokość od 4–6 m (Nr I), 5 m (Nr II), zaś średnica u podstawy wynosi około 9–10 m (wał Nr I) i 10 m (wał Nr III) (Ryc. 56).

Badania: W r. 1928 pierwsze prace powierzchniowe przeprowadził R. Jakimowicz i z jego polecenia wykonano pomiar grodziska. Szersze prace wykopaliskowe na terenie grodziska w Wietrznie podjęto dopiero w roku 1951. Trwały one z przerwami do 1956 r. Pracami kierował A. Żaki wraz z licznym zespołem archeologów. Fundusze na badania przeznaczyło Ministerstwo Kultury i Sztuki Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków.

Cały teren grodziska podzielono na rejony I, II, III, IV, naniesiono siatkę arów. Eksploracją objęto w rejonie I następujące ary: 437, 438, 472 oraz części arów: 439, 473, 471, 435, 401, 366, 330, 368 i 369. Przecięto poza tym na osi W-Z prawie wszystkie wały wykopem wąskoprzeźrznym oraz partie między wałami, uzyskując pierwotną głęb. fosy. W wałach stwierdzono między innymi konstrukcję drewnianą, tzw. „przekładki pilotowanej”.

Materiały: Spośród zabytków na szczególną uwagę zasługuje ceramika z dwóch faz osadniczych. Pierwsza prymitywniejsza, lepiona ręcznie, obtaczana na krążku oraz druga toczona na kole garncarskim. Spośród znalezionych ułamków naczyń, przytłaczająca większość nie była opatrzona znakami garncarskimi, w dwóch wypadkach rozpoznano znak w kształcie swastyki i odmiany podwójnego koła szprychowego.

Oprócz tego znaleziono fragmenty prążnicy oraz dwa przęśliki dwustożkowate. Z zabytków metalo-

wych można wymienić: sierp żelazny, radliczkę — styk do pługa (?), noże żelazne, żelazne groty strzał z tulejką i zadziarami itp. Spośród materiałów zoologicznych znaleziono tylko nieliczne kości zwierzęce drobno połupane i źle zachowane. Wśród nich wyróżniono kości dzika lub świni domowej i przypuszczalnie krowy.

Materiały botaniczne reprezentowane były przez liczne odciski ziaren proso (*Panicum miliaceum* L.) oraz kilka ziaren jęczmienia (*Hordeum* sp.) i pszenicy zwyczajnej (*Triticum compactum* Host.). Jak wykazała analiza, drewnem użytym jako budulec do wałów był: dąb (*Quereus robur* L.), akacja (*Robinia pseudoakacia*) oraz być może lipa (*Tilia*), topola (*Populus*), buk (*Fagus silvatica* L.), sosna (*Pinus silvestris* L.).

Chronologia: IX—X, XII—XIII wiek wg A. Żakiego.
Zbiory: Muzeum Archeologiczne w Krakowie. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu, Pracownia Archeologiczna.

Literatura: R. Jakimowicz, *Grodzisko pod Przełęczą Dukielską*, WA, t. XIII, 1935, s. 173-174, tabl. XLVII—XLIX.

J. Kostrzewski, *Kultura prapolska*, wyd. II, Poznań 1949, s. 88, ryc. 32.

A. Żaki, *Sprawozdanie z prac badawczych prowadzonych w Wietrznie-Bóbrce pow. Krosno i okolicy*, Przegląd Zachodni, VII, (1951), z. 11-12, s. 499-509; tenże, *Wietrznów — wczesnośredniowieczny gród graniczny w świetle badań lat 1952—1953*, WA, t. XXIV, z. 1-2, Warszawa 1957, s. 1-36; tenże, *Początki osadnictwa w Karpatach Polskich*, Wierchy, t. XXIV, 1955, s. 114; tenże, *Karpacka Ekspedycja Archeologiczna w latach 1951—1955*, Spraw. Arch., R. V, Kraków 1959, s. 193-211; tenże, *Badania grodziska Wietrznio-Bóbrka pow. Krosno w roku 1954*, Spraw. Arch., t. 2, 1956, s. 112-128; tenże, *Najdawniejsze dzieje Jasła i okolicy...*, s. 31-36; tenże, *Z archeologii woj. rzeszowskiego...*, s. 211, ryc. 1-8a; tenże, *Biecz i kasztelania Biecka...*, s. 49-57, ryc. 22.

J. Piaskowski, A. Żaki, *Wczesnośredniowieczne narzędzia stalowo-żelazne z grodziska Wietrznio-Bóbrka pow. Krosno*, *Materiały Archeologiczne*, t. I, 1959, s. 333-341.

A. Kunysz, *Rzeszowskie w zaraniu dziejów*, Rzeszów 1961, s. 7, 10, ryc. 5; tenże, *Przyczynki...*, s. 76-78; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 10-20, ryc. 3/1; tenże, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 66-67, ryc. 7a; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328, 340-344.

WIEWIÓRKA pow. Dębica

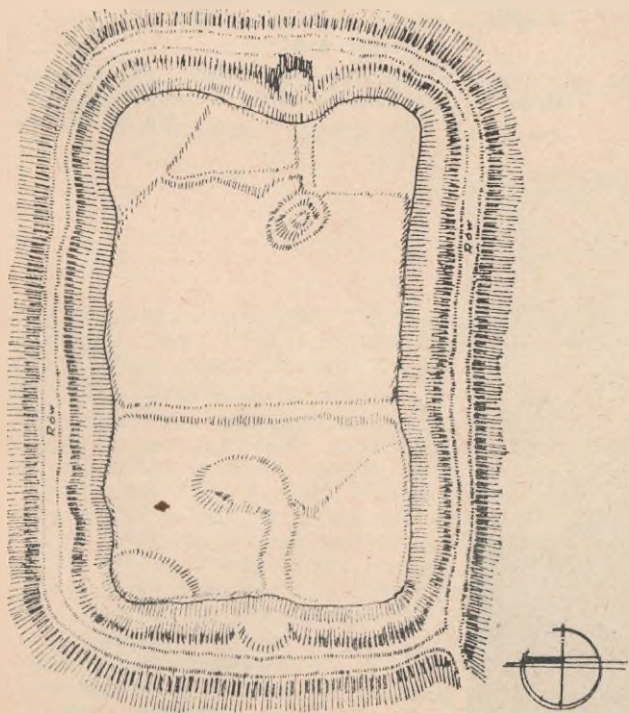
Położenie stanowiska nr 1: Wzgórze porośnięte sadem, położone po prawej stronie drogi z Dębicy do Radomia, w odległości 100 m od tejże drogi, w pobliżu szkoły „Tysiąclecia”. Pole stanowi własność Józefa Batkowicza, Jana Sałata, Kazimierza Czerwca i Jana Rudy. Nr parceli 1504/1.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko — zamczysko.

Opis: Jest to prostokątne wzniesienie wydłużone w kierunku W-E, na którym widoczne są nierówności terenu. Zamczysko otoczone jest rowem szerokim 6 m, a głębokim 2,5 m. Od strony zachodniej i północnej, mało obronnej jest usypany wał. Z pozostałych stron wału brak. Na północ od zamczyska, w odległości ok. 50 m znajduje się pole zw. „Stawy”, zaś na południe pole zw. „Winnica”. Na polu „Winnica” i w pobliżu występują zabytki (Ryc. 58).

Badania: A. Talara i A. Jodłowskiego w roku 1961 dały kilka skorup i ułamków kafli z późnego średniowiecza.

Zbiory: KZA Rzeszów.

Ryc. 58. Wiewiórka pow. Dębica. Schematyczny planik zamczyska.

Wg A. Talara

Chronologia: Późne średniowiecze.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 581.

K. Moskwa, *Wyniki konserwatorskich badań powierzchniowych w woj. rzeszowskim w roku 1961*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1961, Rzeszów—Krosno 1961, s. 44.

T. Aksamit, *Sprawozdanie z działalności Ośrodka Archeologicznego w Rzeszowie w latach 1960—1961*, Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 43.

A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 328, ryc. 6e; tenże, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328.

WILCZYSKA pow. Gorlice

Z badań A. Żaki wynika, że na terenie tej miejscowości istnieje domniemane grodzisko. Obiektu nie znam z autopsji, nie opublikowano na jego temat żadnej obszerniejszej notatki.

Literatura: A. Żaki, *Początki...*, s. 113 (mapa, p. 42). A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328, ryc. 3 (punkt na mapie — domniemany gród).

WISŁOK WIELKI pow. Sanok

Położenie stanowiska: Na prawym brzegu Wisłoka przy ujściu potoka Szwar na terenie zajęтым pod kościół i cmentarz rozpoznano wzniesienie o formie grodziska.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Badania: Ekipy archeologów z Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej.

Literatura: AAC, t. I, Kraków 1958, s. 133.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, ryc. 6, p. 53.

WITKOWICE pow. Ropczyce

Położenie stanowiska: Przy drodze do Gnojnic, w odległości ok. 1 km od szosy Rzeszów—Ropczyce oraz w odległości ok. 150 m od kaplicy położonej przy w/w drodze (Ryc. 59-60).

Typ stanowiska: „Kopiec Tatarski” — grodzisko (?) stożkowate.

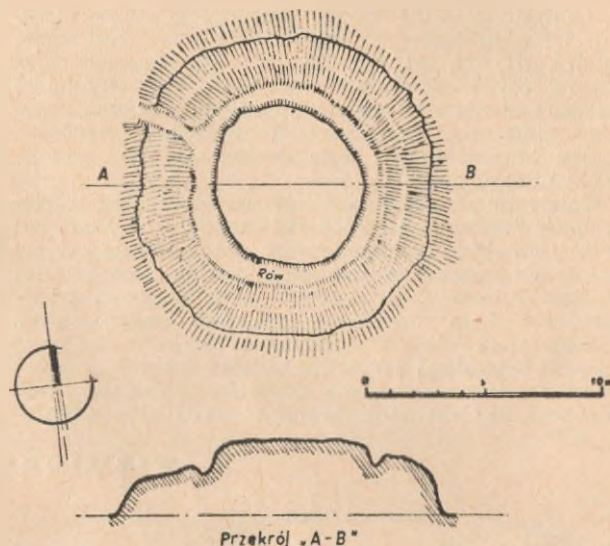
Opis: Kopiec posiada średnicę u podstawy ok. 12,5 m, wysokość ok. 4—5 m. Obwód kopca u podstawy wynosi ok. 40 m, obwód szczytu wynosi 11 m, średnica szczytu 2,80 m. Na szczycie kopca znajduje się rów strzelecki z ostatniej wojny.

Badania: W roku 1960 prace inwentaryzacyjno-powierzchniowe przeprowadził A. Kunysz. W następnym roku inspekcję tego stanowiska przeprowadził A. Talar z ramienia KZA w Rzeszowie.

Materiały: W czasie badań nie znaleziono żadnych materiałów.

Chronologia: Nieokreślona, miejscowe legendy mówią o kurhanie wodza tatarskiego.

Literatura: Notatki A. Kunysza w Muzeum w Rzeszowie oraz Archiwum KZA Rzeszów, nr 493.

Ryc. 59. Witkowiec pow. Ropczyce. Planik „Kopca Tatarskiego” — być może grodziska stożkowatego.

Wg A. Kunysza

Ryc. 60. Witkowiec pow. Ropczyce. „Kopiec Tatarski” od strony północnej.

Fot. A. Kunysz

WOLA POSTOŁOWA pow. Sanok

Położenie stanowiska: Bliżej nieokreślone.

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Opis: Z powodu obsunięcia się góry w końcu XIX wieku, grodzisko uległo zniszczeniu.

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329.

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, mapa po s. 66, ryc. 6, punkt 44.

WOLA RAFAŁOWSKA pow. Rzeszów

Położenie stanowiska: Część wsi zwana „Grodzisko”.

Typ stanowiska: Grodzisko wczesnośredniowieczne (?).

Opis: Na wyniosłym wzniesieniu owalnym zw. „Grodzisko”, ludność upatruje miejsca dawnego gródka, brak jednak śladów umocnień, teren objęty jest uprawą.

Badania: A. Kunysz i K. Moskwa (r. 1954).

Inwentarz: Brak.

Literatura: Słownik Geograficzny, t. XIII, s. 812.

T. Żurowski, *Trepcza grodzisko pod Sanokiem*, Światowit, Warszawa 1955, t. XXI, s. 329.

A. Zaki, *Początki...*, s. 113 (wzmianka).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, mapa po s. 66, ryc. 6, punkt 1.

WOLA WIELKA pow. Dębica

Położenie stanowiska nr 1: W południowej części wsi, za potokiem Wiewiórskim, po prawej stronie drogi głównej, idąc z Woli Wielkiej w kierunku Straszęcina, w odległości od niej około 180 m.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko—zameczysko.

Opis: Zameczysko stanowi własność ob. Tadeusza Bobki, nr parceli 489, L.w.h.11. Samo wzgórze jest w kształcie podkowy i stosunkowo małych rozmiarów, około 20—25 m średnicy. Od strony północnej, wschodniej i południowej są tereny równinne, zaś od strony zachodniej jest wzniesienie nazywane przez miejscową ludność „Górka”, opadające stromo ku północy. Od zaplecza sąsiedniego wzniesienia oddzielone jest rowem do 7 m głębokim. Samo zameczysko posiada wysokość ok. 7 m. Wewnątrz znajduje się kotlinka, która ma wylot od strony południowej. Po-

łudniowa część zameczyska jest silnie niszczone przez wybieranie gliny.

Badania: W roku 1961 powierzchniowe i inwentaryzacyjne prace przeprowadzili A. Talar i A. Jodłowski.

Materiały: W profilu ściany znaleziono drobne ułamki naczyń średniowiecznych. Wcześniej znajdowano tutaj duże ilości fragmentów naczyń i kafli. Część zabytków znajduje się u ob. Kosiby, zamieszkałego w Woli Wielkiej.

Zbiory: KZA Rzeszów.

Literatura: Archiwum KZA Rzeszów, nr 887.

K. Moskwa, *Wyniki konserwatorskich badań powierzchniowych...*, s. 44.

T. Aksamit, *Spraw. z dział. Ośr. Arch. w Rzeszowie...*, s. 43.

WOŁTUSZOWA pow. Sanok

Położenie stanowiska: Góra zwana „Zameczyska Góra”.

Typ stanowiska: Grodzisko (?) zameczysko.

Badania: Nie prowadzono.

Chronologia: ?

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

WYBRZEŻE pow. Przemyśl

Położenie stanowiska: Tuż nad Sanem, naprzeciwko zabudowań PGR Wybrzeże, znajduje się wzniesienie zwane „Stare Dubiecko”.

Typ stanowiska: Grodzisko.

Opis: Grodzisko znajduje się na okazałym wzniesieniu, na prawym brzegu Sanu. Od strony Sanu, zbocza wzniesienia są bardzo strome, podobnie jest od strony południowej i północnej. Płaszczyzna grodziska jest owalna, posiada wymiary 150×200 m. Składa się z dwóch partii: wyższej po stronie zachodniej oraz niższej od strony wschodniej. Różnica w wysokości obydwu płaszczyzn od 1 do 1,5 m. Wałów brak.

Badania: A. Kunysz w roku 1964. Odkryto między innymi fragment umocnień wału grodu oraz relikty budowli drewnianej w obrębie majdanu.

Materiały: Fragmenty ceramiki, węgle drzewne, polepa. Materiał ceramiczny lepiony ręcznie, obma-

zywany (kultura łużycka). Znajdują się ułamki obtaczone na kole garncarskim z okresu wczesnośredniowiecznego.

Zbiory: Muzeum Ziemi Przemyskiej.

Chronologia: X—XI i XII/XIII wiek.

Literatura: A. Krasicki, *Nieco o Kmitach Śreniawitach*, t. II, 1847, s. 46.

T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329 (jako Ruska Wieś).

A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 61 (jako Ruska Wieś).

A. Kunysz, *Archeologiczne badania zwiadowcze we wsi Wybrzeże pow. Przemyśl w roku 1964*, *Spraw. Rzesz. Ośr. Arch. za rok 1964*, Rzeszów 1964, s. 34-35, ryc. 1-3.

J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w powiecie przemyskim*, AAC, t. III, z. 1-2, Kraków 1961, s. 173.

WYSOWA pow. Gorlice

Ze wzmianek w literaturze wnosić można o istnieniu na terenie tej miejscowości domniemanego grodziska.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31, p. 50; tenże, *Biecz i kasztelania Biecka...*, s. 60.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapa).

ZAGÓRZ pow. Sanok

Położenie stanowiska: „Okopy Pułaskiego” (Ryc. 61).

Typ stanowiska: Grodzisko (?).

Badania: T. Żurowskiego.

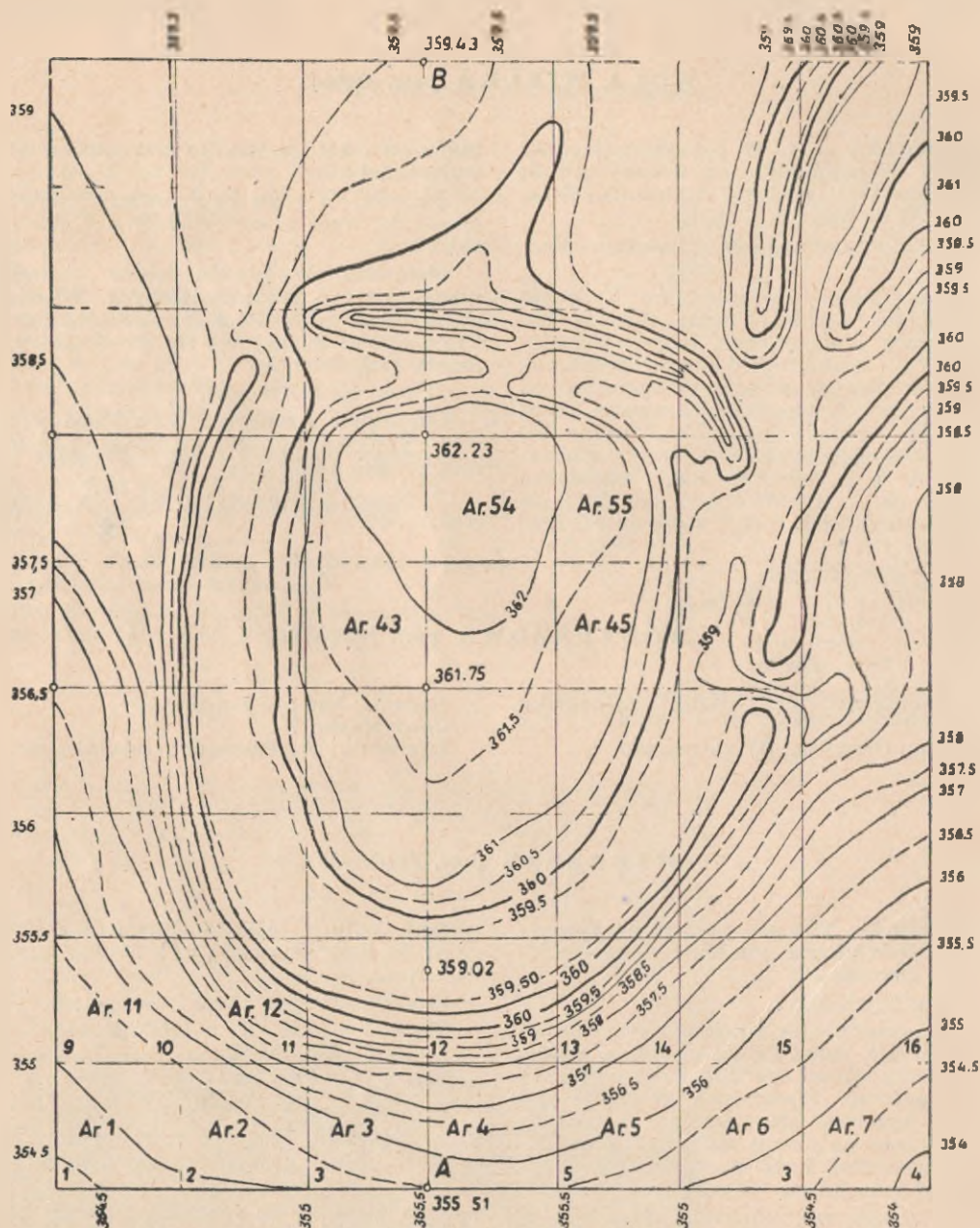
Materiały: Odkryto szereg palenisk bez materiału ceramicznego. Stwierdzono konstrukcję palisady.

Chronologia: ?

Literatura: T. Żurowski, *Trepcza...*, s. 329; tenże, *Pomiar archeologicznych stanowisk naziemnych*, Światowit, t. XXI, s. 350-378, ryc. 35 (plan warstwowy grodziska).

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w dawnej Ziemi Sanockiej...*, s. 69-70, ryc. 6, p. 43.

A. Żaki, *Wietrznow...*, s. 31, ryc. 21, p. 77.

Ryc. 61. Zagórz pow. Sanok. Plan sytuacyjno-wysokościowy grodziska.

Wg T. Żurowskiego

ZARZECZE pow. Nisko

Położenie stanowiska: Na skraju wzgórza w rejonie wsi Zarzeczce w przysiółku Stara Wieś — obecnie stacja POM.

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko.

Opis: Wzgórze położone nad Sanem zwane przez miejscową ludność „Wały Szwedzkie” posiada od strony południowej, wschodniej i północnej bardzo strome zbocze. Od wschodu cypel odcięty od zaplecza fosą i wałem ziemnym. Teren domniemanego grodziska posiada powierzchnię ok. 2 ha. Wał ziemny posiada długość ok. 150 m, szerokość około 15 m, u podstawy i około 3,5 m wysokości od strony zewnętrz-

nej. Na majdanie znajduje się dworek oraz garaże (warsztaty) POM wzniesione w ostatnich latach.

Badania: Obiekt został odkryty przez autora w roku 1957. Wstępne badania na tym obiekcie przeprowadziła z ramienia KZA w Rzeszowie A. Kwolek-Gruszczyńska, nie uzyskując materiałów archeologicznych.

Chronologia: Nieokreślona.

Literatura: A. Kunysz, *Puszcza Sandomierska...*, s. 368.

G. Leńczyk, *Na śladach...*, mapa p. 3.

ZBOISKA - NIEBIESZCZANY pow. Sanok

Źródła pisane: Metryka Koronna, 47, f. 250. Góra zwana Chelmiec wymieniona w akcie rozgraniczenia wsi Niebieszczan i Zboiska z r. 1398 „per montem alias Chelmezc”. Rękopis w Ossol. 2817 k.8.9. (w In-

wentarzu Wsi Niebieszczany z r. 1775) „las Chelmiecz”, „potoczki pod Chelmiecem”.

Literatura: A. Fastnacht, *Osadnictwo...*, s. 62.

T. Żurowski, *Trepca...*, s. 327-329.

ŻDZIARY pow. Nisko

Wg niektórych badaczy na terenie tej miejscowości istnieje prawdopodobnie grodzisko. W miejscowości tej nie prowadzono badań, stąd brak pełnego opisu tej domniemanej warowni.

Literatura: G. Leńczyk, *Na śladach...*, s. 108, mapa p. 4.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapa).

ŻMIGRÓD STARY pow. Jasło

Położenie stanowiska: W paśmie dość wysokich wzniesień od 300—500 m n.p.m. w lesie znajduje się wzgórze, zwane „Zamczysko” (Ryc. 62).

Typ stanowiska: Grodzisko stożkowate.

Opis: Grodzisko zwane „Zamczysko” zajmuje sam wierzchołek góry. Zbocza są strome. Naturalna obronność zamczyska podniesiona została przez wykonanie pierścienia głębokiej fosy i użycie wydobytej ziemi do powiększenia wysokości. Głębokość fosy dochodzi (licząc od krawędzi zewnętrznych) 2 m, szerokość jej waha się w przybliżeniu od 25 do 30 m. Najwyższa część zamczyska tzw. majdan posiada w przybliżeniu kształt owalu, o dosyć nierównej powierzchni. Średnica mierzona po osiach N-S i W-E wynosi 48—30 m. Od strony zachodniej stwierdza się dwa dodatkowe nasypy ziemne, być może wały ziemne odcinające grodzisko od zaplecza.

Badania: Prowadzili je tutaj T. Sulimirski i Cz. Blajda w 1939 r. Wykonali oni wykop wąsko-przestrzenny po osi N-S. W roku 1950 i 1954 badania przeprowadzili członkowie Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej. W r. 1961, 1962 penetracje na tym stanowisku przeprowadził A. Kunysz.

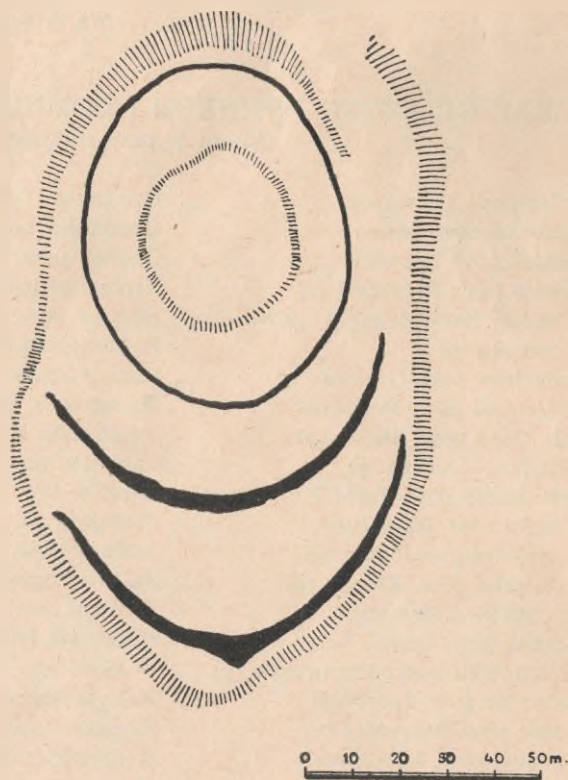
Inwentarz: Minimalna ilość zabytków ceramicznych (materiały wykopaliskowe bowiem zaginęły). Zachowały się do naszych czasów: ostrogi, waga brązowa i kilkanaście beltów kuszy.

Literatura: A. Żaki, *Wietrznów...*, s. 22.

Z. Hilczerówna, *Ostrogi polskie z X—XIII w.*, Poznań 1956, tabela na końcu pracy, poz. 200, 201.

A. Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w górnym dorzeczu Wisłoki...*, s. 10-21, ryc. 4a.

A. Żaki, *Najdawniejsze dzieje Jasła...*, s. 40; tenże, *Mrukowa, Pielgrzymka, Żmigród Stary — trzy fortele górskie w Beskidzie Niskim*, AAC, t. V, s. 77-84.

Ryc. 62. Żmigród pow. Jasło. Plan schematyczny umocnień ziemnych zamczyska.

Wg A. Kunysza

ZURAWICZKI pow. Przeworsk

Położenie stanowiska: W dolinie rzeki Mleczy, ok. 1/2 km od drogi z Urzejowic do Krzczowic, na prawym brzegu otoczone łąkami podmokłymi, znajduje się wzniesienie zw. „Okopy Tatarskie” lub „Okop” (Ryc. 63).

Typ stanowiska: Domniemane grodzisko (?).

Opis: „Okopy Tatarskie” posiadają wymiary 50 × 35 m. Wały ziemne o rzucie czworokątnym posiadają w późniejszym czasie usypane bastiony (XVII w.), których wysokość waha się w granicach 2—3 m. Od zewnątrz ślady po fosie. Według podań i legend miał się tutaj znajdować zamek.

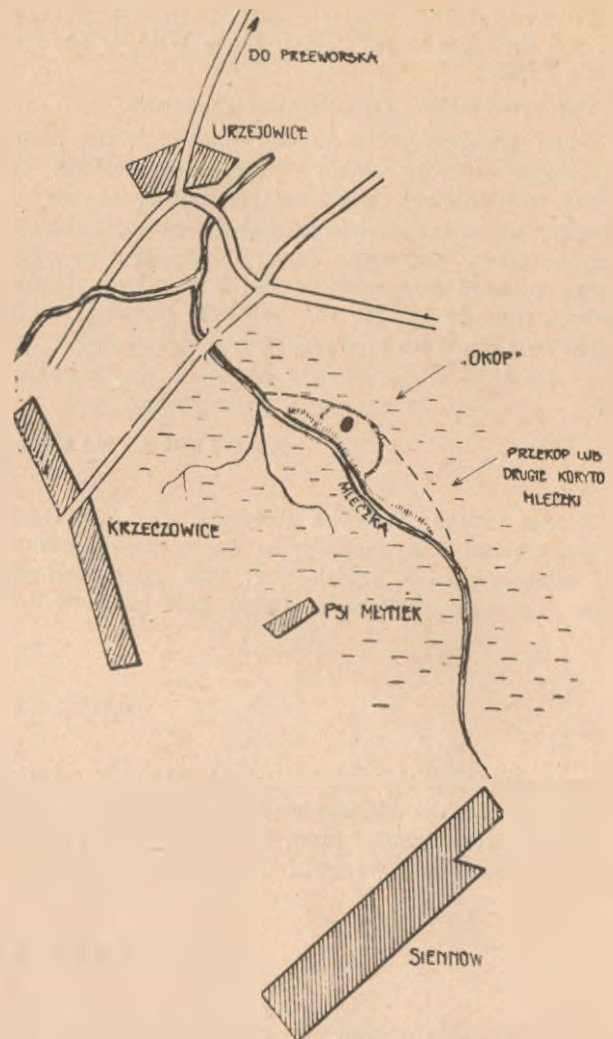
Badania: Badanie inwentaryzacyjne tego obiektu przeprowadził w 1958 roku A. Kunysz. W tym samym czasie założono na majdanie wykop, w którym uzyskano materiały ceramiczne z młodszej epoki kamiennej i prawdopodobnie drobne fragmenty wczesnośredniowieczne.

Zbiory: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

Literatura: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, t. XIV, s. 859.

Fr. Kotula, *Warownie chłopskie...*, s. 119-123, ryc. na s. 119, 120 i 122.

A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte...*, s. 328 (mapa, na której oznaczono wały).

Ryc. 63. Zurawiczki pow. Przeworsk. Położenie „Okopu Tatarskiego”.

Wg F. Kotull

WYKAZ GRODZISK PEWNYCH I DOMNIEMANYCH W WOJEWÓDZTWIE RZESZOWSKIM

(Litera p przy miejscowości oznacza grodzisko pewne)

Babice pow. Przemyśl	Grodzisko Dolne pow. Leżajsk (p)	Kunowa pow. Jasło
Bachłowa pow. Lesko	Grodzisko pow. Strzyżów (p)	Lachawa pow. Przemyśl
Bachórz pow. Brzozów	Gródek pow. Gorlice	Latoszyn pow. Dębica
Bachów pow. Przemyśl (p)	Hermanowice pow. Przemyśl (p)	Lesko m. pow. (p)
Baranów Sandomierski pow. Tarnobrzeg (p)	Hoczew pow. Lesko (p)	Lisów pow. Jasło (p)
Berdechów pow. Gorlice	Hołuczów pow. Sanok	Lubaczów m. pow. (p)
Będzimysł pow. Ropczyce	Horodek pow. Lesko	Lubenia pow. Rzeszów (p)
Biała Góra pow. Sanok (p)	Hyżne pow. Rzeszów (p)	Łańcut m. pow. (p)
Biecz pow. Gorlice (p)	Iskań pow. Przemyśl	Łączki Jagiellońskie pow. Krosno
Bieździadka pow. Jasło	Jaćmierz pow. Sanok	Łętownia pow. Przemyśl
Błażowa pow. Rzeszów	Jarocin pow. Nisko	Łukawica pow. Lesko
Braciejowa pow. Jasło (p)	Jarosław m. pow. (2 grodziska) (p)	Łupków pow. Mielec
Brzezówka pow. Krosno (p)	Jaślany pow. Mielec	Łysakówek pow. Mielec
Brzyzna pow. Ropczyce	Jaśliska pow. Sanok	Malinówka pow. Brzozów
Brzyska pow. Jasło	Jedlicze pow. Krosno (p)	Manastarzec (Sobień) pow. Lesko (p)
Chodakówka pow. Przeworsk (p)	Kalników-Hruszowice pow. Przemyśl (p)	Mrowla pow. Rzeszów
Chotyń pow. Jarosław	Kobylanka pow. Gorlice	Mrukowa pow. Jasło
Czudec pow. Strzyżów (p)	Kopyśno pow. Przemyśl (p)	Myczkowce pow. Lesko
Dąbrowa pow. Lubaczów	Krajowice (Golesz) pow. Jasło (p)	Mymoń pow. Sanok (p)
Dębowiec pow. Jasło	Kryg pow. Gorlice	Nowosielce pow. Przeworsk
Dolina pow. Sanok	Krzywca pow. Przemyśl (2 grodziska)	Nowosiółki pow. Lesko
Domaradz pow. Brzozów	Kulaszne pow. Sanok	Odrzykoń (Kamieniec) pow. Krosno (p)
Dynów pow. Strzyżów		Oślawica pow. Lesko

Ostrów pow. Przemyśl (p)	Sonina pow. Łańcut	Wietrzno pow. Krosno (p)
Podborze pow. Mielec	Solca pow. Przemyśl (p)	Wiewiórka pow. Dębica
Podgradzie pow. Dębica (p)	Stanisławczyk pow. Przemyśl	Wilczyńska pow. Gorlice
Przeczyca pow. Jasło (p)	Strachocina pow. Sanok	Wisłok Wielki pow. Sanok
Przemyśl m. pow. (3 grodziska) (p)	Stubno pow. Przemyśl	Witkowice pow. Ropczyce
Przeworsk m. pow. (p)	Szufnarowa pow. Strzyżów	Wola Postołowa pow. Sanok
Przyszów pow. Nisko	Szymbark pow. Gorlice	Wola Rafałowska pow. Rzeszów
Rajskie pow. Lesko (p)	Temeszów pow. Brzozów (p)	Wola Wielka pow. Dębica
Rzepiennik Strzyżewski pow. Gorlice	Trepcza pow. Sanok (2 grodziska) (p)	Wołuszowa pow. Sanok
Rzeszów m. woj.	Trzcinią pow. Jasło (p)	Wybrzeże pow. Przemyśl (p)
Sadkowa Góra pow. Mielec	Tuligłowy pow. Jarosław (p)	Wysowa pow. Gorlice
Sanok m. pow. (p)	Tyrawa Solna pow. Sanok (p)	Zagórz pow. Sanok
Sarzyna pow. Leżajsk	Tyrawa Wołoska pow. Sanok (p)	Zarzecze pow. Nisko
Siedliska pow. Brzozów	Waława pow. Przemyśl (p)	Zboiska-Niebieszczany pow. Sanok
Siedliska pow. Gorlice	Wiązownica pow. Jarosław (p)	Żdziary pow. Nisko
Sielnica pow. Przemyśl (p)	Wielowieś pow. Tarnobrzeg (p)	Żmigród Stary pow. Jasło (p)
Skrzyszów pow. Ropczyce		Żurawiczki pow. Przeworsk